

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU**

Nino Brozinčević

**OŽIVLJENI SREDNJI VIJEK
SREDNJOVJEKOVNI FESTIVALI, UPRIZORENJA
I UDRUGE U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2015.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU**

Diplomski studij povijesti

Nino Brozinčević

**OŽIVLJENI SREDNJI VIJEK
SREDNJOVJEKOVNI FESTIVALI, UPRIZORENJA
I UDRUGE U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Trpimir Vedriš

Zagreb, 2015.

Sadržaj

Summary	v
Uvod	1
1: Oživljavanje prošlosti	3
1.1. Razlog za srednji vijek	3
1.2. Oživljena povijest	7
1.3. Festivali	8
1.4. Uprizorenja	10
1.4.1. Pitanje autentičnosti	12
1.4.2. Problemi s autentičnošću uprizorenja	14
1.4.3. Kontrast <i>oživljene povijesti</i> s historiografijom.....	16
1.5. Turniri	18
2: Manifestacije oživljene povijesti	21
2.1. Kontinentalne manifestacije	21
2.1.1. Viteški turnir – Gornja Stubica	21
2.1.2. Renesansni festival u Koprivnici.....	22
2.1.3. Seljačka buna 1573. – Bitka kod Stubice	24
2.1.4. Bitka kod Samobora	27
2.1.5. Bitka na Kalničkom gorju – Utvrda Čanjevo.....	29
2.1.6. Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih	30
2.1.7. Viteški turnir Franje Tahyja – Susedgrad	30
2.1.8. Viteški turnir u Jankovcu	31
2.1.9. Čazmanske viteške igre	31
2.1.10. Streličarski turnir Anđeoska strijela – Varaždin	32
2.1.11. Srednjovjekovne svečanosti u Velikom taboru	32
2.1.12. Srednjovjekovni dani na Medvednici.....	33

2.1.13. Sajam pri starom gradu u Konjšćini	34
2.1.14. Sajam vlastelinstva – Dubovac	34
2.1.15. Markov sajam – Zagreb.....	35
2.1.16. Dani templara	36
2.2. Manifestacije u Istri, Primorju i Dalmaciji	41
2.2.1. Rapska fjera.....	41
2.2.2. Srednjovjekovni festival – Svetvinčenat	44
2.2.3. Trka na prstenac – Barban.....	45
2.2.4. Pag – srednjovjekovni grad	46
2.2.5. Krčki sajam – Lovrečeva.....	47
2.2.6. Sajam u srednjovjekovnom Šibeniku	48
2.2.7. Dani vitezova vranskih.....	49
2.2.8. Zvonimirovi dani u Kninu.....	50
2.2.9. Dani Frankopana u Crikvenici	51
2.2.10. Srednjovjekovni sajam u Trogiru	52
2.2.11. Uskoci – Klis.....	53
2.2.12. Uskoci – Senj	54
2.2.13. Gusarska bitka u Omišu	55
2.2.14. Battle of the Nations - Trogir	56
2.3. Udruge	60
2.3.1. Red srebrnog zmaja.....	60
2.3.2. Red čuvara grada Zagreba.....	61
2.3.3. Vitezovi zelingradski.....	63
2.3.4. Red vitezova zlatnog kaleža i Tahyjevi puškari.....	63
2.3.5. Red vitezova Ružice grada	64
2.3.6. Vitezovi vranski	65
2.3.7. Viteški red Sv. Nikola	66

2.3.8. Kliški uskoci.....	67
2.3.9. Koprivnički mušketiri i haramije	67
2.3.10. Šibenska gradska straža.....	68
Zaključak	69
Literatura.....	71

Summary

Revived Middle Ages: Medieval festivals, reenactments and associations in Croatia

Nino Brozinčević

Supervisor: doc. dr. sc. Trpimir Vedriš

The main concern in this paper is the question of existence and development of historical reenactments in Croatia today. The main subjects are historical festivals, fairs and organizations such as orders of medieval knights. Historical reenactments and *living history*, as ever-growing phenomena, has been a better-researched area in international historiography and other literature in the humanities than in Croatia. Therefore, the purpose of this paper is to shed some light upon this subject in contemporary Croatian history. The paper is primarily organized around a systematic analysis of individual manifestations, which started to appear in Croatia at the beginning of the 21st century, following similar trends in rest of Europe. These medieval festivals, tournaments, fairs and knightly associations have become more popular, and grow in number.

The first chapter discusses the possibility of historical revival, how and in what way is it possible to achieve this in the Modern Age. The chapter explores the problems of authenticity and possibility, the concept of „reviving” the past, and other similar concerns related to this subject and ideas. The second and third chapters bring the individual and comparative reviews of historical manifestations occurring in Croatia. They have been divided into manifestations that happen in continental and coastal Croatia. By comparing these events it may be concluded that behind this growing phenomena and interest for medieval history in Croatia is an attempt of the local and regional population to achieve a sense of common identity. Based on the found resources and literature, this thesis gives insight into the current condition about historical reenactments in Croatia today, its reflection upon the collective thought of identity, and modern way of learning history.

Keywords: living history, medieval, festival, fair, reenactment, manifestation

Uvod

Oživljavanje srednjovjekovne povijesti je fenomen koji je nastao unazad trideset godina u Europi, ali se u Hrvatskoj on pojavljuje tek od 2001. godine. Ovaj fenomen nije potpuno istražen i ovaj rad pokušava osvijetliti trenutačno stanje *oživljene povijesti* u Hrvatskoj. Od početka 21. stoljeća diljem Europe raste broj zainteresiranih za oživljeni srednji vijek, kao za nečim što pruža moguće objašnjenje određenih društveno-povijesnih čimbenika tranzicijskih zemalja. Tako je moguće zaključiti zbog brojnosti udruga koje promiču oživljavanje srednjovjekovlja i mnoštva novonastalih festivala. Srednji vijek u Hrvatskoj ima veliki značaj, poglavito ukoliko se uzme u obzir mnogobrojne novonastale viteške udruge i organizirane manifestacije koje služe kao simulacija života iz hrvatske prošlosti. Viteški turniri, festivali i uprizorenja, čimbenici su unaprjeđenja kulturnog shvaćanja povijesti, ne samo u razvijenim europskim zemljama, već i u Hrvatskoj kao mladoj demokratskoj državi. Navedene se manifestacije proširuju prvenstveno preko malog broja entuzijasta krajem 90-tih godina 20. stoljeća, a svoj procvat doživljavaju početkom 21. stoljeća.

Metodologija rada se sastoji od detaljnog pregleda i proučavanja dosadašnje literature na ovu temu, kako strane tako i domaće, no strane u većoj mjeri jer je za sada ovom fenomenu oživljavanja povijesti posvećeno više pažnje u inozemstvu nego u hrvatskoj. Pristup je interdisciplinaran zbog same naravi istraživanja jer su pitanja (povijesnih) festivala i raznih sajmovi predmet proučavanja kako povijesti tako i drugih srodnih humanističkih i društvenih znanosti. Zbog nedostatka literature o nekim konkretnim manifestacijama u hrvatskoj, jedan dio informacija je, za sada, dostupan samo putem interneta jer ne postoje drugi izvori, osim već navedenih. Druga metoda je osobni terenski rad, proučavanje i prisustvovanje u mnogim manifestacijama radi najboljeg uvida iz prve ruke. Uz to, treća metoda je ispitivanje članova udruga, sudionika i posjetitelja kao važan izvor za mnoge detalje koji se ne mogu pronaći drugim putevima. Sve u svemu, osobni uvid i mišljenja su utkana u sami tekst rada tako da se deskriptivni dio zapravo sastoji od osobnog i literarnog iskustva proučavanja predmeta rada.

U početku razmatranja ove teme postavljaju se pitanja: zašto je baš srednji vijek postao toliko zanimljiv; kako to i zbog čega se pokušava, sada više nego prije, oživjeti srednjovjekovna povijest? Metodom istraživanja i komparacije se prikazuje uvid u trenutačno stanje povijesnih uprizorenja, festivala i turnira u Hrvatskoj. U prvom poglavlju se na temelju teorijskog opisa problematike *oživljene povijesti* govori o autentičnosti uprizorenja i pregledu karakteristika povijesnih festivala i turnira u Hrvatskoj. Drugo i treće poglavlje su pregled svih srednjovjekovnih manifestacija i udruga u Hrvatskoj nastalih od 2001. godine. Uglavnom su

obrađeni na deskriptivno-interpretativni način. U glavnom kontekstu, prikazivanje nacionalne povijesti u djelićima, može imati osobito veliki značaj jer se takvim manifestacijama može utjecati na kreiranje javnog mnijenja i na oblikovanje vlastitog identiteta utemeljenog na povijesnim činjenicama koje se na ovaj način *iznova* proživljavaju i objašnjavaju.

1: Oživljavanje prošlosti

1.1. Razlog za srednji vijek

Povijest, skup znanja o svim zbivanjima u ljudskoj prošlosti, govori nam o ljudskim zbivanjima samo onako kako ih mi možemo iščitati obradom autentičnih izvora. No, je li on uistinu fiksni i nepromjenjiv? Pitanje: Što je povijest?, odnosno Gdje je povijest?, nameće se samo od sebe bilo kome tko se uopće zapitao o nečemu što je uzrok njegova proučavanja ili opservacije u datom trenutku. Bilo da se radi o zgradi, konceptu poput države, nacije, grada, ostataka zidina u gradu u kojem živimo, izgleda ulica, odjeće,... Sve to nameće pitanje: Odakle sve to i kako je to prije sve izgledalo?

Srednji vijek je dio povijesti koji je današnjem nestručnjaku daleko i neshvatljivo razdoblje naše prošlosti. Uzmemo li u obzir da ako želimo znati razloge zašto je nešto danas takvo kakvo je, zašto smo tu i zašto sve oko nas izgleda kako izgleda, moramo se okrenuti onda srednjem vijeku jer je on jedan od temelja svega toga.¹ Ovdje se radi naravno o kontekstu hrvatske kulture jer ona ipak seže u srednji vijek gdje se prvi put spominje i započinje njeno stvaranje. U srednjem vijeku nastaje hrvatska kneževina, potom kraljevstvo, te nakon mnogih stoljeća napokon i današnja Hrvatska, samostalna i međunarodno priznata moderna država. Povijest se može doimati kao vrelo romantičnih čimbenika, a ponekad kao zamorna i velika nakupina dosadnih podataka. Treba uzeti u obzir da ovakav *ad fontes* pristup ne možemo očekivati od svakoga koji želi znati barem nešto o srednjovjekovlju, a ne želi se ili ne može baviti profesionalnom poviješću (ili samo iščitavati historiografska djela). U takvom slučaju, ne bi nas trebalo čuditi što je fenomen uprizorenja srednjovjekovne povijesti prisutan u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj.

Hrvatskom srednjovjekovlju se može pristupiti s dvaju različitih motrišta: unutar i izvan njegova društvenog sustava, odnosno unutar i izvan njegova vremenskog opsega.² Kao temelj, prostor medievističkog rada je *unutar* njega samog. Tako se povijest srednjeg vijeka proučava u granicama spoznatljivosti temeljenim na poznatim izvorima te primjenom kritičkog aparata. S druge strane, proučavanju se može pristupiti na drugi način. Ukoliko se rukovodimo pitanjima koji je utjecaj srednjovjekovlja na kasnija razdoblja naše povijesti, onda imamo razloga proširiti opseg proučavanja. Rekonstrukcijom povijesti možemo doznati (na

---

¹ „Our return to the Middle Ages is a quest for our roots and, since we want to come back to the real roots, we are looking for ‘reliable Middle Ages,’ not for romance and fantasy, though frequently this wish is misunderstood and, moved by a vague impulse, we indulge in a sort of escapism à la Tolkien.” Umberto Eco, *Travels in Hyperreality* (New York: First Harvest, 1990), 65.

² Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje* (Zagreb: Školska knjiga, 2007), 500.

neki način) više o prošlosti nego onovremeni ljudi jer su isti ti ljudi i socijalne formacije u prošlosti zahvaćeni procesima koje možemo vidjeti samo retrospektivno.³ Ako srednjovjekovnoj epohi želimo postaviti pitanja o njezinoj društvenoj biti i utjecaju na kasnija povijesna razdoblja, onda obzor proučavanja moramo proširiti tako da mu pristupimo na drugačiji način, a to je pogled na srednjovjekovlje *izvan* srednjovjekovlja.⁴

U oživljavanju srednjega vijeka, dva su glavna razloga. Prvi je razlog težnja prema romantičnom. To je želja za nečim fundamentalno drugačijim od današnjice. Srednji vijek je neosporno vrelo inspiracije svih stvaratelja kulture, pisaca, slikara, znanstvenika, laika, scenografa, dramaturga, itd. Srednji vijek nije nikada zamro. Pojam vitezova, dvoraca, svega romantičnog još je snažno prisutan u mislima čovjeka 20. stoljeća. Od kad se počeo masivno koristiti „medievalni čimbenik” u vrijeme romantizma, gdje se pojam identiteta počeo konstruirati unutar razvijenijih zemalja Europe, sve do danas on i dalje ostavlja trag u popularnoj kulturi. Prvenstveno od gotičkih romana, slika, kipova, te do sveprisutne arhitekture bazirane na neo-gotičkom stilu diljem srednje i zapadne Europe: uključujući i dobar dio kontinentalne Hrvatske, a posebice Zagreba krajem 19. stoljeća. Srednjovjekovna europska i hrvatska povijesna baština je ostavila dubok trag jasno vidljiv i danas.⁵ Dovoljno je običi ruralni dio Hrvatskog zagorja i primijetiti najgušću rasprostranjenost dvoraca na tako „malom prostoru”, ili običi ostatke gradskih zidina Dubrovnika, Zadra, Karlovca, Zagreba, Varaždina, itd. Tvrdave poput sv. Mihovila u Šibeniku, Kamerlengo u Trogiru, Kliška utvrda, Kninska utvrda, Sisačka utvrda, Medvedgrad u Zagrebu i još mnoga druga srednjovjekovna zdanja koja ponosno stoje i dan danas svjedoče o počecima koji sežu u srednjovjekovlje. U Hrvatskoj je srednjovjekovna ostavština izuzetno bogata, no kvaliteta očuvanja je priča za sebe i predmet neke druge rasprave. No, ona je, na neki način, i samo-opravljavajuća te može poslužiti kao poticaj za razvijanje daljnjeg interesa za proučavanje i očuvanje hrvatske srednjovjekovne baštine.

Drugi relevantan razlog zanimanja za srednji vijek je odražavanje srednjega vijeka u današnjici zbog utvrđivanja identiteta. Naime, radi se o kulturološkom fenomenu gdje se današnjica opravdava razlozima jučerašnjice. Drugim riječima, našu kulturu i naš identitet pokušava se sve više vezati za njegov početak koji je u srednjem vijeku.⁶ Politički razlozi su traženje prve nezavisnosti koju možemo pronaći u vrijeme hrvatskih knezova 9. stoljeća, te hrvatskih kraljeva 10. i 11. stoljeća. Upravo to razdoblje postaje najboljim izvorom hrvatskog

---

³ Keith Jenkins, *Promišljanje historije*, prev. Snježana Koren (Zagreb: Srednja Europa, 2008), 28.

⁴ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 500.

⁵ Zdenka Janeković-Römer, „Taj svijetli srednji vijek,” *Gordogan* 15-18 (2009), 56.

⁶ Norman F. Cantor, *Inventing the Middle Ages: The lives, works, and ideas of the great medievalists of the twentieth century* (New York: Quill, 1991), 28.

simbola moderne nacije.⁷ Nakon raspada socijalizma u mnogim europskim zemljama dolazi do političkog tipa ponovnog iščitavanja povijesti kao protureakcija socijalističkoj historiografiji za koju se smatra da je kočila (odnosno branila) ideju o zasebnoj nacionalnoj samosvijesti čiji se korijeni ponovno nalaze u (ranom?) srednjem vijeku.⁸ Ovaj slučaj nije karakterističan samo za Hrvatsku u razdoblju raspada SFRJ, već se taj fenomen može uočiti i u zemljama koje nemaju vlastitu srednjovjekovnu povijest te u zemljama koja su prošla puno manju krizu identiteta.⁹ Srednjovjekovni simboli spadaju među vrlo snažna sredstva oblikovanja (prekrojanja) lokalnog ili nacionalnog identiteta. Srednjovjekovni simboli često se koriste kako bi se utvrdilo sjećanje i samosvijest u Hrvatskoj.¹⁰ Na primjer, uporaba novih toponima. U socijalizmu su se toponimi mjesta i nazivi ulica, trgova i ostalog, preimenovali iz hrvatske u jugoslavenske, ali su se nakon osamostaljenja vratili nazad. No, nakon osamostaljenja, dolazi do velike prilagodbe srednjovjekovnoj povijesti u urbanom kontekstu, „nazivi ulica, trgova i drugih javnih površina u najvećim gradovima neke zemlje govore o povijesti te zemlje i o službenom stajalištu prema njoj. (...) Imenovanje i preimenovanje ulica i trgova primjer je utjecaja političkih procesa... imena ulica posebni su tekstovi „priče o naciji“; mjesto na kojem se prakse svakodnevnice sreću s vladajućom ideologijom.”¹¹

Uz navedeno, možemo spomenuti još mnogo toga što se izvlači iz srednjeg vijeka i koristi kao simbol, pojava „hrvatskog pletera” na službenim dokumentima, značkama, odorama, te poprilično velikom broju ekonomskih proizvoda od živežnih namirnica i sl. Čak se i na osobnim iskaznicama koristi uzorak pletera s ranoromaničkih pluteja; metalni činovi hrvatske vojske koriste pletere kao simbol naše ponosne vojne povijesti; kravata se predstavlja kao odjevni predmet hrvatskih vojnika: doduše ne srednjovjekovnih, ali svejedno povijesno utemeljenih; uporaba Višeslavove krstionice kao pravo simbola pokršćavanja Hrvata u crkvama; pleterni križevi koji krase mnoge domove, poštanske marke; te u konačnici hrvatska valuta koja je ukrašena crtežima hrvatskih srednjovjekovnih građevinskih i personalnih simbola.¹² Sve to ima funkciju učvršćivanja hrvatskog identiteta. Tema identiteta je po sebi opširna i kompleksna, utoliko što stalno postavlja nova pitanja kojima se odgovori ne nalaze tako lako.

---

⁷ Neven Budak, „Using the Middle Ages in Modern-day Croatia”, u *Uses and Abuses of the Middle Ages: 19th-21st Century*, ur. Nicola Karthaus i Susanne Rohl (München: Wilhelm Fink, 2009), 241.

⁸ Laurent Wirth, „Facing Misuses of History”, u *Facing misuses of history* (Oslo: Council of Europe Publishing, 1999), 32.

⁹ Wirth, „Facing Misuses of History”, 32.

¹⁰ Trpimir Vedriš, „Reviving the past in public: Historical Reenactment and commemoration in contemporary Croatia.” *Re-inventions of Early-European Performing Arts and the Creative City, Civic Regeneration and Cultural Tourism* (izlaganje, Budapest: Central European University, 9.-12. rujna, 2012).

¹¹ Borislav Grgin, „Primjer selektivnog pamćenja: Hrvatski srednjovjekovni vladari u nazivlju ulica i trgova najvažnijih hrvatskih gradova”, u *Povijesni prilozi* 32, br. 32 (2007), 284.

¹² Budak, „Using the Middle Ages”, 246-249, 256.

Ukoliko se može doprinijeti nekakvom razvitku boljeg objašnjenja pojma srednjovjekovnog identiteta široj zajednici laika, onda se može reći da pokušajem oživljavanja tog istog srednjeg vijeka, sigurno ne možemo mnogo pogriješiti.¹³ Koliko je ova izjava istinita, konačnog odgovora nema. Međutim, ne treba odustati od traženja novih spoznaja. Ukoliko se historiografija bavi time, ona svojim prirodnim tempom zaostaje za kulturološkim fenomenima, jer je njen proces razvitka sporiji zbog čimbenika unutar povijesne znanosti i znanstvenog diskursa. Fenomeni poput srednjovjekovnih festivala, udruga, viteških turnira, uglavnom svih manifestacija *oživljene povijesti* (dalje OP), mogu i žele pridonijeti razumijevanju hrvatskog srednjovjekovlja, uključujući i njihovo istraživanje. Ovaj rad ima upravo taj zadatak, prikaz koliko se i na koji način srednjovjekovna povijest prikazuje u *novom* ruhu.

Treba još napomenuti da postoji problem u historiografiji i u javnom mišljenju o granicama srednjeg vijeka. Periodizacija kojom se povjesničari služe raspodjeljuju povijest na dijelove s kojima onda lakše barata, no rezultat tog cijepanja je dojam o jednom nekoherentnom sistemu. Zapravo, srednji vijek podijeljen na tri perioda (rani, visoki i kasni) dokaz je ovakvog načina cijepanja povijesti. Naravno, da bi se povjesničarev posao olakšao, podjela je nužna. Međutim, treba isto tako imati na umu da karakteristike koje čine pojedine podjele perioda nisu iste u svim područjima (npr., renesansa). Svako društvo ima svoj *terminalni datum*: u Britaniji period srednjeg vijeka prestaje 1485. godine dokidanjem vlasti posljednjih Plantageneta i uspostavom Tudora; pad Carigrada označava kraj istočnoeuropskog srednjeg vijeka 1453. godine; otkriće Novog svijeta 1492. godine slovi kao univerzalna prekretnica shvaćanja srednjeg vijeka, itd.¹⁴ U hrvatskoj historiografiji se kao službeni kraj srednjeg vijeka uzima datum bitke na Mohačkom polju 1526., odnosno izborom Habsburgovaca za kraljeve Hrvatskog kraljevstva 1. siječnja 1527. godine. Ovakav grubi prijelaz iz srednjeg vijeka u rani novi vijek nije dobar pokazatelj kraja jednog razdoblja. Srednji vijek ne završava u jednoj godini, niti u jednom događaju. Čimbenici srednjovjekovlja su itekako prisutni u ratom zaostalom djelu srednje, južne i istočne Europe, iako se to smatra ranim novim vijekom. Prikazi srednjovjekovlja u većini uprizorenja koja se odvijaju danas upućuju upravo na tu činjenicu prikazom hrvatskog plemića, velikaša, viteza i kmeta iz razdoblja 16. stoljeća. Načini odijevanja, donekle utemeljeni na autentičnim prikazima iz izvora, slabo se razlikuju od 15. sto-

---

¹³ O vezi srednjovjekovlja i hrvatskog identiteta, vidi Budak, „Etničnost i povijest,” u *Etničnost i povijest*, ur. Emil Heršak (Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Jesenski & Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 1999), 11-24; Budak, „Hrvatski identitet i povijest”, *Identitet kao odgojno-obrazovna vrijednost*, ur. Valentina Blaženka Mandarić i Ružica Razum (Zagreb: Glas Koncila, 2011), 105-112; i Budak, „Hrvatski identitet između prošlosti i moderniteta,” u *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjeran Katunarić (Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010), 3-12.

¹⁴ Marcus Bull, *Thinking Medieval – An Introduction to the Study of the Middle Ages* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), 48.

ljeća koje je službeno dio srednjeg vijeka. Stoga, ovdje su uvrštena i takva uprizorenja kao srednjovjekovna, zaključno s Borbom kod Siska (1593. godine) kojom završava 16. stoljeće. To je bitno jer se kulturno-povijesni čimbenici u Hrvatskoj počinju brže mijenjati tek od kraja 16. stoljeća.

1.2. Oživljena povijest

Oživljena povijest se može opisati kao pokušaj simuliranja života u nekom drugom vremenu. Uglavnom, to drugo vrijeme je u prošlosti. Za ovu simulaciju mora postojati određeni specifični razlog zašto bi se uopće simulirao život ljudi iz prošlosti. Ti razlozi variraju, ali tri najčešća su: 1) interpretacija materijalne kulture na efikasniji način: nego što je to opisano samo u historiografskim djelima i publicistici; 2) testiranje neke arheološke teze ili sakupljanje podataka za historiografsko-etnološko istraživanje; 3) jednostavno sudjelovanje u rekreacijskoj aktivnosti koja ujedno može imati i edukativnu svrhu.¹⁵ OP je vezana za: drame, rituale, igre, natjecanja, itd. Ostali segmenti su odgovorni za njenu moguću teatralnost koju posjetioци raznih manifestacija žele vidjeti, poput uporabe „autentičnih” kostima: prilagođenih naravno vremenu u kojem se manifestacija odvija; rekvizita; povijesnih lokacija: ruševina gradova, zidina, utvrda i slično, jer imaju jak utjecaj na autentičnost i sveopći doživljaj te konačno uživanja u uloge koje služe kao nosioci cijelog događaja ili samo kao neutralni sudionici.¹⁶ Uglavnom, radi se o upadu prošlosti u sadašnjost, a to može biti ne samo uzbudljivo današnjim posjetiteljima i sudionicima, već i opasno. Ono što privlači ljude na ovakve manifestacije je upravo ta (uglavnom vjerodostojna) činjenica da se trenutno nešto od prije (način života od prije) događa sada, a to isto se očito može doživjeti samo na takvom događaju i nigdje drugdje.

U prošlom stoljeću u Europi je porastao znanstveni interes za OP. Uglavnom su nositelji istraživanja bili etnolozi, jer se među povjesničarima (u Europi barem) vjerojatno zbog „tradicionalističkog vrednovanja tragova prošlosti, koje je davalo prednost ispravama”,¹⁷ nije toliko stavljao naglasak na usmenu predaju, odnosno živu interpretaciju povijesne zbilje. No, etnolozima su se kasnije pridružili i kolege iz srodnih disciplina, pa tako i oni koji su tradicionalno imali „svojevrni monopol” nad interpretacijom povijesti, odnosno povijesnom zbiljom

---

¹⁵ Jay Anderson, „Living History: Simulating Everyday Life in Living Museums”, u *Public History Readings* (Malabar: Princeton University Press, 1992), 456.

¹⁶ U poglavlju o festivalima i turnirima je opisana upravo razlika kako se u viteškim turnirima bore „pravi” vitezovi, a u festivalima su uglavnom neutralni sudionici koji imaju više edukativnu svrhu.

¹⁷ Zdenka Janeković-Römer, „Povijesna spoznaja i metodologija povijesti u postmoderni”, *Radovi* 32-33 (2000), 214; Paul Freedman i Gabrielle M. Spiegel, „Medievalisms Old and New: The Rediscovery of Alterity in North American Medieval Studies”, *The American Historical Review* 103, 694.

kao glavnim predmetom istraživanja. Točnije, priključili su se istraživanju povijesnog etnološkog aspekta života (u srednjem vijeku) glasoviti francuski i ostali povjesničari u krugu škole *Annala*.¹⁸ U Europi, povjesničari su bili mnogo više zainteresirani za proučavanje OP, ili možda samo proučavanje materijalnog, a manje kulturološkog aspekta materijalne povijesti. No, u zadnja tri desetljeća taj proces proučavanja porastao je i u SAD-u i Kanadi, i to po uzoru na europski model.¹⁹ To dakle ukazuje da se općenito u povijesnoj znanosti događa pomak prema otvorenosti proučavanja fenomena OP.

1.3. Festivali

Tipična scena festivala sastoji se od prizora iz prošlosti koji stvaraju oazu u kojoj se posjetioци mogu opustiti od svakodnevnih problema i obaveza. Ta scenska oaza je dio urbanog suvremenog fenomena i tradicijske baštine. Društveni je život u zapadnoj Europi obilježen trendom porasta „javnog svetkovanja” i općenito „javnih proslava” temeljenih u tradicijskoj baštini u posljednja tri desetljeća.²⁰ Također, proces rasta broja festivala događa se i u Hrvatskoj. Zahvaljujući promjenama političkih sustava krajem 80-tih i 90-tih godina prošlog stoljeća, u socijalističkim državama odvijala se preobrazba mnogih društvenih fenomena u području kulture. Hrvatsko je društvo nakon 1990. godine bilo zahvaćeno modernizacijskim procesima gdje je valjalo nadoknaditi modernizacijski deficit uzrokovan socijalističkim nasljeđem i slijediti europske trendove²¹ koji su nezaustavljivo prodirali u hrvatsko društvo.²² Uzrok tomu je činjenica da su nacionalne politike država u kojima se Hrvatska nalazila do propasti Jugoslavije 1991. godine, nisu imale razvojne ciljeve koje bi odgovarali razvoju hrvatskog područja, te je zbog svega toga, Hrvatska ostajala na marginama europskih i svjetskih zbivanja.²³ Hrvatska, od osamostaljenja, dakle prolazi proces „retradicionalizacije” u kojem mora posegnuti za tradicijskim sastavnicama kako bi ostvarila donekle taj proces do kraja, a kao primjer u krizi, festival može biti sredstvo za posizanje tih tradicijskih čimbenika u vrijeme krize.²⁴ U Hrvatskoj, postoje sklonosti za kreiranje stereotipa koji ima ideološku dimenzi-

---

¹⁸ Anderson, „Living History”, 457; Miroslav Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata: Lokalna povijest i sveopći modeli* (Zagreb: Izdanja antibarbarus, 2002), 298.

¹⁹ Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata*., 289, 458.

²⁰ Anka Mišetić, *Gradski rituali: Retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990.* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2004), 5.

²¹ Za slične kulturne pojave u istom kontekstu, vidi Dubravka Crnojević-Carić, „Toplo okrilje međa” u *Prošla sadašnjost – Znakovi povijesti u Hrvatskoj*, prir. Vladimir Biti i Nenad Ivić (Zagreb: Naklada MD, 2003), 267-291.

²² Mišetić, *Gradski rituali*, 6.

²³ Boris Vukonić, *Povijest hrvatskog turizma* (Zagreb: Prometej, 2005), 205.

²⁴ Kelemen, *Grad kakav bi trebao biti*, 59-60.

ju, a to se očituje od 90-tih i u festivalskoj industriji; s jedne strane raste broj festivala po svim regijama kao globalni trend, a s druge strane oni se zbog tranzicije iz socijalizma u demokraciju radikalno razliku jedni od drugih.²⁵ Objašnjenje složenosti festivala je kompleksno, ali donekle odgovara činjenici da društva u tranziciji imaju tendenciju ponovno utvrditi svoj identitet koji se može doimati ili oslabljenim zbog rapidnog preokreta cijelog društvenog poretka ili zbog socijalnog samoodređenja koje postaje moguće tek u demokratskom društvu.²⁶ U kratkom vremenu, počele su se stvarati razne kulturne i umjetničke organizacije za oživljavanje kulturnog identiteta, a među njima su upravo festivali prednjačili.²⁷ Prednosti festivala kao sredstva za prikaz povijesti, u ovom slučaju srednjeg vijeka, mogu se opisati ovim kvalitetama:

Oni pružaju okvir za zadovoljavanje niza društvenih i kulturnih potreba: pružaju „najbolje” u branši umjetnika ili nekog područja, upoznaju publiku s drugim kulturama i oblicima umjetnosti, čime promoviraju liberalnost i jačaju toleranciju, jačaju osjećaj identiteta, prezentiraju jedinstvenost lokalnoga, pružaju iskustvo inače „kulturno lijenim” ljudima, imaju edukacijski efekt u formiranju ukusa, pretvaraju pojedina polja svakodnevnog života u posebna događanja, razvijaju vještine timskog rada... pružaju mjesta susreta s umjetnicima i njihovim djelima, čime djeluju kao nadahnuće za daljnji razvoj, te konačno, festivali omogućuju razvoj cjelokupne okoline te, u idealnom slučaju, jačaju ekonomski rast.²⁸

Nema sumnje da je festival globalni ekonomski fenomen, ali u ovom slučaju povijesnih festivala, činjenica koja je od krucijalne važnosti je to da su oni bazirani na očuvanju ili promociji kulture, a ne samo ekonomskom razvitku. Publicitet koji festival može stvoriti, za određenu zajednicu može imati velik i kumulativan efekt, te stoga pojačati osjećaj pripadnosti nekom kulturnom identitetu (narod, tradicija, grad, zajednica, itd.), te pomaže u kreiranju autentičnosti tog identiteta.²⁹ Može se reći da je zapravo od raspada Jugoslavije u Hrvatskoj broj povijesnih festivala narastao, pogotovo srednjovjekovnih, što se može objasniti na sljedeći način: prikazivanje povijesti je od velikog značaja jer se time utječe na javno mišljenje i percepciju pripadnosti određenom kulturološkom identitetu. Dalje, Hrvatska ima svoje korijene u srednjem vijeku koji se nije toliko naglašavao u vrijeme socijalizma na kulturnom nivou. No, uspostavom festivala, građanima se pruža prezentacija njihove povijesti, sada „slobodne za prikaz” kakva je ona „uistinu bila”. Daleko od toga da je to sve točno, no u mislima prosječnog laika za srednjovjekovnu povijest, takva prezentacija se uzima zdravo za gotovo, te se

²⁵ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 320-321.

²⁶ Lennart Fjell, „Contemporary Festivals: Polyphony Of Voices And Some New Agents”, *Studia ethnologica Croatica* 19 (2007), 131.

²⁷ Katarina Pejović, „Urban art Festivals: A mark on regions” u *The Europe of Festivals: From Zagreb to Edinburgh, intersecting viewpoints*, ur. Anne-Marie Autissier (Toulouse: Editions de l'attribut, 2009), 70.

²⁸ Kelemen, *Grad kakav bi trebao biti*, 63.

²⁹ Ibid., 131-132.

time prikazuje ili barem želi prikazati činjenica da Hrvatska pripada zapadno-europskom kulturnom krugu.³⁰

Festivali koji se uglavnom održavaju u Istri, Primorju i Dalmaciji su kulturno-generičkog tipa. Oni prikazuju povijesnu baštinu određenog grada, ali za razliku od kontinentalnih, oni su opisni i u manjem broju komemorativni: specifični povijesni događaji. Dok su festivali u kontinentalnoj Hrvatskoj uglavnom komemoracijski i većinom prikazuju određene povijesne događaje. Analiza navedenih manifestacija pokazuje činjenicu da je ukupan broj festivala u kontinentalnoj Hrvatskoj skoro jednak obalnoj Hrvatskoj.³¹ Svi festivali slave kontinuitet povijesnog nasljeđa u širem europskom kontekstu. Svi oni služe pobuđivanju prošlosti „bogate” kulturnim sastavnicama dalekim od svakidašnjice koji mogu itekako utjecati na dojam o povijesti kao izvorom današnjice. Njima se jača mjesni ponos, promovira se i štiti lokalna povijest, lokalni i regionalni identitet.³² U konačnici, festivali, baš kao i ostala povijesna uprizorenja, prikazuju prošlost kojoj ne smijemo pristupiti rigidno smatrajući da prikazuje pravu istinu. Mogu se shvatiti kao pozornice na kojima se kroji određeni kulturni identitet zajednice.³³ Ipak, oni su samo ekspresija kolektivne svijesti: subjektivne, fragmentarne i idealizirane slike prošlosti koje smatramo svojom vlastitim baštinom.

1.4. Uprizorenja

Povijesna uprizorenja, onako na prvi pogled spajaju dvije strasti: rad i zabavu, koje su same po sebi razdvojene. Ona opravdavaju oblačenje u nesvakidašnju odjeću, glumu i improvizaciju, stavljanje sebe samog u poziciju protagonista svog vlastitog istraživanja i mogućnost sudjelovanja u većim događajima s mnoštvom istomišljenika. Gledatelje se uvlači u priču i pretvara ih se iz statičnih i pasivnih posjetitelja u živu publiku koja svojim navijanjem, bodrenjem i prisustvom postaju aktivni sudionici koji se mogu zabaviti i naučiti.³⁴ Upravo ta „dobitna kombinacija” posla i zabave, a i edukacije unutar povijesnog uprizorenja, naravno kako za sudionike tako i za gledatelje, postaje sve rastući fenomen. Sudionici manifestacija mogu biti obični entuzijasti i isto tako profesionalni povjesničari te mogu tako naučiti nešto o povijesti iz iskustva koje bi inače nedostajalo prilikom standardnog (suhoparnog) proučavanja prošlosti. Ona su dakle osmišljena kao narativni i istraživački „alat”. Uprizorenja možemo gledati kao igre, no treba uzeti u obzir da je duh igara bitan za kulturu jer su upravo sredstva kojima

---

³⁰ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 321.

³¹ Pogledati priložene tablice na str. 38. i 56.

³² Kelemen, *Grad kakav bi trebao biti*, 63.

³³ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 334.

³⁴ Pejović, „Urban art Festivals”, 72.

se koristi u tim igrama povijesni ostaci; oni su više neshvaćeni i preživjeli oblici jednog prošlog stanja koja su u novoj sredini lišena svog smisla, ali opet dobivaju nova značenja.³⁵

Uprizorenja mogu prikazivati povijesne događaje iz cijelog spektra prošlosti, od graditelja piramida, rimskih legija, srednjovjekovnih vitezova, moreplovaca i istraživača, modernog doba i još kojekakve povijesne zgrade u vremenu. Žanrovi mogu biti različiti, ali im je metodologija prikaza ista, odnosno modeli prezentiranja su istovjetni i jednosmjerni. Ovaj fenomen često ima za zadatak uprizoriti neki veći povijesni aspekt, poput uopćenog prikazivanja onoga što se zajednici čini zanimljivim: Vikinzi koji plove i ratuju, srednjovjekovni vitezovi koji su sve češći primjer uprizorenja u kojima jašu na konjima i zrače romantičnošću kao kontrast današnjici, gusari na brodovima, velike bitke 20. stoljeća, itd. Zatim mogu imati naglasak na socijalnu i kulturnu povijest: kao srednjovjekovni sajmovi s prikazivanjem obrta i iskustvo svakodnevnice kako je čovjek današnjice može zamišljati.³⁶ No, sve više se pojavljuje potreba za prikazom manjih i marginalnih skupina, često ne kao odvojena uprizorenja, već unutar postojeće, što se iščitava iz primjera nekih manifestacija u Hrvatskoj poput: Seljačke bune (gdje pobunjeni kmetovi igraju glavnu ulogu), prikazi siromaha i kmetova u pojedinim srednjovjekovnim uprizorenjima, gusari u Omišu, obični pješaci koji se ionako u sklopu velikih bitaka u historiografiji rijetko spominju, a mogli bismo reći da su ipak nositelji takvih događaja, itd. Upravo ta činjenica da je moguće prikazati *povijest odozdo* daje veći značaj povijesnim uprizorenjima te ujedno legitimira njen pokušaj interpretacije određene povijesne zbilje.³⁷

Uprizorenja kao rastući fenomen nisu nužno vezana za autohtoni prikaz povijesnog događaja ili neke povijesne zbilje, ona mogu isto tako prijeći u fantastiku zbog ljudskog čimbenika i mogućnosti uživanja i dodavanja svog subjektivnog doprinosa. Drugim riječima, organizatori i/ili sudionici mogu zahtijevati ili slučajno utjecati na fantastični čimbenik u nekom određenom uprizorenju, možda zbog uzbuđenja ili jednostavno iz zabave. Na primjer, da se u nekoj bitci pojave sudionici koji glume nestvarne likove ili se pomiješaju sastavnice starije povijesti s novom te se stvori prikaz alternativne povijesti i anakronizam. Njena emancipacijska karakteristika je ta koja omogućuje sudionicima da odaberu „svoju” povijest kao reakciju na današnjicu te je upravo taj ahistoricizam preduvjet za nekakvo uprizorenje povijesti.³⁸ Uprizorenja imaju slobodu (emancipaciju) da uzmu nešto iz povijesti i time ponude odgovor

---

³⁵ Rože Kajoa, *Igre i ljudi* (Beograd: Nolit, 1979), 85-86.

³⁶ Alexander Cook, „The Use and Abuse of Historical Reenactment: Thoughts on Recent Trends in Public History”, *Criticism* 46, br. 3 (2004), 488.

³⁷ Vanessa Agnew, „What Is Reenactment?”, *Criticism* 46, br. 3 (2004), 327-328.

³⁸ Agnew, „What Is Reenactment?”, 328.

na neko pitanje ili stanje iz današnjice. U svakom slučaju, svaka živa interpretacija, bilo povijesti bilo čega drugog, podložna je utjecaju samih organizatora i glumaca. Zbog toga uprizorenja još nisu, a pitanje je hoće li i u bližoj budućnosti imati funkciju službene edukacije interpretacijom i prikazivanjem određenog povijesnog akta, fenomena ili čega drugoga.

Privlačnost za pojedinca, publiku i javnost prema uprizorenjima potiče na pitanje: Koje je šire značenje (i ima li ga uopće) uprizorenja unutar akademske zajednice i društva općenito? Uprizorenje može biti historiografski alat, uzme li se u obzir njena raščlanjenost, fleksibilnost i djelotvornost za proširenje povijesnog razumijevanja prikazom i naglaskom na poznato-nepoznato, na pojam *drugog* i ostalo. Nažalost, ovaj fenomen je do sad bio predmet proučavanja samo etnologa i novinara, a u manjoj mjeri povjesničara.³⁹ Uprizorenja su popularni kulturni fenomen s istaknutom osobinom sadašnjosti u prikazu prošlosti. Ona ujedno i komuniciraju akademskoj zajednici činjenicu da se povijest prikazuje na svim mogućim medijima, od televizije, glazbe, videoigara, romana, popularne kulture općenito te da historiografija možda može slijediti zahtjeve modernog tržišta, što uzrokuje porast zanimanja i kvalitete izvedbe (pravljenje odjeće, oružja, rekvizita,...). Naravno, akademska historiografija ne bi smjela imati zadatak ravnati se po zahtjevima tržišta. Ipak, mogla bi se prilagoditi široj publici koja očito radije posjećuje povijesna uprizorenja nego da se posveti iščitavanju historiografskih djela. Suradnjom s organizacijskim dijelom manifestacija bi mogla imati utjecaja na kvalitetu budućih povijesnih uprizorenja, a time biti dopuna edukaciji.

1.4.1. Pitanje autentičnosti

Uzevši u obzir da „niti jedan povjesničar ne može obraditi, a stoga ni oživjeti, totalitet prošlih događaja jer je njihov sadržaj neograničen”,⁴⁰ povijesno uprizorenje se doima kao koristan dodatak historiografskoj znanstvenoj obradi. Povijesni događaj onda mora biti autentičan ukoliko želi nadomjestiti nedostatke historiografije, odnosno kvalitetnog poimanja povijesti općenito. Sudionici uprizorenja uglavnom svoj „posao” shvaćaju ozbiljno. Njihov kredibilitet se mjeri koliko su sposobni prilagoditi se, odnosno konvertirati u prošlost te koliko su autentični.

Uglavnom se, među sudionicima, smatra da su udruge OP-i u Hrvatskoj vjerne svojim prikazima jer se najčešće odnose na uprizorenja povijesnih događaja, što ostavlja malo mjesta za zloupotrebu i slobodnu interpretaciju, nego što to imaju generički prikazi recimo srednjo-

---

³⁹ „Manifestacije oživljavanja povijesti u Hrvatskoj tijekom proljeća i ljeta 2012. godine”, Historiografija, pristupljeno 8. kolovoza, 2014, <http://historiografija.hr/news.php?id=331>.

⁴⁰ Jenkins, *Promišljanje historije*, 25.

vjekovlja u ostalim manifestacijama u Hrvatskoj. Neki to čak ne bi smatrali hobi jer bavljenje OP-i nije samo hobi nego nešto puno više. Tu se traže pravi odgovori, čita se između redova povijesne faktografije, a ono najvažnije je vlastito iskustvo. Ukoliko se uprizoruje viteška borba, onda sudionik itekako prolazi svaki put određeno iskustvo. Borbe mačevima su izuzetno zahtjevne. Naime, ukoliko se prikazuje teatralno mačevanje više kao gluma, glumac itekako treba posvetiti vrijeme učenju vještine rukovanja mačem, sjekirom, buzdovanom, lukom i strijelom, itd. S druge strane oni koji se bave profesionalnim turnirima *buhurt*⁴¹, što je sve više rastući fenomen u svijetu, sigurno ne prolaze bez ozljeda i trauma. Sve to čini njihovo iskustvo, tjelesno i psihološko, iz prve ruke autentičnim i dovoljnim za razumijevanje srednjovjekovlja, tj. bilo kojeg povijesnog čimbenika vezanog za aktivno sudjelovanje.⁴² Takvi sudionici mogli bi opisati situaciju kao sveobuhvatno stanje potpunog uranjanja u događaj i lik popraćeno otežanim odvajanjem iz prošlosti i povratkom u sadašnjost. Žarišna točka uprizorenja je preobrazba iz neznanja u znanje i razumijevanje, nadogradnja individualizma te micanje jaza između onda i sada.

Primjer s članovima viteških udruga, novo unovačeni „vitezovi” prolaze razdoblje pokušaja, prikupljaju potrebne informacije od iskusnijih članova svojih udruga, stječu iskustvo odlascima na uprizorenja i turnire, te tako postaju ravnopravni članovi određene viteške udruge, odnosno udruge OP-i. Epistemološke implikacije su dvostruke: prvotno je znanje koje se stječe ovakvim razdobljem učenja rezultat osobnog iskustva, a kao drugo, takvim se percipira kao ispravnim i točnim u kontekstu komparacije povijesne spram sadašnje zbilje. Postoji opasnost jer se osobno iskustvo OP-i može vrednovati kao ono ispravno za razliku od čisto informativnog znanja dobivenim iščitavanjem historiografskih djela. Svi koji sudjeluju u uprizorenju su interpretatori, generalno s autoritetom da svjedoče o značaju prikazane povijesti temeljem vlastitog iskustva. To bi značilo da su sudionici OP-i autoritet za tumačenje povijesti. Dakako, razumno je pretpostaviti da posjetitelji, dakle gledatelji i sudionici, znaju koliki je domet prave spoznaje OP-i te da se zapravo ne zalazi u stranputice iskrivljavanja povijesti. Samim time što se ovakvi fenomeni odvijaju diljem svijeta i što su popraćeni su sve više studijama akademskih istraživača, ukazuje na relativno održavanje autentičnosti prikaza. Ipak, objekt nije povijesni prikaz kako je to „točno” bilo, već više otvoreni i slobodan prikaz kako

---

⁴¹ „A knightly equestrian contest in which two opposing groups of knights face off and dash at one another with lances. Because the *buhurt* was conducted for sport, the knight's lances were customarily blunted. The noun (together with its related Middle High German verb *buhurdieren*) was borrowed directly from the Old French *bouhourt/behort*, which in turn was based upon a noun of Germanic origin; *hurt(e)* (thrust, impact).” Winder McConnell, Werner Wunderlich, Frank Gentry i Ulrich Mueller, ur., *The Nibelungen tradition: An Encyclopedia* (London, New York: Routledge, 2001), s.v. „Buhurt.”

⁴² Agnew, „What Is Reenactment?”, 330.

je moglo biti i otvoreno je slobodnoj interpretaciji. U oživljavanju ili proučavanju povijesnih zbivanja „protagonisti i antagonisti zbivanja često ostavljaju sliku o svojem vremenu u kojoj postoji raskorak između onoga što se stvarno zbivalo i onoga što su oni vjerovali da se zbiva,” *la représentation imaginaire*.⁴³ Mogli bismo reći da epistemologija OP-i tvrdi kako iskustvom možemo produbiti razumijevanje, iskustvo iz prve ruke može koristiti kao pokazatelj kakvo je razumijevanje iz poimanja današnjice, a ne kakvo je moglo biti u kolektivnoj prošlosti. No ipak, OP može doprinijeti demokratizaciji povijesnog znanja svojim kapacitetom za pronalaženje novih metoda prikaza povijesti te time doprinijeti i akademskoj historiografiji.⁴⁴ Uz dodatak ovome, OP barem u Hrvatskoj još uvijek izbjegava političko opredjeljenje i interpretaciju, te ne zauzima stav *vis-à-vis* prošlosti.

U konačnici, „niti jedan prikaz ne može vratiti prošlost onakvu kakva je bila jer ona nije postojala u obliku pripovijesti već događaja, situacija itd. (...) Bez obzira koliko se neka historija može provjeriti ili koliko je široko prihvaćena, ona nužno ostaje osobni konstrukt, manifestacija povjesničareve [ili sudionika OP-i] perspektive kao ‚pripovjedača’.”⁴⁵

1.4.2. Problemi s autentičnošću uprizorenja

Bilo bi jednostrano ne spomenuti i probleme s autentičnošću uprizorenja. Ovdje su predstavljena tri glavna problema s kojima se možemo susresti u proučavanju OP-i i ostalih manifestacija uprizorenja. Prvi od tri problema postavlja dakle pitanje o mogućnosti spoznaje bilokakvog povijesnog materijala uzevši u obzir distancu između predmeta proučavanja i onoga koji proučava. Drugi je o tome koliko je moguće uopće vidjeti prošlost kroz leće današnjice te problematiku prikaza nečega što je *od prije*. Treći se problem dotiče utjecaja proučavanja povijesti na ovakav način, odnosno koliko utječe ljudski faktor u svemu tome.

Prvi od glavnih problema je analogija. Bilo bi zapravo neuobičajeno, ako ne i potpuno pogrešno očekivati da se može uspostaviti konkretna i točna analogija prošlosti i sadašnjosti. Prava jednakost povijesnog događaja i onog prikazanog neće biti istinita, jer *mi* nikada nećemo biti *oni*.⁴⁶ Čak ni najmanji detalji kojima se hoće dočarati prošlost imaju neki nedostatak. Nekoliko dana u odijelu srednjovjekovnog plemića, seljaka ili dame, ne čini glumca upravo time što on glumi, niti se ikakvo uživanje može smatrati potpuno autentičnim jer kad netko uprizoruje događaj ili osobu, unosi sebe i svoje pretpostavke kako bi to trebalo biti autenti-

---

⁴³ Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata*, 287.

⁴⁴ Agnew, „What Is Reenactment?”, 335.

⁴⁵ Jenkins, *Promišljanje historije*, 25-26.

⁴⁶ Cook, „The Use and Abuse”, 489.

čno, no ono je uvijek samo kopija pravoga. Zbog toga, subjektivno iskustvo sudionika i gledatelja ne može dočarati potpuno istinitu povijesnu zbilju, već zbilju sadašnjosti koja je samo inspirirana prošlošću.

Drugi problem je prilagodba. Uzmemo li uprizorenje festivala ili turnira kao primjer koji ima zadatak prikazati ili istražiti društveni okvir, a s druge strane želi isto tako ispričati priču o određenom sloju, događaju ili kontekstu uzetom iz povijesti, uprizorenje može biti autentično recimo u prikazu konteksta srednjeg vijeka kao festival u kojem se bore vitezovi, a obrtnici sa strane prikazuju svoj zanat. No, sve se odvija i prezentira po zamišljenom planu. Nameće se pitanje, može li scenarij ovakvog skupa biti doista autentičan ili je on samo današnja projekcija nečega od prije? Uzevši neke *cliché* karakteristike poput viteškog turnira gdje se u pozadini trgovci bave popravljanjem i prodajom potrepština za gostujuće vitezove, na uprizorenju festivalu isti ti trgovci i zanatlije neće biti zaokupljeni turnirom te će tako zapravo prikazati svoj zanat gostima festivala samo u svrhu zarade. Vjerojatno je moguće da su autori ili spisatelji scenarija, zamislili svoju prilagodbu povijesnog događaja, a ona se nije odvila kako je bilo predviđeno upravo stoga što je ljudski čimbenik i nemogućnost istinite analogije razlog neprikladne prilagodbe.⁴⁷ Naravno, ne može se tvrditi da je uvijek tako, ali uglavnom takva je situacija moguća. Kao kontrast, vrijednost manifestacije može biti veća ukoliko se i bez scenarija događaji odvijaju na donekle autentičan način, što dokazuje da je kvaliteta sudionika i njihova upućenost u temu prikaza na visokoj razini. Uzevši u obzir dosad navedeno i relativno dobru prijemчивost, moguće je zaključiti da su povijesna uprizorenja na odgovarajućoj razini.

Treći problem koji se ističe je problem subjektivnosti. Svako povijesno uprizorenje je uplitanje koje počiva na emocijama vezanim za to što se prikazuje, ali na štetu racionalne analitičnosti jer sudionici uvijek pristupaju s određenom simpatijom.⁴⁸ Uprizorenja zahtijevaju od sudionika i publike da se poistovjete s prikazanim materijalom kao da je uistinu pravi povijesni slučaj. Nesumnjivo je da u tome ima određene vrijednosti i prednosti, no isto tako gubi se veza s racionalnim odmakom koji je inače prioritet u akademskom pristupanju i proučavanju određenog povijesnog materijala. Problem objektivnosti, odnosno subjektivnosti je i to što se publika ili sudionici manifestacije svjesno ili nesvjesno odlučuju simpatizirati jednu skupinu na štetu druge, čime se time ne dobiva željena profesionalnost. U uprizorenjima borbi s Osmanlijama, kao što je česti prozor u hrvatskim uprizorenjima, publika često (možda i očekivano) redovito simpatizira „domaće” pobjednike, upravo zbog vlastite identifikacije *sebe danas*

---

⁴⁷ Cook, „The Use and Abuse”, 489.

⁴⁸ Ibid., 490.

s *onima u prošlosti*. No, činjenica je da profesionalnost raste te se sudionici koji glume osvajače isto tako pokušavaju poistovjetiti s *drugima* te površinskim proučavanjem njihove pozadine pokušavaju uprizoriti što vjernije (npr. osmanlijske pješake, janjičare i ostale vojnike) te time podižu razinu manifestacije. Tu dolazi, naravno, do nesuglasja između publike koja je uglavnom subjektivna i sudionika koji pokušavaju nadići tu subjektivnost i pripremiti put objektivnom prikazu OP-i.

Malo tko bi osporio činjenicu da se može naučiti povijest iz pokušaja rekonstrukcije neke, recimo, tehnologije koristeći se autentičnim materijalima. Za prikaz tehnologije u srednjem vijeku, sudionici pokušavaju koristiti drvene palisade i drvene katapulte kako bi uspješnije prikazali opsadu nekog grada ili utvrde. Uporaba drvenog i keramičkog posuđa poradi autentičnog ugođaja, sviranje srednjovjekovne glazbe na srednjovjekovnim glazbenim instrumentima i još mnogo toga. Sve to može prikazati kakvo je naše današnje poimanje svih tih sastavnica iz prošlosti kad ih vidimo, odnosno doživimo u današnjici. Jesu li odgovarajući ili nisu? Jesu li onakvi kakvima smo si ih zamišljali ili pak ono što doživimo ne izgleda da bi tako i trebalo biti? Čak i da je sve to bilo pogrešno u usporedbi s historiografskim podacima, važno je barem da u sudioniku ili običnom članu publike pobudi pitanje na koje može dobiti odgovor tako da ga potraži u literaturi. Indirektno educiranje dakle ipak ima svoju svrhu unutar uprizorenja jer ona su sve veća i češća tako da će zacijelo ostati na sceni i ubuduće.

1.4.3. Kontrast *oživljene povijesti* s historiografijom

U povijesnoj znanosti, proučavanje ili historiografsko tumačenje povijesne zbilje ima zadatak koliko je god objektivno moguće pristupiti povijesnoj građi i opisati ju, ili ipak oživjeti na jedan profesionalniji način. Stoga bismo se mogli složiti da se „proučavanje povijesti svodi na potragu za istinom. Povjesničar zna da je „ono što proučava istinito (stvarno), ali zna da tu stvarnost ne može istražiti potpuno . . . zna da proces historijskog istraživanja i rekonstrukcije nije završen, ali je također svjestan da njegov rad to ne čini nestvarnim ili nevaljanim.“⁴⁹ Spomenuta je prisutnost subjektivnosti kod uprizorenja te da je ona u biti otegotna okolnost u kontekstu autentičnosti i profesionalnosti OP i uprizorenja kao takvog, no ista ta „subjektivna dimenzija“ je prisutna i u povjesničarevom izvještaju. Ipak, „ona ne počiva na ideološkoj poziciji povjesničara, već u prirodi dokaza jer su povjesničari zbog nesavršenosti svojih izvornih materijala prisiljeni na znatnije iskazivanje osobnih interpretacija.“⁵⁰ Vodeći

---

⁴⁹ Jenkins, *Promišljanje historije*, 29.

⁵⁰ Ibid., 30.

se ovim navodima, lako možemo doći do zaključka da je posao povjesničara zapravo potreba za razvojem strogih metodoloških pravila čija bi uporaba mogla doprinijeti reduciranju vlastite moralne intervencije. A posebno „za sve povjesničare, istina, znanje i legitimitet proizlaze iz strogosti metodologije i njenih procedura koje, zauzdavaju bujicu slobodne interpretacije”.⁵¹ Povjesničari koji dakle „proizvode” historiju, u svoj rad unose sebe, neke svoje epistemološke pretpostavke, metode i procedure za rad na željenom materijalu, a ono među najvažnijim je unos informacija iz tuđih radova koji isto tako mogu biti „zagađeni” subjektivnošću.⁵² Tu se javlja i problem: ako je historija ono što pišu povjesničari, da je pišu na temelju dokaza, te da je historija neizbježno samo interpretativna i da se svaki argument može sagledati iz više kutova, iz toga proizlazi da je historija onda relativna; ili da je historiografija zapravo isto jedna vrsta „uprizorenja” samo na intelektualnoj, odnosno profesionalnoj razini.⁵³

Događaji i činjenice iz prošlosti, na prvi pogled čine nam se identičnima, te ih možemo uzeti „iz prošlosti” i od njih stvoriti historiografsku misao temeljenu na određenoj povijesnoj činjenici. Naime, povijesni događaj je činjenica, ali činjenica nije nužno događaj. Drugim riječima, *činjenica* i *događaj* su potpuno dva različita pojma jer je povijesni događaj nešto što se dogodilo u prošlosti, a povijesna činjenica je zapravo samo povjesničarev konstrukt, reprezentacija ili samo izjava; ona ne postoji kao objektivna i nezavisna od interpretacije povjesničara.⁵⁴ Uzmemo li u obzir paradigmu koja kaže da je prošlost uvijek ista i da koji god da se proces u historiografiji odvija, taj isti ne može utjecati na prošlost, već samo na naše viđenje prošlosti. OP, dakle, nema razvijen vlastiti kritički aparat. Autentičnost i odluke o količini provjerenog znanja koje se prezentira, su relativni i dio su odluke samih organizatora manifestacija i sudionika. Pojedine srednjovjekovne udruge imaju svoju zadaću i vlastiti *modus operandi* te ne trebaju kritičku provjeru izvana. No, te iste udruge zapravo ipak za cilj imaju prikazati povijest što vjernijom: što nam dokazuje njihov ustroj i ideja na kojoj su osnovane.⁵⁵ U konačnici, OP i sve vrste uprizorenja i povijesnih manifestacija opravdano imaju pravo prikazati povijesnu zbilju baš kao i profesionalna historiografija, ali naravno samo u granicama vlastite spoznatljivosti i nikako zamjenski spram historiografije upravo radi nedostatka spomenutih strogih metodoloških pravila. Historiografija i OP imaju, možda ne istu, ali barem

---

⁵¹ Jenkins, *Promišljanje historije*, 30.

⁵² Janeković-Römer, „Povijesna spoznaja”, 215.

⁵³ Jenkins, *Promišljanje historije*, 45; Cook, „The Use and Abuse”, 491.

⁵⁴ Callum G. Brown, *Postmodernism for Historians* (Harlow: Pearson Education Limited, 2005), 27; Edward Hallet Carr, *Što je povijest?*, prev. Danijel Vojak (Zagreb: Srednja Europa, 2004), 9.

⁵⁵ Temelj kao odabir određenog stoljeća, izvornog viteškog reda, ili samo povijesne garde koje neke udruge žele oživjeti (Red srebrnog zmaja kao viteški red iz točno 15. stoljeća), generički viteški red ne vezan za neki izvorni red ili stoljeće (Viteški red Ružice grada) ili točno određeni povijesno-izvorni viteški red (Red čuvara grada Zagreba kao *Viteški red sv. Ivana – Hospitalci*).

srodnu ulogu edukacije i želje za iskustvom povijesne zbilje, *onoga od prije*, pa se može reći da ipak postoji neki zajednički teren, ako već ne i *zajednički jezik*.

Pravo pitanje nije u tome može li nam ukupno iskustvo povijesnog uprizorenja, festivala, manifestacija, te OP-i općenito pomoći pri stimuliranju mentaliteta prošlosti. Pravo pitanje je: unaprijeđuje li nam to iskustvo razumijevanje nekog „drugog svijeta” i ponašanja ljudi u njemu te tako dovodi li do shvaćanja da je *ono drugo* redovito drugačije. Cjelokupno iskustvo može nam pomoći upravo u tome da stvorimo novu perspektivu o povijesnoj zbilji. Treba imati na umu da korištenje tog iskustva u konstruktivnom smislu ne može biti potpuno bez odgovarajuće analogije. Zbog osobnog iskustva moramo isto tako imati na umu da ono što *mi* proživljavamo u OP-i, nije isto što su i *oni*, koje mi glumimo, proživljavali.⁵⁶ Ova opasnost psiho-intelektualne projekcije je univerzalna, prisutna i u povijesnoj znanosti, sa ili bez konteksta uprizorenja, no upravo iskustvo stečeno uprizorenjima može nas potaknuti da ga izjednačimo s profesionalnim, što naravno nije niti primjereno niti točno.⁵⁷ Moguće je zaključiti da su povijesna uprizorenja samo manifestacije koje su inspirirane povijesnom zbiljom, ma kakva god ona bila, te da ona nisu *prava* povijest. Prava povijest postavlja moderni kontekst u dijalog s povijesnim i kao rezultat može vidjeti kako to funkcionira, kakav je odaziv, koliko je razumijevanja tematike i poriva za produbljivanje u razumijevanju povijesti uopće moguće, itd. Povijest je različita od sadašnjosti, ona krije tragove kojima OP želi koračati, a to su tragovi koji vode boljem razumijevanju svijeta i sebe.⁵⁸ OP i njene manifestacije su spektakli koji pokušavaju istražiti prošlost iz prve ruke. Kao intelektualna vježba, uprizorenje ne može dati konačne odgovore, samo postaviti nova pitanja. Upravo je to prava vrijednost *oživljene povijesti*.

1.5. Turniri

Viteški turniri možda jesu po svrsi dio prošlosti, no to ne znači da se ne mogu odvijati i u današnjici. Njihova društvena funkcija je promijenjena, ali njihova priroda ili svrha nije. Drugim riječima: „ova vrsta igre nije bezazleni ostatak neke radnje odraslih koja je izgubila svoju pravu namjenu, iako prividno tako izgleda, dok je radnja, sama preživjela. Ona se postavlja prije svega kao paralelna i nezavisna aktivnost koja se suprotstavlja postupcima i odlu-

---

⁵⁶ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 319-320.

⁵⁷ Cook, „The Use and Abuse”, 493.

⁵⁸ Janeković-Römer, „Povijesna spoznaja”, 216.

kama običnog života specifična po sebi svojstvenim karakteristikama, koja ju zapravo čine igrom.”⁵⁹ A ono što se izražava igrom se ne razlikuje od onoga što se izražava kulturom.⁶⁰

Turniri koji se održavaju na povijesnim uprizorenjima u hrvatskoj, pokušavaju izraziti kulturu viteštva koja je prisutna u Hrvatskoj od srednjeg vijeka. Oni su regulirani pravilima novog sporta koji je nastao u Rusiji krajem 90-tih godina prošlog stoljeća, a ona se primjenjuje u čitavoj Europi, pa i izvan nje. Krajem 90-tih godina 20. stoljeća, u istočnoj Europi su se sve češće održavale borbe srednjovjekovnim oružjem na raznim festivalima i dogovorenim bitkama sa srednjovjekovnim karakteristikama.⁶¹ Iz toga je izrastao potpuno novi sport zvan *Historical medieval battles* (skraćeno HMB). To je borba u punom kontaktu s ofenzivnim i defenzivnim oružjem karakterističnim za srednji vijek, uz to obavezna je i uporaba potpunog srednjovjekovnog oklopa. Prihvaćaju se stilovi oklopa i oružja u rasponu od 12. do 17. stoljeća. Lokacija održavanja nije bitna, što znači da se borbe mogu odvijati na prirodnom terenu ili u umjetnom ringu (drvenom ili pravom) koji se koristi za ostale borilačke sportove poput boksa i sl. Borci su obučeni u pravi puni metalni bojni oklop jer se borba odvija pravim oružjem, doduše to oružje nije skroz naoštreno radi sigurnosnih razloga. Oklop i oružje boraca smiju varirati jedan od drugoga do pedeset godina, ne više. Ovime se želi dobiti na autentičnosti koliko je to moguće u takvim okolnostima. Borba je zamišljena kao slobodna, dopušteno je boriti se svim raspoloživim sredstvima, hrvanje, mačevanje, udaranje protivnika štitom, a udarci su dozvoljeni u veći dio tijela opisan u pravilniku. Uz to, borci se smiju koristiti hrvatskim zahvatima jer je poželjno oboriti protivnika na pod radi osvajanja bodova.

HMB je sportska komponenta globalnog trenda uprizorenja povijesti. Borbe se odvijaju pod nadzorom sudaca i profesionalnih boraca upućenih u pravila sigurnosti i vještine srednjovjekovnog mačevanja. Borbe se često organiziraju na povijesnim festivalima diljem Europe. Glavno natjecanje koje je izraslo na temelju HMB-a je svjetski *buhurt* turnir srednjovjekovne borbe, *Battle of the Nations* (skraćeno BON).

Buhurt natjecanja odvijaju se diljem Hrvatske. Navedena su u pojedinim festivalima i manifestacijama kao turniri. Hrvatska je postala članica HMB saveza tek 2014. godine i u tu čast održano je svjetsko prvenstvo *Battle of the Nations* u Trogiru, gdje su napokon i hrvatski predstavnici iz nekoliko viteških udruga mogli predstavljati svoje udruge i Hrvatsku srednjo-

---

⁵⁹ Kajo, *Igre i ljudi*, 90.

⁶⁰ Ibid., 91.

⁶¹ Ne zna se točni podatak o mjestu nastanka, no uzima se skup sličnih događanja kao kolektivna inicijativa za razvitak HMB-a.

vjekovnu borbenu scenu u zajedništvu s ostalim članovima preko 25 gostujućih zemlja iz cijelog svijeta.⁶²

---

⁶² „Bitka naroda (Battle of the Nations) u Trogiru 2014.”, Putovnica, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/battle-of-the-nations-bitka-naroda-trogir>.

2: Manifestacije oživljene povijesti

2.1. Kontinentalne manifestacije

U ovom poglavlju navedeni su festivali i manifestacije iz područja čitave kontinentalne Hrvatske. Po broju su skoro podjednake kao u području Istre, Primorja i Dalmacije, te su stoga opisani u zasebnoj sekciji kao „kontinentalne manifestacije”. Tako se sve manifestacije mogu podijeliti u dvije podjednako velike grupe. Razlozi podjele su tipovi manifestacija, gdje kontinentalne više naginju komemorativnom tipu, a primorske lokalno promidžbenom tipu manifestacija. Opisani događaji uglavnom prate isti obrazac te su, uglavnom, deskriptivnog tipa.

2.1.1. Viteški turnir – Gornja Stubica

Ovaj viteški turnir je prvi put organiziran 2001. godine u sklopu predstavljanja kulturno-edukacijskog programa u dogovoru s Muzejom seljačkih buna i Muzejima Hrvatskog zagorja u Gornjoj Stubici. Naime, održava se jednom godišnje u lipnju, u dvorištu Muzeja seljačkih buna u Gornjoj Stubici (dvorca Oršić) te je prvi i jedan od najvećih događanja takve vrste u Hrvatskoj jer se utjecaj „gornjostubičkog Viteškog turnira očituje u vidu poplave sličnih događanja koja su se nakon 2001. godine počela organizirati diljem Hrvatske.”⁶³ Ovaj turnir je događanje koje oživljava epizode iz života srednjovjekovnog razdoblja, točnije kasnog srednjeg vijeka. U program je uključeno mnogo događanja. Prikazuje se predstava *Borba za Jelenino srce*, glazbene i plesne skupine zabavljaju posjetitelje skupa s dvorskim ludama i žonglerima, a uz to odvijaju se i radionice za djecu

Glavni dio programa je viteški turnir vrste *buhurtu* kojem se gostujući vitezovi iz srodnih udruga natječu za rangiranje unutar „liste hrvatskih vitezova”. Održavaju se i borbe vitezova na konjima, no to nije svake godine održano zbog ekonomskih i logističkih razloga. Naglasak programa je na približavanje spomenutih običaja feudalnog društva kroz sudjelovanje samih posjetitelja: kuharske *špelacije*, škola mačevanja i streličarstva, bacanje koplja, sjekira i buzdovana, kovanje novca i slične radionice, Petričevićev streličarski turnir, mačevanje te publika koja bodri uistinu pravi viteški turnir.⁶⁴ Na kraju programa odvija se noćna opsada grada, slično kao i u većini ovakvih manifestacija diljem Hrvatske. Postavi se drvena palisada koja simulira zid određene utvrde i vitezovi pokušavaju napasti i osvojiti tu utvrdu koristeći se

⁶³ „Viteški turnir”, Muzej seljačkih buna, pristupljeno 8. lipnja, 2015, <http://www.msb.mhz.hr/>.

⁶⁴ „Viteški turnir”, Viteški turnir, pristupljeno 8. lipnja, 2015, http://www.viteski-turnir.com/program_turnira2015.html.

raznim sredstvima poput katapulta koji ispaljuje vatrene kugle na palisadu, a vitezovi koji brane „zidine” pokušavaju spriječiti napade te zatim dolazi do velike bitke na polju ispred palisade. Sve konačno završava gozbom i veseljem gdje su svi pozvani kako bi im sve što su mogli doživjeti ostalo u dobrom sjećanju.

Viteški turnir nije komemorativan u smislu oživljavanja određenog povijesnog događaja, no sam po sebi je komemoracija srednjovjekovnog načina života koji je popraćen edukativnim programom. Sama lokacija dvorca Oršić je dovoljna da posjetitelji mogu u pauzama između raznih događanja pregledati postav Muzeja seljačkih buna i dobiti edukaciju koja rezonira s ovim oživljenim feudalnim načinom svakodnevnice.

2.1.2. Renesansni festival u Koprivnici

U Koprivnici se od 2006. održava trodnevni Renesansni festival kao najveći srednjovjekovni festival u Hrvatskoj. Ove se godine (2015.), održava jubilarni deseti festival: krajem kolovoza kao i do sada. Ovaj je povijesni mega-spektakl sljubljivanje povijesnih činjenica, iz vremena kasnoga srednjega vijeka i originalnosti Koprivnice, Podravine i Hrvatske s baštinskim vrijednostima zapadnoeuropskog kulturnog civilizacijskog kruga.⁶⁵

Koprivnica je svoje pravo utemeljenje kao slobodan kraljevski grad dobila potvrdom od kralja Ludovika Anžuvina 1356. godine.⁶⁶ Poradi toga što je Koprivnica bila na „velikim cestama” onoga doba, od toga datuma ima puno pravo i slobodu razvijati se kao slobodan kraljevski grad.⁶⁷

Koprivnički bedemi, ostaci nekadašnjih obrambenih protuturskih utvrda, koriste se kao svjedok o davnim vremenima o kojima se malo znalo, te stoga upravo ti ostatci služe kao pozadina ovom festivalu. Ova turistička, povijesno-edukativna manifestacija slovi kao najveći spektakl „živih slika” iz prošlosti u ovom dijelu Europe, a svoje uporište ima u povijesnim činjenicama. Koprivnički kastrum je prvi put spomenut 1272. godine i ne zna se gdje se nalazio.⁶⁸ Od tada nema zapisa o utvrdi i njenom stanju sve do 16. stoljeća. O ostalim se utvrdama može samo nagađati. Tek od 1549. godine znamo da je kraljevska komisija ispitala stanje koprivničkih utvrda na imanjima koja su tada došla u kraljeve ruke.⁶⁹ Od tog istraživanja nadalje zna se kakvo je bilo stanje utvrda, kaštel koji je u tri faze građen i utvrđen barbakanom

---

⁶⁵ „Renesansni festival u Koprivnici”, Renesansni festival, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.renesansnifestival.hr/>.

⁶⁶ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku* (Zagreb: Školska knjiga, 1976), 536.

⁶⁷ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 541.

⁶⁸ Ranko Pavleš, „Pokušaji prikaza koprivničkih srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih utvrda”, *Podravina* 9, br. 17 (2010), 67.

⁶⁹ Pavleš, „Pokušaji prikaza”, 68.

(struktura između kaštela i grada), gradske kule i veliki nasipi oko samoga grada, a na poslijetku u drugoj polovici 16. stojeća gradi se tvrđava s velikim bastionima, tri reda bedema, oružarnicom i svime potrebnim za održavanje samostalnosti grada.⁷⁰ Što se tiče ranonovovjekovnih činjenica, Koprivnica sigurno ne oskudijeva u podacima, štoviše ima ih više, no za potrebe renesansnog festivala ima dovoljno srednjovjekovnih. Naime, uzevši u obzir svu tu bogatu baštinu, proučavanje utvrda Koprivnice može pružiti teoretsku osnovu za stvaranje jednog ili više projekata oživljavanja prošlosti što bi sigurno moglo utjecati na identitet grada Koprivnice.⁷¹ Točno to renesansni festival ima kao glavni zadatak, no ne naglašavajući samo činjenicu Koprivničke prošlosti, svrha mu je uprizorenje upravo općenitog razdoblja srednjega vijeka u Hrvatskoj. Ostale veće manifestacije u primorskom dijelu Hrvatske, imaju lokalno-povijesnu tendenciju. No, u Koprivnici je slučaj upravo to što ne naglašuje samo koprivničku povijest i njen zasluženi značaj u kulturnoj baštini, već općeniti hrvatski značaj u srednjovjekovnoj europskoj povijesti, stavivši Hrvatsku kao „starog člana” europskog kulturnog kruga.

Renesansni festival okuplja preko 1000 sudionika te svojim kapacitetom privlači preko 10,000 posjetitelja svake godine. Cijeli se prostor renesansnih bedema pretvara u srednjovjekovno naselje prepuno šatora, kula, opsadnih sprava, logora i njenih stanovnika. Gostujuće udruge dolaze iz Hrvatske i u skoro istom broju iz inozemstva: Slovenija, Italija, Mađarska, Slovačka, Češka, Austrija, Njemačka, Rusija i Poljska.⁷² Daleko najveća internacionalna srednjovjekovna manifestacija, ne samo u Hrvatskoj, već i na međunarodnoj razini. Od domaćih udruga sudjeluju: *Koprivnički mušketiri i haramije*, *Vitezovi Zelingradski*, *Red vitezova Ružice grada*, *Dubovački streličari*, *Kliški uskoci*, *Vitezovi Vranski*, *Šibenska gradska straža*, *Red srebrnog zmaja*, *Red čuvara grada Zagreba*, *Udruga sv. Juraj*, *Trakošćanski streličari*, *Corvos Capronca*, *Ordo Sancti Viti* i ostali. Mnogobrojni vitezovi imaju zadatak u tri dana prikazati „potpuno živi srednji vijek“.

Tri dana na pozornici (sajmištu) se šecu plemići, dame, kmetovi i seljaci kako bi svima predstavili srednjovjekovni život. Program je izuzetno bogat interaktivnim manifestacijama mačevanja, streličarstva, obrtništva, plesa, gozbe s raznim jelima za koja se navode da su autentična, no nema kriterija za izradu takvih jela; gutačima vatre, žonglerima, sokolarstvom, lovom, mimohodima i još koječime. Jedna od glavnih turnirskih predstava je konjička bitka, odnosno viteški turnir na konjima koji uprizoruje udruga *Corvos Capronca*: gađanje arkebu-

---

⁷⁰ Pavleš, „Pokušaji prikaza”, 69-78.

⁷¹ Ibid., 83.

⁷² „Renesansni festival u Koprivnici”, *Historiografija*, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1016>.

zima, čarke, srednjovjekovni *rugbi*, prikaz života u srednjovjekovnim logorima i još mnogo toga.⁷³ Od ove je godine naglasak na kulinarstvu, a održava se i kulinarsko natjecanje, kako za profesionalce, tako i za profesionalne kuhare.⁷⁴ Uz sva srednjovjekovna jela, mesa od „netom ulovljene” divljači, nađu se i delicije pripravljene od koprive kao specijaliteta Koprivnice koja i sama duguje ime toj biljci.⁷⁵

Naime, treba naglasiti kako su postavljena pravila da se u prostorima renesansnog festivala isključi uporaba onoga što nije autentično, poput uporabe plastike i sličnih materijala. Posjetitelji u duhu srednjeg vijeka jedu i piju iz glinenog i drvenog posuđa.⁷⁶ Neki noviteti su drvena palisada koja je dugačka 600 metara, a okružuje glavninu festivalskog prostora. Uvedena je čak i mostarina, kako bi posjetitelji, plativši jednom kunom omogućili kasnije prebrojavanje koliko je bilo posjetitelja. Samo od mostarine se pokriva, zacijelo ne malen trošak festivala. No, upravo takvo „oporezivanje” ljudima daje simboličnu sliku povijesnog oporezivanja kao nečega što još prati modernog čovjeka. Dakako, renesansni festival zaslužuje titulu najvećeg i najopširnijeg srednjovjekovnog festivala u Hrvatskoj koji sigurno zavrjeđuje i detaljniju obradu. U vidu je potrebno imati i zahvalnost prema organizatorima: TZ grada Koprivnice i Grad Koprivnica i svim sudionicima što uspijevaju s međunarodnim odnosima i integracijom „hrvatske oživljene povijesti” u korist unapređivanja, kako srednjovjekovne, tako i modernije, povijesno-kulturne baštine.

2.1.3. Seljačka buna 1573. – Bitka kod Stubice

Povijesno uprizorenje nam prikazuje što se dogodilo i zašto davne zime 1573. godine. Naime, manifestacija bitke kod Stubice ima cilj komemorativnog uprizorenja slavne posljednje bitke pobunjenih seljaka vođenih kulturnim likom Ambroza (Matije) Gupca, protiv vojske velikaša Franje Tahyja. Zbog raznih zlodjela stranih plemića i visokih poreza, seljaci su počeli dizati ustanak na susedgradsko-stubičkom vlastelinstvu. Njegova posljednja bitka u kojoj seljaci gube, je ta koja se uprizoruje na ovoj manifestaciji. Odvija se od 2009. godine, a broj posjetitelja raste svake godine. Procjenjuje se kako je do ove godine bilo od 6,000 pa sve do 10,000 posjetitelja (zaključno s 2015. godinom) što bi značilo da je ova manifestacija prerasla

---

⁷³ Renesansni festival, „Renesansni festival u Koprivnici.”

⁷⁴ „Renesansni festival u Koprivnici”, Putovnica, pristupljeno 14. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/renesansni-festival-koprivnica>.

⁷⁵ Etimologija je nepouzdana, te je priča o koprivi kao imenu grada vjerojatno samo dio oralne predaje.

⁷⁶ Putovnica, „Renesansni festival u Koprivnici.”

u jednu od najvećih u Hrvatskoj.⁷⁷ Seljačka buna bila je i ostala jedna od važniji elemenata identifikacije „manjeg čovjeka” od, očigledno, 16. stoljeća, sve do razdoblja socijalizma u kojem su se snimali čak i filmovi o samoj buni, pa sve do suvremenog fenomena oživljavanja povijesti 21. stoljeća. Seljačka buna je (pre)opširna tema⁷⁸ i motiv koji se koristi u književnosti, slikarstvu, kiparstvu, filmu i kazališnim predstavama.⁷⁹ Njome su se bavili umjetnici i povjesničari, 1975. godine je snimljen i film „Seljačka buna 1573”, a njen odjek je itekako prisutan u kolektivnom sjećanju. Stoga ne čudi poveći broj posjetitelja i kvaliteta izvedbe ove manifestacije oživljenje povijesti.

Ova spektakularna bitka seljaka i Tahyjeve vojske, u kojoj je upravo ta nadmoćnija vojska pobijedila pobunjene seljake te ostavilo utisak „pobune protiv opresije” u mentalitetu Stubičana koji se očituje bojnim pokličem koji se može čuti svaki put u ta dva dana festivala dok „Buna traje!”⁸⁰

Događanja se uprizoruju tijekom prvog vikenda u veljači, a lokacija je autentična, odnosno riječ je o povijesno značajnim lokacijama u Donjoj Stubici. Manifestacija prati događanja vezana za život onodobnog seljaka pružajući prvenstveno gostima i domaćima ugodaj poslužujući ukusna jela: ne autentična srednjovjekovna već tipična za taj kraj. Prvoga dana, manifestacija započinje dolaskom pobunjenih kmetova koji se pripremaju i opremaju uz zabavu u centru grada gdje prikazuju posjetiteljima kako su zapravo mogli izgledati kmetovi, sa i bez naoružanja. Njihova odjeća, alati i obrti su isto tako prikazani, te se svaki posjetitelj može obratiti sudionicima i zapitati za objašnjene čemu što služi. Drugi se dan odvijaju radionice mačevanja i streličarstva. Program započinje masovnim okupljanjem sudionika i posjetitelja na glavnom trgu pokraj crkve. Tamo se očekuje znak (puhanje u rog) koji znači da je vrijeme da se krene u boj prema seoskom imanju Majsecov mlin u Obrtničkoj ulici gdje se odvija konačna bitka.⁸¹

Dolaskom sudionika i vitezova, plemića i ostale vlastele „iz priče”, posjetioci se smještaju uz rubove ograđenog polja na kojem se odvija bitka. Kad se svi poslože, onda slijedi uvod u priču gdje se zaduženi voditelji potpomognuti suvremenom opremom koriste kako bi mogli na razglas ispričati priču o čitavoj Seljačkoj buni, njenom tijeku i o njenom značenju za

---

⁷⁷ „Manifestacije u sklopu programa Seljačkih buna 2015.”, Historiografija, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1457>.

⁷⁸ Njena problematika i potpuni tijek događanja je preopširan za, ovdje, detaljnu obradu i nije prijeko potreban

⁷⁹ Nataša Štefanec, „Grad na prvoj crti obrane,” u *Povijest grada Zagreba: Knjiga 1. Od prethistorije do 1918.* ur. Ivo Goldstein i Slavko Goldstein (Zagreb: Novi Liber, 2012), 120.

⁸⁰ Službeni bojni poklič ove manifestacije.

⁸¹ „Seljačka buna – Bitka kod Stubice”, Putovnica, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/događanja/seljacka-buna-bitka-kod-stubice>.

hrvatsku povijest, dakle ima i edukativnu svrhu.⁸² Nakon uvoda se na dvije strane postave suparničke vojske i objasni kako „je seljačka vojska podigla oružje protiv plemića, kojih okrutnost i nehaj nisu više mogli podnositi.”⁸³ Na jednoj strani su pobunjeni seljaci, a s druge su strane vojnici-vitezovi, uglavnom bolje opremljeni i oklopljeni ispred drvene palisade na kojoj se nalaze Franjo Tahy i njegovi vazali: sve ih glume članovi viteških udruga te kulturne zajednice Stubica i Muzeja seljačkih buna. Prikaz slijedi izvod iz pisma Nikole Istvanffia o Seljačkoj buni u kojem stoji:

Čim je Gubec opazio, kako idu na njega, naredi svojim, da pograbe oružje, osokoli ih s malo riječi i povede u borbu govoreći, da će im taj dan i ta bitka donijeti čast i slobodu, ako iz nje izađu kao pobjednici; ako naprotiv pobijedeni udare na bijeg, da se ne može spomenuti nikakva vrsta okrutnosti i sramotnih muka, koji se oni ne bi morali bojati od surovih i podivljalih plemića. Stoga neka svojski nastoje da se pokažu junacima i da se prisebno i hrabro služe oružjem, pa neka budu svjesni, da im treba ili sjajno pobijediti ili očekivati: „Jao pobijeđenima!”⁸⁴

Sa strane vitezova su izvještene i zastave kako bi se znalo kome pripadaju određeni vitezovi, jer se prije same borbe odvijaju borbe jedan na jedan kao uvod u mačevalačke sukobe, da bi gledatelji mogli imati bolji uvid kako u priču tako i u sam sistem rukovanja oružjem. Nakon što se obračunaju odabranici seljačke i Tahyjeve vojske, situacija se usije glasnim prijetnjama od pobunjenih kmetova te se daje signal za konačnu borbu. Situacija je sada takva da se dvije velike vojske, preko stotinu sudionika i oko 150 statista sudare jedan s drugim i bore se na čitavom polju.⁸⁵ Treba naglasiti kako sudjeluju vitezovi iz Slovačke i Mađarske, a pogotovo iz Slovenije: *Vitezi Belega Volka* i *Vitezi grofa Tattenbacha*, koji služe na čast i pobunjenim kmetovima iz područja slovenskog povijesnog prostora koji su skupa sa zagorskim kmetovima vodili bunu.⁸⁶ Uz njih, od domaćih sudjeluju i mnogobrojni članovi hrvatskih srednjovjekovnih udruga, a to su: *Red srebrnog zmaja* iz Zagreba, *Red čuvara grada Zagreba*, *Vitezovi Zelingradski* iz Svetoga Ivana Zeline, *Vitezova Ružice grada* iz Orahovice, *Dubovačkih streličara* iz Karlovca, *Vitezova vranskih* iz Pakošтана, *Red svetoga Nikole* iz Varaždina, *Udruga svetoga Jurja* iz Đurđevca, *Kliški uskoci* iz Klisa, *Aureus Unicornis* iz Zagreba, *Kuburaško društvo grof Kulmer* iz Zaboka, KUD Matija Gubec iz Gornje Stubice, *Tahyjevi puš-*

---

⁸² Narativ koji se koristi nije historiografski, već obični opis događaja iz prošlosti sastavljen od osnovnih poznatih informacija o buni, bez znanstvene dubine. Govor ima ulogu edukacije ali više na populistički način.

⁸³ Matković, *Na vrelima*, 116.

⁸⁴ Matković, *Na vrelima*, 117.

⁸⁵ „Seljačka buna – Bitka kod Stubice”, Croatia, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://croatia.hr/hr-HR/Aktivnosti-i-atrakcije/Dogadanja/Mjesto/Donja-Stubica/Dogadanje/Kultura/Zabava/Seljacka-buna-bitka-kod-Stubice?ZXZcMzU5LHBcMzM%3D>.

⁸⁶ „Seljačka buna 1573. – bitka kod Stubice”, Dnevnik, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://dnevnik.hr/showbuzz/clubzone/zseljacka-buna-1573-bitka-kod-stubice-2015---368605.html>.

kari iz Donje Stubice te domaći viteški red koji su ujedno i organizatori *Družba vitezova zlatnog kaleža* iz Donje Stubice.

Ovisno o vremenskim uvjetima, neke se godine bitka održava i po snijegu, što prikazuje borbu surovijom jer je onda moguće vidjeti koliko je zapravo teško (bilo) boriti se u masovnoj bitci po takvim uvjetima. Nakon dugotrajne borbe u kojoj pobunjeni seljaci konačno i gube bitku, slijedi pozdrav sudionika koji se postroje u redove dok nekoliko tisuća gledatelja pozdravlja sudionike pljeskom i ovacijama (ukoliko su zadovoljni uprizorenjem) te se vitezo- vi i kmetovi tradicionalno zalijeću s podignutim oružjem u zrak i glasnim povicima trče prema publici kako da će ih napasti, No, miruju kod ograde te se uz naklon zahvale na pratnji i potpori gledateljima. Kraj je popraćen slušnim podacima o daljnjim zbivanjima s Tahyjevim vlastelinstvom i tragičnoj sudbini Matije Gubca te o tome kako je skončao na Markovom trgu u Zagrebu. Naposljetku i pozivom posjetitelja na gozbu i veselje do kasnih sati u pratnji gostujućih glazbenih skupina koji prate svojim ponudom bit „seljačke sloge”, kao i neprestanim poklicima u čast i sjećanje na činjenicu da i dalje „Buna traje!”

2.1.4. Bitka kod Samobora

Prva bitka organizirana je 2006. godine, a ove će godine biti deseti put da se organizira te se zbog toga poradilo na tome da se okupi što veći broj sudionika uz potporu turističke zajednice grada Samobora i Udruge „Oživljena povijest”.⁸⁷ Sudjelovalo je oko stotinjak vitezova i streličara, kako navodi Turistička zajednica grada Samobora.⁸⁸ U rekonstrukciji sudjeluju *Vitezovi Zelengradski, Red srebrnog zmaja, Zlatni kalež, Dubovački streličari, Red svetoga Nikole, Koprivnički mušketiri i haramije*. Uz njih sudjeluju i članovi stranih udruga, *Celjani* i *Red zvijezde iz Mađarske*. Ovo uprizorenje je odabrano zbog prigodne lokacije te olakšane mogućnosti međunarodne suradnje sa srodnim udrugama.

Bitka ima zadatak uprizoriti scenu bitke između dviju vojski na Pepelnicu 1441. godine podno grada Samobora. Naime, prilikom smrti austrijskog kralja Alberta Habsburškog, diljem Hrvatske izbijaju borbe za prijestolje. S jedne strane se nalaze saveznici kraljeve udovice Elizabete, grofovi celjski u pratnji vojskovođe Ivana Vitovca, a s druge strane se nalazi vojskovođa Ivan Banić (Banffy) Lendavski koji predvodi vojsku poljskoga kralja Vladislava

---

⁸⁷ „Uprizorenje bitke kod Samobora 1441. godine”, Historiografija, pristupljeno 2. srpnja, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1546>.

⁸⁸ „Bitka za Samobor”, Putovnica, pristupljeno 2. srpnja, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/bitka-kod-samobora>.

Jagelovića: od 1440. godine već izabranog kralja hrvatsko-ugarskog prijestolja.⁸⁹ Borba je završila pobjedom Vitovca i njegove vojske, a usput su i zarobili vojskovođu Ivana Lendavskog te ugrabili poveći ratni plijen. Iako grad Samobor ima bogatu povijest, ova je bitka uzeta kao jedan od primjera srednjovjekovnih bitki vođenih na tome prostoru zbog njenog sadržaja koji je pogodan udrugama da prikažu borbu dviju zaraćenih strana gdje udruge mogu mijenjati uloge pobijedenih i poraženih.

Događanje započinje prvo otvorenjem srednjovjekovnog sajma, zatim mimohodom vitezova od Trga kralja Tomislava sve do Vugrinščaka, dok se sama bitka odvija na livadi uz rijeku Gradnu podno starog Grada. Sam scenarij bitke odvija se na livadi gdje se postavlja tabor ograđen fortifikacijama. Svaka udruga ima svoj zaseban tabor koji se može raspoznati izvješnim zastavama odgovarajuće udruge i bojama zemlje ako su iz inozemstva. U neposrednoj blizini je postavljena bojna oprema poput katapulta, balista ili drvenih fortifikacija. U određeno vrijeme, obično oko poslijepodneva, započinje „bitka” tako da se na razglas daje upozorenje o nadolazećoj opasnosti, te da se civili sklone podno zidine grada staroga Samobora koji ponosno još uvijek stoji na stijeni. Sama bitka će se događati na polju podno istoga grada. Magistrat daje navedeni proglas o opasnosti, zatim slijedi razgovor sudaca i notara, *cvajbara*, patera i varoškog sluga, a to sve služi uvodu publike u sadržaj događaja. Potom slijedi bitka čiji je scenarij već osmišljen, tako da se vitezovi bore onako kao su se složili.

Na livadi se odvijaju borbe jedan na jedan te nakon toga skupna borba obiju vojski koje se sastoje od već navedenih vitezova iz raznih udruga. Tijekom borbe koriste se i već pripremljeni topovi kako bi podigli čitavu atmosferu na višu razinu. Pucnjevi odjekuju glasno te time gledaoce uvlače u priču koja ostaje zapamćena upravo zbog silnih podražaja, kako vizualnih tako i zvučnih. Udari topova, koji dakako ne ispaljuju prave kugle, popraćeni su već namještenim eksplozivima u zemlji pa se dobiva dojam pada pravih topovskih kugli na teren. U konačnici, nakon što Vitovčeva vojska pobjeđuje, odlaze svi predvodnici skupa do kraljice gdje poraženi vojskovođa mora položiti svoju zastavu i prisegnuti joj na vjernost. Odmah nakon toga dolazi kaštelan koji privodi priču kraju te poziva publiku na gozbu, a topovi opet započinju paljbu kao pozdrav kraljici čija je vojska pobjednička. Sama se gozba sastoji od niza šatora i štandova koji gostima nude široku gastro ponudu te mogućnost praćenja izrade opreme za vitezove, kovanje starih kovanica i sviranje starih glazbenih instrumenata. Ideja uprizorenja ove bitke je dakle komemoracija određenog povijesnog događaja s poučnom nam-

---

⁸⁹ Marko Mirković, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo: Njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), 40. Autor navodi kako se prezime ove plemićke porodice nazivalo Banffy, a Banić je vjerojatno hrv. inačica istoga.

jerom, odnosno prikaz događaja iz povijesti grada Samobora, bez naglaska na neko dublje značenje ili konstruiranje određenog identiteta.

2.1.5. Bitka na Kalničkom gorju – Utvrda Čanjevo

Između Kalničkog gorja i sela Čanjevo, nalazi se brdo na kojem je postojala srednjovjekovna utvrda *Čanjevo*. Na tom lokalitetu, arheološka iskopavanja su započela 2003. godine i trajala su sve do ove godine.⁹⁰ Naglasak je na očuvanju kulturne baštine jednom od dosada najslabije očuvanih lokaliteta sjeverozapadne Hrvatske. Započeta je i obnova.⁹¹ Ovaj lokalitet pruža stalnu postavu domaće *Praškocijeve* udruge i uprizorenje bitke jednom na godinu kako bi se ovaj lokalitet promovirao kao vrijedan pamćenja. Iz tog razloga, uz iskopavanja i konzervaciju navedenog objekta, od godine 2006. započinje uprizorenje bitke s Turcima.⁹² U uprizorenju sudjeluju viteške udruge iz kontinentalne Hrvatske.⁹³ Scenarij je zamišljen kao prizor posvađanih hrvatskih haramija, koji u nadolazećoj osmanlijskoj prijetnji odlučno stavljaju svoje razmirice postrani te uz pomoć vođe, plemića Jurja Praškocija (koji je 1590. godine bio vlasnik utvrde), pobjeđuju Turke.⁹⁴ Naime, komemorativni učinak nije neke određene zapamćene bitke, već općeniti prikaz borbe. Naglasak je upravo na utvrdi i njenoj funkciji u obrani od strane sile.

Lokalitet Čanjevo se prvi put spominje 1290. kao Zemlja Čanjevo (*terra Chanow*) u ispravi u kojoj se spominje da tadašnji slavonski ban Ivan, predaje sinu zemlju. Ispravu je potvrdio Andrija III. 29. studenog iste godine.⁹⁵ No, utvrda se spominje tek u 16. stoljeću kao *castrum Chanyo*.⁹⁶ Kako je ova utvrda bila u sklopu obrambene linije protiv Turaka, tako je nestankom te prijetnje u kasnijim stoljećima izgubila smisao te je počela propadati. Čanjevo je prepoznato, ne samo kao arheološko i povijesno važna lokacija, već kao i turistička. Od utvrde, nažalost nije ostalo ništa osim tragova te pojedinih metalnih predmeta iz kasnog srednjega vijeka.⁹⁷ Neovisno o samoj bitci, u oživljavanju srednjovjekovlja i promoviranju sjeća-

---

⁹⁰ Mladen Mustaček, „Konzerviranje i restauriranje željeznih arheoloških nalaza s nalazišta utvrde Čanjevo,” *Portal: Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, br. 3 (2012), 171.

⁹¹ Mustaček, „Konzerviranje”, 171.

⁹² „Utvrda Čanjevo”, Lokal, pristupljeno 22. lipnja, 2015, <http://www.lokal.hr/clanak/vitezovi-u-bitci-na-kalnickom-gorju>.

⁹³ Lokal, „Utvrda Čanjevo.”

⁹⁴ „Praškocijeve haramije”, eVaraždin, pristupljeno 22. lipnja, 2015, <http://www.evarazdin.hr/index.php/zabava/izlasci/item/1768-foto-praskocijeve-haramije-obranile-canjevo-i-lijepo-djeve>.

⁹⁵ Tatjana Tkalcic, „Stari grad Čanjevo”, *CRIS: Časopis Povijesnog društva Križevci* 4, br. 1 (2002): 19.

⁹⁶ Tkalcic, „Stari grad Čanjevo”, 25.

⁹⁷ Mustaček, „Konzerviranje”, 173.

nja na ovu utvrdu, udruga *Praškocijeve haramije* s autentičnim odorama, predmetima i oružjem ima zadatak prikazati život stanovnika utvrde svim posjetiteljima.⁹⁸

2.1.6. Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih

Trodnevni spektakl koji se održava već sedam godina, dakle od 2007. godine i doneavno je bio poznat pod nazivom Međunarodni viteški turnir sveta Helena. Organizatori su istoimeni *Vitezovi Zelingradski*, domicilna srednjovjekovna udruga koja ima izrazito jaku želju naglasiti povijesnu važnost mjesta Sveti Ivan Zelina. Upravo su cijeli turnir posvetili određenoj pobjedi nad Turcima 1557. godine.⁹⁹ Hrvatski je kapetan Ivan Lenković poveo vojunu protiv Turaka. S vojskom od 1,000 konjanika i pješaka napao je puno veću osmanlijsku vojsku od 4000 vojnika te ih porazio tako da je polovica turskih vojnika poginulo a ostali su natjerani u bijeg.¹⁰⁰ Ovo se smatra velikom pobjedom na stranom silom i zato upravo ovaj dotični turnir želi održati komemoraciju tom događaju.

Cijeli događaj se do unazad dvije godine, radi autentičnosti, održavao na prostoru između dvorca sveta Helena i kapele svete Helene, no zbog arheološkog iskapanja taj je prostor zaštićen te se turnir odnedavno održava na sportsko-rekreacijskom prostoru Sveti Ivan Zelina.¹⁰¹ Ovaj je turnir jedan od najvećih u Hrvatskoj po broju gostujućih skupina iz inozemstva. Naime, gostujuće skupine dolaze iz Njemačke, Austrije, Mađarske, Slovenije, Italije, Srbije, Poljske, Češke i Slovačke.¹⁰² Među njima nalaze se i konjanička skupina te folklorna udruga iz Mađarske koja svojim nastupom pridonose cjelokupnoj atmosferi.¹⁰³

2.1.7. Viteški turnir Franje Tahyja – Susedgrad

Ovaj viteški turnir se odvija od 2009. godine u sklopu Podsusedskih svečanosti. Sastoji se od skupina radionica, sajмова, streličarskih natjecanja, simulacije osvajanja utvrde. Nakon samog turnira u kojem se vitezovi sudjelujućih udruga bore međusobno, te time brane čast svojih udruga, slijedi noćna predstava koja uključuje opsadu popraćenu vatrenim rekvizi-

⁹⁸ „Arheološka i povijesna istraživanja utvrde Čanjevo”, Historiografija, pristupljeno 22. lipnja, 2015, <http://www.historiografija.hr/news.php?id=1012>.

⁹⁹ Mladen Houška i Romana Mačković, „Srednjovjekovni Zelingrad,” u *KAJ: Časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 42, br. 6 (2010), 52

¹⁰⁰ Houška, „Srednjovjekovni Zelingrad”, 52.

¹⁰¹ „Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih 2015”, Putovnica, pristupljeno 20. lipnja, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/viteski-turnir-vitezova-zelingradskih-sveti-ivan-zelina>; Međunarodni turnir” Lokal, pristupljeno 19. lipnja, 2015, <http://www.lokal.hr/clanak/vikend-viteskih-borbi-i-opsade-utvrdenog-grada-u-zelini>.

¹⁰² „Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih”, TZ Sveti Ivan Zelina, pristupljeno 20. lipnja, 2015, <http://www.tz-zelina.hr/hr/info/manifestacije/viteski-turnir>.

¹⁰³ „Međunarodni turnir”, Lokal.

tima radi bolje atmosfere.¹⁰⁴ Sam pojam turnira je borba u čast Jelene Zrinske¹⁰⁵ i time se ovakav događaj može klasificirati kao jedan od onih koji imaju romantični učinak zbog viteške udvorne ljubavi kao pravog srednjovjekovnog čimbenika.

2.1.8. Viteški turnir u Jankovcu

U Park šumi Jankovac, jednim od najljepših dijelova Parka prirode Papuk, održava se popularni srednjovjekovni turnir (prvi put organiziran 2013.).¹⁰⁶ To je drugi po redu organiziran turnir u suradnji *Vitezova Ružice grada*, Općinom Čačinci te TZO Čačinci, a gostujući vitezovi dolaze iz Mađarske, Slovenije i Češke.¹⁰⁷ Naime, u reklamnoj brošuri navodi se kako će posjetitelji upravo zbog same okoline netaknute prirode dobiti potpuni i pravi ugođaj srednjeg vijeka. No, nije samo stvar potpune prirodne idile, već to što se na ovom skupu odvija uprizorenje bitke za utvrdu Klak, popraćenu kasnije viteškim nadmetanjem u mačevanju i streličarstvu, te trbušnim plesačicama.¹⁰⁸ U ovom slučaju je možda malo neobičan spoj reklamiranja Parka prirode uz srednjovjekovne prizore borbe i nekih manje srednjovjekovnih sastavnica poput trbušnih plesačica.

2.1.9. Čazmanske viteške igre

Na privatnom imanju obitelji Salaj, u Grabovnici kraj Čazme, održao se viteški turnir koji je komemorativne vrste, a svrha je uprizorenje borbe s Turcima. Želja je bila uprizoriti događaj iz 1545. godine kad su Turci prodiru u Slavoniju i krenuli prema Moslavini, točnije Ulama-beg je oko 20. kolovoza s otprilike 1,000 konjanika započeo pljačku Svetoga Križa i Čazme.¹⁰⁹ Njima su na put stali kanonici kaptola Čazmanskog te njihova vojska. Upravo je ta borba središte zbivanja ovog uprizorenja.¹¹⁰ Naime, ovo imanje gdje se odvijalo uprizorenje je poznato kao turistička lokacija, te se 2013. godine pružila mogućnost organiziranja srednjo-

---

¹⁰⁴ „Viteški turnir Franje Tahyja pod starim gradom Susedgradom 2015.”, Putovnica, pristupljeno 7. srpnja, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/viteski-turnir-franje-tahyja-susedgrad>.

¹⁰⁵ Radi moguće zabune, želim napomenuti da se ovdje radi o supruzi samog Franje Tahyja, a ne na groficu Jelenu Zrinski iz 16.-17. stoljeća. Jer ukoliko se poveže sa spomenutom groficom, dolazi u pitanje autentičnosti u kontekstu samog razdoblja kao ne srednjovjekovnog (prijelaz iz 16. na 17. stoljeće).

¹⁰⁶ „Srednjovjekovni viteški turnir u Jankovu”, Putovnica, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/srednjovjekovni-viteski-turnir-jankovac-papuk>.

¹⁰⁷ „Srednjovjekovni viteški turnir Jankovac”, Historiografija, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1008>; „Red vitezova Ružice grada”, Vitezovi ružice grada, pristupljeno 27. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-ruzicegrada.hr/>.

¹⁰⁸ Historiografija, „Srednjovjekovni turnir u Jankovu.”

¹⁰⁹ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća: Knjiga peta* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982), 214.

¹¹⁰ „Čazmanske viteške igre kod Salajevih 2013.”, Putovnica, pristupljeno 25. svibnja, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/cazmanske-viteske-igre-obitelj-salaj-grabovnica-cazma>.

vjekovne bitke na svom prostoru zbog turizma, odnosno zbog prezentacije imanja, ali i zbog kulture. Ovo je jedan od rijetkih primjera spoja privatnog interesa s organizacijom uprizorenja srednjovjekovnih bitki.

Osim bitke, pozornica se sastojala od turskog logora i povijesnih radionica: kao što su kovači i sajam starih zanata. Uz to, ovaj put je gostovao i slovenski umjetnik koji je održavao malu radionicu pisanja karolinške minuskule, što djeluje pomalo zastarjelo, no za potrebe prezentacije općenitog srednjovjekovlja, gostima ovo zasigurno ne predstavlja problem.

2.1.10. Streličarski turnir Anđeoska strijela – Varaždin

Ovaj turnir se prvi put organizirao 2013. godine i sastojao se od prezentacije srednjovjekovnih odora, ponekih zanata kao kovanja novca, te uz to, naravno popraćeno glazbenim izvođačima, neki su mogli iskusiti kao je to biti zavezan za kazneni stup ili se pak okušati u streličarstvu.¹¹¹ Organizatori su *Viteški red svetoga Nikole*, Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin i TZ Varaždin.

Glavni cilj prvog organiziranja je upravo nadmetanje u streličarstvu između gostujućih udruga većinom iz kontinentalne Hrvatske. Tek od 2014. godine u ovaj je scenarij dodana i bitka s Tatarima za grad Varaždin. Naime, uprizorenje bitke iz 1242. godine s Tatarima, kad je vitez Mihalj uspio sa svojom vojskom spriječiti zauzimanje varaždinske žitnice te je stoga od kralja Bele IV. dobio Klenovnik, Lobor, Veliku i Zlogonje.¹¹²

2.1.11. Srednjovjekovne svečanosti u Velikom taboru

U Velikom taboru, svake subote u razdoblju od kraja kolovoza do kraja rujna, od 2013. godine, održavaju se srednjovjekovne svečanosti. Ovdje je naglasak na očuvanje sjećanja Velikog Tabora kao jednog od najbolje očuvanih hrvatskih srednjovjekovnih gradova u kojem se odvijaju zanimljivosti za goste. Ovaj plemićki grad nam svojim zidinama živo dočara prošla vremena kad su ovdje vladali grofovi Celjski, Vitovci i Kasnije Rattkayi.

Tabor je opremljen viteškim oklopima, oružarnicom i prostorijom za mučenje koja je potpuno opremljena. Stražari su postavljeni na ulaz dvorca, u dvorcu prebivaju sudionici odjeveni kao plemići i dame, a dvorska luda zabavlja posjetitelje. U vinskom podrumu, posjetitelji mogu uživati u vinima okolnih vinogradara, te kušati srednjovjekovne specijalitete. Da bi

---

¹¹¹ „Streličarski turnir – Anđeoska strijela”, Ivanečki vitezovi, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://ivanecki-vitezovi.hr/?p=1775>.

¹¹² „Streličarski turnir Anđeoska strijela u Varaždinu 2014.”, Putovnica, pristupljeno 5. lipnja, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/strelinarski-turnir-andeoska-strijela-varazdin>.

se cijela situacija zaokružila, program je razvučen kroz cijeli dan te se povremeno predstavlja kako izgleda kad se lopova ulovi na djelu. Zatim jedna od glavnih atrakcija je kad se Veroniku Desiničku ulovi i optuži da je vještica (coprnica) koja je začarala grofa Celjskog.¹¹³ Ova najpoznatija legenda iz Velikog Tabora je usmena predaja te govori kako je upravo Veronika, nakon što je začarala grofa, bila zazidana u zid, a njezin duh luta gradom.¹¹⁴ Priče koje dočaravaju Veliki Tabor, koje skrivaju ovakve tajne o svojim vladarima, često nisu zabilježene u povijesnim izvorima.

Udruge iz Hrvatskog zagorja sudjeluju u ovim događanjima, te se kostimiraju po potrebi, od stražara do prosjaka i na kraju samih plemića. Uz stare obrtnike koji prezentiraju svoj obrt, kovači kožari i vinari, popraćena je scena i sa izrađivačima kubura uz koje posjetitelji mogu dobiti i priliku okusiti se u rukovanju takvim oružjem.¹¹⁵ Naposljetku, atmosfera živog dvorca pridonosi upravo zamišljenoj ideji srednjovjekovnog Velikog Tabora.

2.1.12. Srednjovjekovni dani na Medvednici

Medvedgrad, ta poznata srednjovjekovna utvrda, potpuno je neizbježna lokacija za srednjovjekovno uprizorenje. Srednjovjekovni dani na Medvednici se održavaju svakog rujna od 2006. godine. Sastoje se od standardnih viteških turnira, borbi u sklopu priče o Crnoj kraljici.¹¹⁶ Naime, ovdje se radi o glasovitoj Barbari Celjskoj, ženi kralja Žigmunda Luksemburškog. Taj naziv je bio poznat u hrvatskim sjevernim krajevima gdje je dotična imala posjede poput Medvedgrada koji je bio poznata utvrda grofova Celjskih, te na Kalniku.¹¹⁷ U programu je poučavanje gostiju o povijesti grada, običajima, kuharskim delicijama te ostalim povijesnim zgodama vezanim za grad i okolicu. Svake je godine naglašena određena sastavnica, poput streličarstva, kuhanja ili mačevanja.¹¹⁸ Nije komemorativan u kontekstu određene bitke, nego osobe, spomenute Barbare i njene plemićke loze Celjskih. Tako posjetitelji mogu upoznati njihovu prošlost kao (manje-više) strane plemenitaše koji su vladali „zagrebačkim” bastionom Medvedgradom.

---

¹¹³ „Srednjovjekovne svečanosti u Velikom Taboru”, U Zagorju, pristupljeno 2. srpnja, 2015, <http://www.uzagorju.com/manifestacija-zagorje-srednjovjekovne-svecanosti-u-velikom-taboru>.

¹¹⁴ „Srednjovjekovne svečanosti u Velikom Taboru”, Historiografija, pristupljeno 2. srpnja, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1030>.

¹¹⁵ „Srednjovjekovne svečanosti u Velikom Taboru”, Muzeji Hrvatskog zagorja, pristupljeno 2. srpnja, 2015, http://www.mhz.hr/Doga%C4%91anja/Srednjovjekovne-sve%C4%8Danosti-u-Velikom-Taboru_531.

¹¹⁶ „Srednjovjekovni dani na Medvednici”, Putovnica, pristupljeno 5. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/srednjovjekovni-dani-medvednica-zagreb>.

¹¹⁷ „Barbara Celjska”, Hrvatski biografski leksikon, pristupljeno 5. kolovoza, 2015, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1282>.

¹¹⁸ „Srednjovjekovni dani na Medvednici”, Index, pristupljeno 5. kolovoza, 2015, <http://www.index.hr/vijesti/clanak/srednjovjekovni-dani-na-medvednici-28-i-29-rujna/702924.aspx>

2.1.13. Sajam pri starom gradu u Konjšćini

Stari grad Konjšćina od 2007. godine održava srednjovjekovni sajam. Naime, stari grad je tvrđava koja potječe iz kraja 15. stoljeća, on je nizinska vodena utvrda okružena opkopom, a vlasnici su bili plemići Konjski. On je najveća i strateški najvažnija utvrda čitavog područja rijeke Krapine, a izgrađen je na poticaj kralja Matijaša Korvina.¹¹⁹ Prvi put se u dokumentima, neizravno, spominje u opisu bitke kraj Konjšćine 1545. godine.¹²⁰

Turnir koji se ovdje odvija, ima karakteristike kao i ostali turniri, mačevanje, streličarstvo te u konačnici uprizorenje bitke. Ovdje se uprizoruje bitka vođena 1545. godine između kršćanske vojske pod vodstvom Nikole Zrinskog i Jurja Wildensteina protiv Osmanlija, gdje se kršćanska vojska sklonila upravo u ovu utvrdi.¹²¹ Ovdje se, doduše, samo prikazuje bitka koja slovi kao jedna od najvećih bitki u području Hrvatskog zagorja u 16. stoljeću.¹²² Uz to je popraćen, sličnim sadržajem kao i srodni turniri i uprizorenja, poput sajmišta lokalnih obrtnika, domaćih proizvoda i slično.

2.1.14. Sajam vlastelinstva – Dubovac

Na ovom vlastelinstvu, prvi put u rujnu, 2014. godine, održao se srednjovjekovni događaj na Starom gradu Dubovu u Karlovcu pod nazivom Vikend na Dubovcu – Streličarski turnir „Put ratnika” kao dodatna, ali zasebna atrakcija.¹²³ U organizaciji turnira sudjeluju TZ Karlovac te *Dubovački streličari*.¹²⁴ Na starom gradu održava se natjecanje u streličarstvu te borbe vitezova iz raznih gostujućih udruga poput *Reda čuvara grada Zagreba*, *Red vitezova Ružice grada*, te *Vitezovi zlatnog kaleža*.¹²⁵ Ovaj događaj nema komemorativne sastavnice, već samo uobičajeno prikazivanje sastavnica srednjega vijeka poput standardnog natjecanja u streličarstvu.

U 16. stoljeću, vlasnici dubovačkog vlastelinstva su bili velikaši Sudari, Blagajski, Frankapani i Zrinski, a koristili su *castrum Dubovatz* kao dvorno mjesto, a dijelio se na

---

¹¹⁹ Krešimir Regan, „Srednjovjekovne obrambene građevine porječja Krapine (II.)”, *Kaj – Časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 46, br. 1-2 (2013.), 96.

¹²⁰ Regan, „Srednjovjekovne obrambene građevine”, 96.

¹²¹ Regan, „Srednjovjekovne obrambene građevine”, 96.

¹²² „Sajam pri starom gradu u Konjšćini”, Putovnica, pristupljeno 4. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/srednjovjekovni-sajam-stari-grad-konjscina>.

¹²³ „Vikend na Dubovcu”, Putovnica, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/vikend-dubovac-karlovac-strelicarski-turnir-put-ratnika>.

¹²⁴ „Vikend na Dubovcu”, Čuvari, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.cuvari.hr/najava-vikend-na-dubovcu-i-strelicarski-turnir-put-ratnika-dubovac-13-i-14-rujna-2014/>.

¹²⁵ „Vikend na Dubovcu”, Putovnica.

grad/burg (*castrum*) i trgovište podno grada (*oppidum, warras gorny i dolny, Dragha*).¹²⁶ Mjesto je bilo često izloženo opasnosti od Turaka. Povijesni izvori svjedoče o nizu turskih napada na Dubovac od 1511. – 1578.¹²⁷ Među njima, najpoznatija je opsada 1511. godine, za koju znamo iz spisa Bernardina Frankopana, koje nije uspjela jer su se Turci u napadu pripremili na opsadu drvene utvrde, a nisu znali da je Dubovac zapravo kamena utvrda.¹²⁸

U čast staroj slavi grada Dubovca, sajam se održava svake godine u drugoj polovici svibnja, a prvi put je organiziran 2005. godine. Sastoji se od nastupa gostujućih skupina iz čitave Hrvatske, viteški redovi, streličari, bubnjari, sokolari, žongleri, te glumačke družine.¹²⁹ Osim dvorskih i pučkih igara, održavaju se plesovi i viteške borbe, te sudionici koji žele prikazati cjelokupni životni izgled dubovačkog vlastelinstva. U sklopu dvora, u branič kuli, održava se postava Gradskog muzeja Karlovac koja govori o povijesti gradine i vlastelinstva. Ovaj dakle događaj ima i službenu poučnu svrhu.

2.1.15. Markov sajam – Zagreb

Organizira se od 2001. godine, a glavni organizator uz TZ Zagrebačku, je i TZ Koprivnica koja je pokrovitelj najvećeg renesansnog festivala u Koprivnici.¹³⁰ *Markov sajam*, taj stari sajam koji datira još iz vremena 1256. kad se na dan svetoga Marka, na temelju povelje kralja Bele IV. organizirao prvi veliki sajam na trgu uz gornjogradsku crkvu svetoga Marka.¹³¹ Trajanje sajma ustanovljuje se s osam dana prije svetkovine i osam dana poslije svetkovine.¹³² Odnosno, u nekim izvorima se navodi 14 dana trajanja sajma.¹³³ Crkva svetoga Marka je bila već sagrađena i ovo je ujedno i njen prvi spomen.¹³⁴ Gradski svetački patron je značio mnogo u ono doba, no ovdje nije bio slučaj da je grad uzeo svetoga Marka za svog patrona, već je djelovanje mletačkih stanovnika, koji su živjeli u Mletačkoj ulici odmah iza crkve svetoga Marka, utjecalo na veliko značenje mletačkog patrona.¹³⁵ Markov sajam, uz još jedan srednjovjekovni *Margaretin sajam*, imao je poveznicu sa zapadno-europskim sajmovima is-

¹²⁶ Željko Sirk, „Povijest i rodoslovlje plemenitih Krajača”, *Povijesni prilozi* 46, br. 46 (2014), 372.

¹²⁷ Zoran Čučković i Lazo Čučković, „Arheološko istraživanje na starom gradu Dubovcu 2001. godine”, *Opuscula Archeologica* 35, br. 1 (2011.), 86.

¹²⁸ Čučković, „Arheološko istraživanje”, 86.

¹²⁹ „Sajam vlastelinstva Dubovac”, Putovnica, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/sajam-vlastelinstva-dubovac>.

¹³⁰ Ovaj *Renesansni festival* je isto tako zasebno opisan u istom poglavlju.

¹³¹ Juraj Čuk, *Povijest grada Zagreba do godine 1350.*, pretisak 1. izdanja iz 1932 (Zagreb: Fortuna, 2010), 39.

¹³² Zrinka Nikolić Jakus, „Počeci srednjovjekovnog Grada,” u *Povijest grada Zagreba: Knjiga 1. Od prethistorije do 1918.*, ur. Ivo Goldstein i Slavko Goldstein (Zagreb: Novi Liber, 2012), 45.

¹³³ Aleksandra Muraj, „The Longevity and Vitality of Zagreb Annual Fairs,” u *Narodna umjetnost: Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 45, br. 1 (2008), 91.

¹³⁴ Nikolić Jakus, „Počeci srednjovjekovnog grada,” 45.

¹³⁵ Čuk, *Povijest grada Zagreba*, 39.

tog tipa u toliko što se za vrijeme njegova trajanja morao poštivati *treuga Dei* (božje primirje).¹³⁶ Nije se smjelo nositi oružje niti provoditi ikakve sudske parnice niti kažnjavanja optuženika i prijestupnika. Tek u 17. stoljeću, dogovorom Gradeca i Kaptola, *Markov sajam* je premješten na prostor uz zdenac zbog ekonomskih i logističkih razloga, te je u 18. stoljeću taj prostor dobio ime Harmica upravo zbog tog sajma.¹³⁷ Nedugo nakon toga, preseljen je južnije na današnji prostor trga Nikole Šubića Zrinskog i tamo je bio od 1826. do 1869. godine. Nakon toga, na tom mjestu je stvoren park a sajam je premješten na trg uz Hrvatsko narodno kazalište, zatim 1891. istočno uz današnju Draškoviću ulicu i konačno krajem prvog svjetskog rata prestaju svi dotadašnji sajmovi, uključujući i Markov sajam.¹³⁸

Naime, „oživljeni” sajam je sajam u potpunom smislu, nema viteških borbi niti posebnih uprizorenja određenih događaja. Sastoji se od štandova raznih pravih obrtnika koji predstavljaju svoje proizvode poput drvenih krigli, drvenih mačeva i štitova, kovanje novca, izrada svijeća i popravljivanje srednjovjekovnih alata, oruđa i oružja. Svaki obrtnik posjetiteljima obrazlaže svoj zanat te nudi mogućnost kupnje onoga čime se dotični bavi. Tako posjetitelji mogu uistinu, bez novčanog troška na samo putovanje određenog srednjovjekovnog sajma, u samome centru grada, kupiti pribor za jelo i piće, ručno rađene knjižice za pisanje, kožne torbe te isprobati ukusna jela.¹³⁹ U konačnici, *Markov sajam* pokušava građanima i prolaznicima pokazati kako je jedan srednjovjekovni sajam u njihovom gradu mogao izgledati i time očuvati jednu malu ali staru zagrebačku tradiciju sajmišta.

2.1.16. Dani templara

Viteški red Templara, kao jedan od najpoznatijih viteški redova uopće, ne treba poseban uvod, no taj isti red u Hrvatskoj možda nije poznat široj javnosti i van akademije uopće. O njima literatura nije opsežna, ali najvažnije djelo vezano za templare na hrvatskom povijesnom prostoru je djelo slovačkog Hrvata plemenitog Gabrijela Kolinovića, koje je dovršio 1751. godine, a objavljeno 1789. u Požunu (Bratislava).¹⁴⁰ Uz njega postoje još neka manja djela vezana za temu.¹⁴¹ Naime, templari su od 12. stoljeća do svog ukinuća 1312. godine, posjedovali veliki broj posjeda u Hrvatskoj. Stoga se danas, u čast činjenici da je jedan od

¹³⁶ Muraj, „The Longevity and Vitality,” 92.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid., 95, 105.

¹³⁹ „Markov sajam srednjovjekovnih zanata u Zagrebu”, Putovnica, pristupljeno 5. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/markov-sajam-zagreb>.

¹⁴⁰ Lelja Dobronić, *Templari i Ivanovci u Hrvatskoj* (Zagreb: Dom i svijet, 2002), 8.

¹⁴¹ Vidi „Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj”, Ivana Kukuljevića Sakcinskog, objavljeno u Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 81 (Zagreb 1886.).

najpoznatijih redova uopće bio u Hrvatskoj, što je zapravo samim time svrstava u europski krug integracije, održavaju komemorativni dani Templara na nekoliko mjesta u Hrvatskoj.¹⁴²

2.1.16.1. *Dugo selo*

Kad je kralj Andrija II. (1209.) dao na dar *zemlju svetoga Martina* templarima, pripalo im je područje od Dugog sela do Božjakovine, a u tom ih kraju do tada nije uopće bilo.¹⁴³

Od 2009. godine, Turistička zajednica Grada Dugog Sela pod pokroviteljstvom Grada, pokušava u čast staroj slavi, komemorativno uprizoriti stanje iz početka 12. stoljeća te prikazati povijesnu starost toga grada i njegov očiti značaj za Hrvatsku. Na autentičnoj se lokaciji u srpnju odvijaju Dani templara u kojem gostuju srednjovjekovne viteške udruge iz kontinentalne Hrvatske: *Vitezovi Zelingradski* iz Zeline, *Družba vitezova zlatnog kaleža* iz Donje Stubice, *Dubovački streličari* iz Karlovca i *Vitezovi Ružice grada* iz Orahovice. Datum obilježavanja Dana je upravo dan dugoselskog zaštitnika svetoga Marina (4. srpnja).¹⁴⁴

Prva se komemoracija odigrala 2009. godine na 800. obljetnicu od darivanja zemlje svetoga Martina templarima, te su Vitezovi Zelingradski uprizorili život srednjega vijeka. Dočarali su srednjovjekovne običaje, odjeću, mačevanje, kovanje novca, predstavljanje obrta te realističan prikaz borbe vitezova, kako međusobno, tako i sa stranim silama.¹⁴⁵ Na autentičnoj lokaciji, ispred ruševina crkve svetoga Martina, veliki templarski meštar je poveo obrambenu bojnu protiv Tatara 1241. godine i upravo je ta bitka glavni cilj ove komemoracije.¹⁴⁶

Nakon što viteški tabori otvore svoja vrata, posjetitelji mogu razgledati opremu, okušati se u mačevanju ili streličarstvu, saznati kako se bavilo sokolarstvom, kako se šivalo, koja se odjeća nosila, kakvi su bili stari zanati, itd. Dijelovi programa su: prikaz inkvizicijskog mučenja na spravama, udvornička ljubav te dvoboji vitezova za naklonost djevojke, lov na vepra, borba za Zlatni kalež.¹⁴⁷ Vrhunac manifestacije je noćna opsada grada, gdje se templari

---

¹⁴² Vidi Juraj Belaj, *Templari i Ivanovci na zemlji svetog Martina* (Dugo Selo: Grad Dugo selo-Pučko otvoreno učilište, 2007); Anđelko Koščak i Juraj Belaj, *Župa sv. Martina Dugo Selo* (Zagreb/Dugo Selo: Društvo za povijesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“/ Župa Sv. Martina, 2009).

¹⁴³ Dobronić, *Templari i Ivanovci*, 38.

¹⁴⁴ „Templari u subotu uspjeli obraniti svoju utvrdu”, TZDS, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.tzds.hr/templari-u-subotu-uspjeli-obraniti-svoju-utvrdu/#more-479>.

¹⁴⁵ „Vitezovi Zelingradski oživjeli srednji vijek u Dugom selu”, TZDS, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.tzds.hr/vitezovi-zelingradski-ozivjeli-srednji-vijek-u-dugom-selu/#more-183>.

¹⁴⁶ „Otvorena izložba „Dani templara u Dugom Selu””, TZDS, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.tzds.hr/otvorena-izlozba-%C2%ABdani-templara-u-dugom-selu%C2%BB/>.

¹⁴⁷ „Program viteških skupina na zemlji Templara Dugo Selo”, TZDS, pristupljeno 9. kolovoza, 2015, <http://www.tzds.hr/program-viteskih-skupina-2-srpnja-na-zemlji-templara-dugo-selo/>.

moraju oduprijeti Tatarima¹⁴⁸ koji katapultima pokušavaju osvojiti utvrdu te glasna i upamtljiva borba vitezova sa spomenutim napadačima. Templari naravno pobjeđuju te svi slave ostatkom večernje gozbe na koju su svi posjetitelji pozvani.

Ova manifestacija ima prilično dobru povijesno-edukativnu, komemorativnu te poučnu funkciju, obuhvaćajući sve što prikazuju povijesnim činjenicama i naglašavajući važnost povijesne komemoracije za identitet „maloga mjesta”.

2.1.16.2. Požega

U području Požeške kotline i oko nje ima samo nekoliko spomena templara, odnosno njihovih posjeda. No, prvi i najvažniji koji se spominje je onaj iz 1250. godine u ispravi kojom kralj Bela IV. potvrđuje nekoliko zemalja braći Filipu i Lovri iz roda Rad.¹⁴⁹ U toj ispravi se nalazi zanimljiv podatak, naime među nazočnima pri izdavanju isprave, opatom kutjevačkog samostana i kaptolom požeškim, nalazio se *magister Johanes preceptor de Posaga*; a koliko je dosad poznato, preceptor je funkcija jedino u viteškim redovima te iz toga valja zaključiti da je Ivan morao biti templarski preceptor u Požegi i da je onda ona bila sjedište templarskog preceptorata.¹⁵⁰

Požega, grad koji je očito potkovan svojom viteškom baštinom, sada je već po peti put (od 2011. godine) organizirao Viteške dane templara u Požegi. Krajem travnja organizira se komemorativna manifestacija u Požegi s *Hrvatskim viteškim redom templara O.S.M.T.H. – Veliki Priorat* (HVRT)¹⁵¹ kao glavnim organizatorom, uz Grad Požegu i TZ grada Požege. Već tradicionalno, uz pratnju domaćih gostujućih viteških udruga, sudjeluju i gostujuće udruge iz Italije, Velike Britanije, Slovenije, Bugarske, Švedske i Bosne i Hercegovine, gdje u svečanom mimohodu započinju manifestaciju krećući prema Gradskoj vijećnici ususret Požeškom gradonačelniku.¹⁵² Ove godine, Templarski dani su započeli otvaranjem četvrte po redu Međunarodne templarske Konferencije kojoj su prisustvovali delegati iz Švedske, Engleske, Italije, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Bugarske i domaćini – templari velikog priorata HVRT i to nakon zahvale gradonačelnika Templarima, što spremno nastoje očuvati tradiciju

---

¹⁴⁸ Tatari nisu rekonstruirani u potpunosti zbog nedostatka rekvizita i odjeće, no članovi udruga ih uprizoruju simbolično više nego autentično.

¹⁴⁹ Dobronić, *Templari i Ivanovci*, 109.

¹⁵⁰ Dobronić, *Templari i Ivanovci*, 109.

¹⁵¹ „Hrvatski viteški red templara O.S.M.T.H. - Veliki primorat”, Vitezovi templar, prestupljeno 07. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-templari.hr/>.

¹⁵² „5. viteški dan templara u Požegi”, Požega, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.pozega.hr/component/k2/item/469-5-viteski-dan-templara-u-pozegi.html#.VdIW07KqpBc>.

požeških vitezova, te hrvatsku i europsku baštinu.¹⁵³ Treba napomenuti kako ovaj „novi-stari” red nije nikako odobren od strane Crkve, te time nema direktnu poveznicu s historijskim redom Templara. Godine 2014., gradonačelnik je to opisao riječima, „Templari kao takvi imaju punu pažnju grada, gradske uprave, te ih podržavamo i podržavat ćemo i dalje. Ipak je ovo povijest, tradicija, kultura, a Požega kao grad kulture, umjetnosti i ljepote može to samo njegovati, razvijati, podupirati i vjerujem da mi to i svjedočimo.”¹⁵⁴

Nakon mimohoda, Templari postavljaju vijence i pale svijeće za pale „hrvatske vitezove” – branitelje, te navečer prisustvuju večernjoj misi u katedralnoj crkvi Požeške biskupije. Što se tiče samog programa, glavnina toga se svodi na natjecanje u mačevanju koje se održava u samom središtu grada. Do sada se četiri puta održavalo i natjecanje u streličarstvu, odnosno streličarski turnir za pokal Gradonačelnika Grada Požege.¹⁵⁵ Od domaćih udruga najčešće sudjeluju *Red čuvara grada Zagreba*, *Družba vitezova zlatnog kaleža* iz Stubice, *Vitezovi Ružice grada* iz Orahovice, *Red srebrnog zmaja* i ostali. Uz streličarski turnir, vitezovi se natječu u mačevanju: dugi i kratki mač, štit i bodež, itd. Na samom kraju se proglašavaju pobjednici u svim disciplinama te gradonačelnik dodjeljuje pehar i ostale nagrade pobjedničkim vitezovima. Nakon toga slijedi zahvala na svemu što udruge oživljene povijesti rade u svrhu očuvanja naše srednjovjekovne povijesne kulturne baštine. To što oni čuvaju je, uglavnom, samo poveznica današnjih s ondašnjim vitezovima, pa tako imaginarni kontinuitet srednjovjekovlja. Bez crkvenih ovlasti i odobrenja, ovo se ne može smatrati legitimnim, no u svrhu promoviranja povijesne kulture, tome ima doprinosa.

---

¹⁵³ „5. jubilarni viteški dan templara u Požegi”, Vitezovi templari, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-templari.hr/index.php/component/content/article/14-dogadanja/38-5-jubilarni-viteski-dan-templara-u-pozegi>.

¹⁵⁴ „Četvrti viteški dani templara u Požegi”, Čuvari, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.cuvari.hr/cetvrti-viteski-dani-templara-u-pozegi/>.

¹⁵⁵ Vitezovi templari, „5. jubilarni viteški dan templara u Požegi.”

Tablica 1. Pregled uprizorenja u kontinentalnoj Hrvatskoj

	Naziv događaja	Godina osnutka	Festival (predstave za goste)	Turnir (buhurt)	Uprizorenje pov. događaja (komemoracija)	Prikazano raz- doblje	Međunarodni čimbenik
1.	Viteški turnir – Gornja Stubica	2001.		•		visoki srednji vijek (VSV)	
2.	Renesansni festival u Koprivnici	2006.	•	•		kasni srednji vijek (KSV)	•
3.	Seljačka buna 1573.– Bitka kod Stubice	2009.	•		•	rani novi vijek (RNV)	•
4.	Bitka kod Samobora	2006.	•		•	VSV	•
5.	Bitka na Kalničkom gorju – Utvrda Čanjevo	2006.			•	KSV	
6.	Međunarodni viteški turnir Vitezova zelingrad- skih	2009.	•	•	•	VSV	•
7.	Viteški turnir Franje Tahyja – Susedgrad	2009.		•		KSV	
8.	Viteški turnir u Jankovcu		•	•	•	rani srednji vijek (RSV) i VSV	•
9.	Čazmanske viteške igre	2013. (samo te godine)	•			VSV	
10.	Streličarski turnir Anđeoska strijela – Varaždin	2013.	•	•	• (od 2014.)	KSV	
11.	Srednjovjekovne svečanosti u Velikom Taboru	2013.	•		•	KSV i RNV	
12.	Srednjovjekovni dani na Medvednici	2006.	•	•		KSV i RNV	
13.	Sajam pri starom gradu Konjšćini	2007.	•	•	•	VSV	
14.	Sajam vlastelinstva – Dubovac	2005.	•	• (od 2014.)		KSV	
15.	Markov sajam – Zagreb	2001.	•			VSV	
16.	Dani templara –Dugo selo	2009.	•		•	VSV	
17.	Dani templara – Požega	2011.	•		•	VSV	

2.2. Manifestacije u Istri, Primorju i Dalmaciji

Ove manifestacije imaju u manjoj mjeri komemorativni doprinos kao što je to primjer u kontinentalnoj Hrvatskoj. No, treba uzeti u obzir činjenicu jačanja lokalnog identiteta pojedinih obalnih gradova i činjenicu da se u ovoj kategoriji manifestacija održavaju događanja na lokacijama vezanim za nacionalno-povijesni identitet poput starih prijestolnica Knina, Nina, Biograda i Šibenika. Uglavnom, još jedan detalj koji treba naglasiti da je uzrok manifestacija u većoj mjeri turističko-promotivan na lokalnoj i gradskoj razini. Odnosno, turizam i promidžba su veliki čimbenici razvitka ovakvih manifestacija.

2.2.1. Rapska fjera

Rapska fjera, kao jedan od najvećih i najrazrađenijih lokalnih povijesno-edukacijskih manifestacija u Hrvatskoj, služi na dobro ne samo Rabu, već i ostalim hrvatskih obalnim područjima sa srednjovjekovnom baštinom.

Rapska fjera kao „prozor u prošlost” odnosno povratak u srednji vijek koji figurira kao dalek i nepoznat, ali istinski identitet i pravi korijen, postavljena je kao originalno kulturno nasljeđe iz daleke prošlosti.¹⁵⁶ Predstavljena je kao „priča o nama nekadašnjima u kojoj se zrcali naša suvremena sudbina, priča iz koje ne bismo smjeli nikada poželjeti posve izaći, niti odaslati u zaborav toliko vrijedan iskonski dio sebe.”¹⁵⁷

Udruga *Rapskih samostreličara* osnovana je 1995. godine s ciljem obnove Rapskih viteških igara. Rapske viteške igre su osnovane davne 1364. godine i održavale su se sve do 17. stoljeća.¹⁵⁸ Naime, rapsko je Veliko vijeće proglasilo dva općinska praznika, 9. svibnja i 27. srpnja, kako bi odalo počast kralju Ljudevitu Velikom, te rapskom zaštitniku svetome Kristoforu.¹⁵⁹ Njima se pripisuju obrana grada i pobjeda nad Normanima, odnosno Mlečanima. Tih se dana u gradu slavilo tako da se gradska vrata nisu zaključavala, nisu se odvijale pravne parnice, te su se održavale viteške igre. Danas, viteške igre predstavljaju središnji događaj u sklopu većine lokalnih slavlja, a ne samo u vrijeme navedenih blagdana. Udruga rapskih samostreličara je jednom prilikom gostovala na Kaltenberškim viteškim igrama u Njemačkoj, te

---

¹⁵⁶ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 319.

¹⁵⁷ Ozren Biti i Marina Blagaić, „Vitezi na usluzi: Preispisivanje tradicije u kulturnom turizmu Raba i Postojne,” u *Jedna granica – dvije etnologije?: Zbornik radova 10. hrvatsko-slovenskih etnoloških paralela, kultura, identiteti, ideologije granica*, ur. Željka Jelavić, Sanja Potkonjak i Helena Rožman (Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, 2009), 94.

¹⁵⁸ Biti i Blagaić, „Vitezi na usluzi”, 94.

¹⁵⁹ Škrbić-Alempijević, „Croatian Coastal Festivals”, 327.

su nakon toga, i uz nagovor samostreličarske skupine iz San Marina, odlučili uklopiti viteške igre u sklopu većeg turističkog projekta. Udruga iz Republike San Marina je bratimska skupina rapskih samostreličara koja je bila od velike potpore u početku organiziranja viteških igara na Rabu.¹⁶⁰ *Sanmarinski samostreličari*¹⁶¹, ili tzv. balestrieri, su stalni gosti Rapske fjere.

2.2.1.1. Sadržaj

Rapska fjera se redovito održava od 2002. godine, od 25. do 27. srpnja i to po ustaljenom scenariju. Igre se održavaju u tri dana te u njima sudjeluje preko 300 kostimiziranih mješтана i gostiju. Ovo trodnevno uprizorenje predstavlja autentični srednjovjekovni život iz 14. stoljeća, rekonstruiran prema povijesnim izvorima, uglavnom kronikama grada Raba.¹⁶² Svečano otvorenje predvodi gradonačelnik Raba i ono se odvija na glavnom gradskom trgu. Sam je gradonačelnik u ulozi kneza koji na samom početku drži govor nakon kojeg započinje mimohod vitezova i plemkinja.

Prvi dan festivala uglavnom se svodi na svečano otvorenje te mimohod upoznavanja sudionika s kontekstom festivala. Zatim započinju radionice srednjovjekovnih obrta te nastup uličnih plesača i zabavljača. Nakon toga se uspostavlja tzv. ribarsko selo kao zasebna cjelina festivala. Naime, ovim se prikazima, koji traju sva tri dana, pokušava predstaviti kako su srednjovjekovni majstori, obrtnici i trgovci obavljali svakodnevne poslove. Uz to, tih dana se izrađuju novčići iz raznih jeftinih kovina, tanjuri, bocuni, kamenice, bačve, škare, cipele, itd. Poseban je prikaz obrade tkanina i odjevnog materijala poput češljanja vune, iscrtavanja raznih ornamenata na svili te ispisivanje glagoljice na tkaninu. Uz to se pripremaju i razna jela kako bi se sudionicima približio taj poseban *osjet* srednjovjekovne kuhinje pripremajući svježe ispečen kruh ispod peke s domaćim suhomesnatim proizvodima, sirom i domaćim vinom. Pored ovih jednostavnih jela postoje i ona posebija, poput lokalnih receptura za ovu prigodu.

Posljednjeg dana odvija se središnja priredba, tradicionalne viteške igre. Na samom se početku blagoslivljaju vitezovi u rapskoj katedrali Uznesenja Marijina, a zatim započinju igre na Trgu svetoga Kristofora (zaštitnika grada Raba). One se sastoje od nadmetanja u vještini mačevanja i pucanja iz samostrela. Davne 1364. godine kad su igre prvi put održane, pobjednika bi se nagrađivalo kućom ili zlatnicima od kojih se moglo živjeti cijele godine, dakle riječ je o velikoj nagradi. Danas, nagrada za najpreciznijeg viteza, koji pucnjem iz samostrela po-

---

¹⁶⁰ Biti i Blagaić, „Vitezi na usluzi”, 94.

¹⁶¹ „Crossbowman of the San Marino Republic”, San Marino Site, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.sanmarinosite.com/en/history/crossbowmen/>.

¹⁶² Biti i Blagaić, „Vitezi na usluzi”, 94.

godi *u sridu*, naravno nije materijalne prirode: dakle riječ je o ponosu i poštovanju u iskazanoj vještini baratanja oružjem te pljesku i oduševljenju gledatelja. Kako je već navedeno, gostujuće skupine iz San Marina i Austrije daju nam uvid kako se srednji vijek na Rabu upotpunjuje upravo sudjelovanjem međunarodnih suorganizacija i ostalih skupina. Što se tiče provjere autentičnosti kostima i opreme sudionika, ne može se tvrditi sa sigurnošću jesu li ili nisu potpuno autentični zbog pomanjkanja legitimnog tijela i kriterija. Zbog razloga što se ne definira stupanj autentičnosti na samim događanjima, valja zaključiti kako je glavni zadatak upravo njihova pojava, sudjelovanje, demonstracija te čar za dobar doživljaj, a u manjoj mjeri detalji legitimnosti u kontekstu autentičnosti odore, oružja i opreme.

Ovakva manifestacija, ima povijesnu podlogu za lokalnu promidžbu Raba kao lokaliteta s dugom tradicijom. Ona se zasniva na komemorativno-turističkom principu, stoga ju valja usporediti s jednim primjerom turnira bez historijske podloge radi boljeg shvaćanja same fjere.

2.2.1.2. Erazmov viteški turnir kao kontrast

U Sloveniji, točnije u mjestu Predjama kraj Postojne, postoji sličan viteški turnir koji nam može poslužiti kao kontrast Rapskoj fjeri. Na Erazmovom turniru se odvija sličan scenarij. To je jednodnevna priredba koja se odvija svake godine u ljeto, a započela je 1995. godine. Kontrast je u tome što se Erazmov turnir organiziran u potpunosti izvan lokalne zajednice. Organizator je Turizam Kras pod čijom se nadležnošću nalazi Predjamska tvrđava, a turnir se odvija odmah uz njene zidine. Naime, Erazmov turnir je drugačiji po tome što je zamišljen po generičkom modelu srednjovjekovnog viteškog turnira nakon što su organizatori sudjelovali na jednom turniru u Njemačkoj.¹⁶³ Organizatori su smatrali kako viteški turnir danas nije teško napraviti jer ako postoji nekoliko udruga vitezova, konjanika i slično, te ako postoji dvorac oko kojega se to sve može organizirati i neki povijesni kontekst, cijeli događaj je gotovo već organiziran! Iz toga možemo zaključiti da je turnir poput Erazmovog u cijelosti napravljen bez historiografske podloge.

2.2.1.3. Sadržaj i razlike

Turnir započinje održavanjem mise u lokalnoj crkvi, nakon čega osoba koja predstavlja samog Erazma pozdravlja okupljene. Svečana povorka kreće nakon što se oglase fanfare te se upućuje do mjesta održavanja turnira. Podnožje dvorca služi kao ta odrednica. Na samom

---

¹⁶³ Biti i Blagaić, „Vitezi na usluzi”, 95.

turniru sudjeluju samostreljari i mačevaoci. Na ovom se turniru okuplja oko 400 ljudi iz Slovenije, Italije, Češke i Srbije te Hrvatske, odnosno svi su pripadnici viteških udruga. Opet, jedina razlika je to što lokalno stanovništvo ne sudjeluje u događanjima, već samo u tehničkim pripremama, za što su plaćeni od organizatora. Turistička zajednica ovo predstavlja kao profitabilan događaj. Naime, ulaznice se naplaćuju, a prostor na kojem se odvija je unajmljen od lokalne zajednice. Posjetitelji, kojih može biti i do nekoliko tisuća, mogu samo pratiti turnir, ali mogu i sudjelovati u određenim segmentima poput veselica, isprobavanja ondašnje kuhinje, degustiranja specijaliteta i ocijeniti svoje mogućnosti u obrtima. Ono što je najveća razlika od Fjere, jest to da su sudionici Erazmovog turnira plaćeni profesionalci, a ne entuzijasti i poklonici povijesnih događaja iz lokalne zajednice i ostalih dijelova pripadajuće države ili volonteri. Upravo zato u promidžbenim materijalima Fjere stoji, „Obnovljena Rapska fjera ni prije obnove nije bila, a danas pogotovo nije – tek obnovljeni *spectaculum*, kao što katkada hoće kitnjasti prospekti i bedekeri. I ne samo da nije tek frivolna zabava i razbibriga sudionika i mještana, niti samo utilitarni segment ‘turističke ponude’, nego ona nije niti folklor.”¹⁶⁴

Kako razlike između Rapske fjere i Erazmovog turnira postoje, tako isto postoje i neke sličnosti, odnosno zajedničke sastavnice. U središtu pozornosti je upravo preispisivanje tradicije viteškog junaštva, nadmetanja i igara koje sežu u razvijeni srednji vijek. Riječ je o oživljavanju starih praksi. Figura viteza uključuje poimanje i prenosi set vrijednosti, s jedne strane povezane za razdoblje srednjeg vijeka, a s druge strane onaj jedan humani ideal višeg poziva poradi očuvanja svega što je dragocjeno. Zapravo, u slučaju fjere, vitezovima se sudionici nazivaju samo zbog tih ideala, a ne zbog toga što se samostreljari smatraju pravim vitezovima. Upravo zbog toga treba istaknuti da figura viteza, unutar srednjovjekovnog nasljeđa u Rabu i Predjami, ne komunicira samo s baštinom lokaliteta, ona evocira određeno povijesno razdoblje, preispisuje tradicije kulturno-turističke ponude susjednih gradova i drugih europskih zemalja.¹⁶⁵

2.2.2. Srednjovjekovni festival – Svetvinčenat

Uprizoreni srednji vijek odvija se i u Istarskom gradiću čiji je simbol srednjovjekovni kaštel po imenu Morosini-Grimani. Svetvinčenat je mjesto koje je nosilo tri imena, Svetvin-

---

¹⁶⁴ Biti i Blagaić, „Vitezi na usluzi”, 97.

¹⁶⁵ Ibid.

čenat, Savičenta i San Vincenti, a sva tri su inačice imena hispankog mučenika svetoga Vincencija u opatiji oko koje se razvio grad.¹⁶⁶

Srednjovjekovni se festival prvi put organizirao u Svetvinčentu 2010. godine, a ove se godine održava peti put zaredom i to početkom kolovoza. U organizaciji sudjeluju Turistička zajednica općine Svetvinčenat te Povijesna udruga „Kaštel”. Sam festival se održava u centru grada u Kaštelu koji svoj današnji izgled duguje mletačkoj izgradnji krajem 16. stoljeća, a njegova povijest seže od 13. stoljeća.¹⁶⁷

Na festivalu sudjeluje oko 200 kostimiranih članova preko šesnaest udruga, kako iz Hrvatske tako i iz Italije, Slovenije i Slovačke, a među njima je naravno i njihova domicilna udruga Kaštel. Sudionici glume vitezove, ulične zabavljače, dame, plemiće, streličare te konjanike. Ove godine, odigravat će se konjanički turnir što je posebna karakteristika ovog festivala jer konjanički turniri nisu toliko česti zbog velikih troškova logistike i održavanja. Preko 12,000 posjetitelja posjetilo je ove godine ovaj srednjovjekovni manifest, što ga čini za sada među najposjećenijima u Istri.¹⁶⁸ Ove godine je novina to što se program tematski raspodijelio na tri dana: prvi je dječji; drugi se zasniva na velikim viteškim dvobojima te večernjoj masovnoj bitci u samom Kaštelu što je vrhunac cijelog programa gdje oko 200 dobro naoružanih vitezova u masovnoj bitci, popraćenoj udarima topova zaista uvlači gledatelja u „nasilno” srednjovjekovlje; a treći dan se odvijaju predstave teatralnog tipa. No, ipak to sve nije komemoracija određenog događaja već generički prikaz kasnog srednjeg vijeka čime ova manifestacija nikako ne gubi na važnosti jer je ona upravo jedan od načina upoznavanja s autentičnim razdobljem njene povijesne jezgre i kulturne baštine.

2.2.3. Trka na prstenac – Barban

Osim najpoznatije alke, Sinjske alke, u Hrvatskoj se pokušava održati i još nekoliko alkarskih igara koje nisu toliko poznate, no svejedno se radi na tome da se održe barem na lokalnoj razini. Naime, uz Pašku alku, Istra održava svoju poznatu Trku na prstenac koja se odvija u gradu Barbanu. Barban vuče svoju povijest još od 13. stoljeća koji sa svojim starim

---

¹⁶⁶ „Općina Svetvinčenat”, Svetvinčenat, pristupljeno 6. srpnja, 2015, <http://svetvincenat.hr/povijest-svetvincenta/>.

¹⁶⁷ „Kulturna baština”, Svetvinčenat, pristupljeno 06. 07. 2015, <http://svetvincenat.hr/kulturna-bastina/>

¹⁶⁸ „Masovna borba za kaštel...”, Glas Istre, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, http://www.glasistre.hr/multimedija/pula_istra/masovna-borba-za-kastel-pretvorila-zlinju-u-vatreno-bojiste-506892.

kulama i zidinama priča svoju priču o žilavosti kroz silna stoljeća turbulentne istarske povijesti u rukama velikim moćnika od srednjega vijeka do danas.¹⁶⁹

Trka na prstenac je pučko konjaničko natjecanje pokrenuto 1976. u Barbanu, a za uzor ima viteško nadmetanje koje se u vrijeme mletačke vlasti u tom gradu priređivalo od kraja 17. i početka 18. stoljeća na slobodnom sajmu o blagdan Duhova.¹⁷⁰ Najstarija zabilježena je 1969. godine. Natjecatelji su uglavnom bili plemići i građani iz istarskih gradova koji su posjedovali konja i vitešku opremu. Svaki natjecatelj je sudjelovao trokratnom trkom, a galopirajući je nastojao pogoditi kopljem prstenac koji je sastavljen od dvaju križno spojenih kovinskih kružnih prstenova. Pogodak u sredinu (*sridu*) je nosio tri boda (*punta*), otvor iznad sredine dva boda, a onaj ispod sredine jedan bod.

Kako je ove godine (2015.) održana jubilara 300. Sinjska alka, tako je također održana i jubilara Trka, četrdeseta po redu, koja je imala nešto što nijedna alkarska igra nema, „sveistarski” duh, što bi značilo da su mogli sudjelovati sudionici iz svih dijelova Istre.¹⁷¹ Izgleda da se alkarske igre očito manifestiraju i održavaju najduže, a o njihovom podrijetlu je lakše saznati povijesne podatke upravo zato što nisu srednjovjekovni, već novovjekovni povijesni fenomeni koji su više-manje jedini autentični.

2.2.4. Pag – srednjovjekovni grad

Paški srednjovjekovni sajam se prvi put održao 2011. godine, pod nazivom Pag – srednjovjekovni grad, i to kao izložba unutar „Paškog kulturnog ljeta”. Obično se održava na prostoru Trga Petra Krešimira IV., odnosno u samom centru grada. Njegov cilj je obnova paške alke koja se održavala stoljećima. Primjerice, 2013. godine, u Rijeci je ovaj sajam prezentiran uz priopćenje kako je 2012. godine prisustvovalo oko 10,000 posjetitelja.¹⁷² Upravo ovaj podatak, iako je donekle točan jer se ne zna sa sigurnošću točan broj zbog nedostatka kontrole posjećenosti, dokazuje da je ovaj festival, odnosno sajam, ipak nešto značajniji od nekolicine ostalih na području obalne Hrvatske.

Ovaj sajam od 2014. godine ima prikaz povijesne borbe. Naime, radi se o uprizorenju borbe Pažana za svoju samostalnost protiv napadača za vrijeme hrvatsko-ugarskih kraljeva,

---

¹⁶⁹ „Povijest”, Barban, pristupljeno 13. kolovoza, 2015, <http://barban.hr/povijest/>.

¹⁷⁰ „Trka na prstenac”, Istarska enciklopedija – Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristupljeno 13. kolovoza, 2015, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2784>.

¹⁷¹ „Trka na prstenac...”, Glas Istre, pristupljeno 13. kolovoza, 2015, http://www.glasistre.hr/vijesti/pula_istra/trka-na-prstenac-ove-godine-23-kolovoza-496438.

¹⁷² „Pag – srednjovjekovni grad”, Pag, pristupljeno 6. srpnja, 2015, <http://pag.hr/vjesti-a-novosti/759-qpag-srednjovjekovni-gradq-predstavljen-u-rijeci.html>.

kad su Rabljani i Zadrani imali pretenzije na otok Pag krajem 12. i početkom 13. stoljeća¹⁷³, te plaćenika vjerojatno kralja Bele III., no bez naglaska na točnu godinu i na činjenicu kako je u ono vrijeme vlast Arpadovića bila slabija na području kako Hrvatske tako i primorske Hrvatske.¹⁷⁴

Ovaj, uobičajeno dvodnevni sajam, odnosno uprizorenje, organiziraju Centar za kulturu, udruga *Paška alka* (osnovana tek 2013. godine)¹⁷⁵, a pokrovitelji su Grad Pag i Zadarska županija.¹⁷⁶ Cilj samog programa je obnavljanje srednjovjekovnih običaja grada Paga i obogaćivanje kulturne ponude za vrijeme turističke sezone. Na posljednjem sajmu, sudjelovale su i udruge: *Red čuvara grada Zagreba*, *Red vitezova Ružice grada*, *Dubovački streličari*, *Šibenska gradska straža* i ostale kulturne udruge. Ovaj se sajam navodi kao autentičan prikaz srednjovjekovnog i atraktivnog okruženja jer su sudionici mogli to prikazati svojim nošnjama pučanka i pučana, plemkinja i plemića, gradskih stražara, streličara, paških alkara, vitezova, pa čak i Turaka.¹⁷⁷ Tema sajma su prikazi srednjovjekovnih zanata, izrada metalnog alata, kovanica, šivanje, mačevanje, streličarstvo te glavni dio Paška alka. Pored alke je prikazana i autentična igra *obduja*¹⁷⁸ koja je služila alkarima kao priprema za samu alku.¹⁷⁹ Druga svrha, osim reklamiranja povijesnog nasljeđa grada Paga, je poziv na obnovu srednjovjekovnih igara i natjecanja kako bi se pridonijelo oživljavanju arheološkog područja Stari grad, uključujući i predstavljanje obrtničkih proizvoda lokalnih obrtnika.¹⁸⁰

2.2.5. Krčki sajam – Lovrečeva

Povodom blagdana svetoga Lovre, od godine 1524. pa sve do danas, odvija se sajam na kojem su „europski trgovci prodavali svoju robu, te je ono vremenom stasalo u turističku atrakciju” zvanu Lovrečeva.¹⁸¹ Taj sajam poznat je pod imenom Lovrečeva upravo zbog nag-

¹⁷³ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 52-53.

¹⁷⁴ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 367.

¹⁷⁵ „Paška alka”, Poslovna, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://www.poslovna.hr/lite/paska-alka/1343897/subjekti.aspx>.

¹⁷⁶ „Paški srednjovjekovni sajam”, Pag, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://www.pag.hr/vjesti-a-novosti/1524-odran-5-paki-srednjovjekovni-sajam.html>.

¹⁷⁷ Pag, „Paški srednjovjekovni sajam.”

¹⁷⁸ „Tur. (öndül); utrka, osobito konjska.” Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1978), s.v. „obdulja.”

¹⁷⁹ „Pag srednjovjekovni grad”, Pag-centar, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://pag-centar.hr/pag-srednjovjekovni-grad/>.

¹⁸⁰ „Udruga ‚Paška alka’ obavlja srednjovjekovnu tradiciju Paga”, Zadarski list, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://www.zadarskilist.hr/clanci/05082013/udruga-paska-alka-obnavlja-srednjovjekovnu-tradiciju-paga>.

¹⁸¹ „Krčki sajam”, Grad-Krk, pristupljeno 12. kolovoza, 2015, <http://www.grad-krk.hr/lijeviMenu/Destinacijski-menadzment/Manifestacije/Krcki-sajam.aspx>.

laska na blagdan svetoga Lovre koji je jedan od dva krčka patrona.¹⁸² Grad Krk, odnosno Turistička zajednica grada Krka, organizira trodnevni sajam svakog kolovoza i to s bogatim programom koji privlači više od 60,000 posjetitelja godišnje.¹⁸³

U vrijeme velikih otkrića, svakakvi putnici, europski trgovci i pomorci odasvud mogli su na ovom sajmu trampiti i prodavati svoju robu. Pored svog tog bogatog kulturnog nasljeđa, a pogotovo srednjovjekovnih velmoža i vladara iz loze Frankopana, ovaj sajam ili drugim riječima ovaj sajmeni povijesni neprekinuti kontinuitet, pruža čvrste temelje krčkom identitetu kao uistinu dugovječnom hrvatskom naselju koje pripada europskom kulturnom krugu.¹⁸⁴ Možda u kontekstu ovakvog poimanja treba naglasiti da je Krk bio izvan opasnosti od turskih prodora, isto kao i neke druge otočne komune (npr., Cres i Korčula).¹⁸⁵

Zadatak moderne Lovreče je oživljavanje sjećanja, na neki način osvijestiti vlastitu, ne samo otočnu, nacionalnu i europsku tradiciju. Naime, pokušava se spojiti sajmeni element s eksperimentalnom arheologijom¹⁸⁶, tradicijskim sajmom u kojem lokalni obrtnici prezentiraju svoj obrt i usput trguju s posjetiteljima. Obrti su kulnarski, šivanje odjeće i korisnih predmeta od kože i razne tkanine, usitnjavanje žita ručnim mlinovima, itd. Program se svaki put odvija na četiri poznate lokacije unutar grada Krka: Trgu Kamplin, Veloj Placi, Gradskoj rivi i Velikom Mulu.

Posljednjih godina, uz sajam i mimohode kulturnih udruga, plesača i zabavljača, doprinos manifestaciji ima spektakularna pomorska bitka u Krčkoj luci koja kao da zaokružuje cijelu priču o malom srednjovjekovnom pristaništu, očito europskog kulturnog okruženja.¹⁸⁷

2.2.6. Sajam u srednjovjekovnom Šibeniku

Jedan od najstarijih srednjovjekovnih autohtonih gradova, Šibenik, održava srednjovjekovni festival/sajam kao predstavljanje svoje bogate kulturno-povijesne baštine kao najstarijeg samorodnog hrvatskog grada na Jadranu. Manifestacija „Sajam u srednjovjekovnom

---

¹⁸² „489. Lovrečeva: Mjesto susreta prošlosti i sadašnjosti”, Grad-Krk, pristupljeno 12. kolovoza, 2015, <http://www.grad-krk.hr/Pocetna/489-Lovreceva-Mjesto-susreta-proslosti-i-sadasnjost.aspx>.

¹⁸³ „Krčki sajam”, Aurea-Krk, pristupljeno 12. kolovoza, 2015, <http://www.aurea-krk.com/hr/krcki-sajam>.

¹⁸⁴ Grad-Krk, „489. Lovrečeva: Mjesto susreta prošlosti i sadašnjosti.”

¹⁸⁵ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 416.

¹⁸⁶ „Krčki sajam – Lovrečeva”, Croatia, pristupljeno 12. kolovoza, 2015, <http://croatia.hr/hr-HR/Otkrij-Hrvatsku/Newsletter-za-kulturni-turizam/Krcki-sajam-Lovreceva-Krk-8-do-10-kolovoza?Y2lcMzIyOQ%3D%3D>.

¹⁸⁷ „Krčki sajam (Lovrečeva) 2015.”, Putovnica, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/krcki-sajam-lovreceva>.

Šibeniku” odvija se od 2006. godine, sve do danas, te nije komemorativnog sadržaja nekog određenog povijesnog događaja, već kulturološko-opisnog.

Održava se u rujnu, netom prije blagdana svetoga Mihovila (sveca zaštitnika grada), vjerojatno kako ne bi došlo do interferencije sa službenim crkvenim slavljem, jer je navedeni blagdan ipak svečan i od velike važnosti za Šibenik.

Sam sajam započinje postavljanjem sajmišta, odnosno obrtnici odjeveni u srednjovjekovnu odjeću postavljaju svoje zanatske štandove, te tako započinju predstavljati svoje proizvode. U jednom od prvih dana, obično se odvija povorka kroz centar grada i u njoj sudjeluje prvenstveno *Šibenska gradska straža*, te uz njih prisustvuju uzvanici ostalih udruga. Zanimljivo je to da je 2014. godine prisustvovala udruga Paška alka koja je, već očito iz samog naziva, tradicijska samo za grad Pag, te *Trenkovi panduri* (iako je to anakronizam). No, očito se srednjovjekovno uprizorenje bilo kakvog tipa smatra univerzalnim fenomenom koji se, očito, može prikazivati i u neautentičnim lokacijama.¹⁸⁸

Sajam je sa svojim obrtničkim naglaskom još popraćen i prikazom srednjovjekovnog viteškog mačevanja. Pored navedenog se demonstriraju paljbe iz topova: malo anakrono, ali stoga što je moguća izvedba nečega što doprinosi atmosferi, nije na odmet. Uza sve to, cijeli je festival tih nekoliko dana popunjen ostalim gostujućim plesnim i glumačkim izvedbama koji goste, ili bilo koga prisutnog, žele svojim odijevanjem i ponašanjem privući te „uvesti” u ozračje srednjovjekovnog Šibenika. Drugim riječima, da ožive likovi koji krase vijenac na apsidama katedrale svetoga Jakova.¹⁸⁹

2.2.7. Dani vitezova vranskih

Ovaj trodnevni festival (koji se održava vjerojatno od 2013.) ima svrhu uprizoriti kako je to izgledalo kad bi se kršćanske vojske, utvrđene u staroj Gradini: naime jednim od najvećih ostavština utvrda vitezova Templara (kasnije Ivanovaca) u hrvatskim povijesnom zemljama, branile od nasrtaja neprijatelja. Udruga *Vitezova vranskih* želi priopćiti kako je „teško rekonstruirati povijest. Iz gustog tkanja povijesti, iz tamnih pregrada vremena iskaču slike nalik onima iz snova: Templari, Ivanovci, Turski paše, Papinski glasnici, Vranski priori... tek

---

¹⁸⁸ „Sajam u srednjovjekovnom Šibeniku”, Putovnica, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/srednjovjekovni-sajam-sibenik>.

¹⁸⁹ „Međunarodni sajam u srednjovjekovnom Šibeniku”, Croatia, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://croatia.hr/hr-HR/Aktivnosti-i-atrakcije/Dogadanja/Mjesto/Sibenik/Dogadanje/Kultura/Zabava/Medunarodni-sajam-u-srednjovjekovnom-Sibeniku?ZXZcNjAscFwzMw%3D%3D>.

su neki od likova iz duge i slojevite Pakoške povijesti.”¹⁹⁰ U ovom slučaju, uprizorenje je borba s turskom vojskom i odvija se neposredno uz Han Jusufpaše Maškovića kraj Vrane.

Borbe se odvijaju dva dana zaredom, a sastoje se od rekvizita poput malih katapulta kojima napadači pokušavaju zapaliti drvenu palisadu, obojanu da izgleda kao da je pravi zid utvrde. Cijeloj atmosferi pridodaje paljenje baklji koje svojim svjetlom i bojom čine prividno stanje goruće utvrde. Uz samu opsadu (po danu) vitezovi gostujućih udruga ili sami članovi domicilnih *Vitezova vranskih*, održavaju natjecanje u mačevanju, te gostima pružaju užitak praćenja viteških borbi na autentičnoj lokaciji.

Naravno, uz povijesni vidik, sama lokacija je popunjena promidžbenim materijalom poput štandova starih obrta, uključujući i novije koji također prezentiraju svoje proizvode. No, ostalu gastronomsku ponudu navodno čine autentična jela i pića te glinene posude iz kojih se objedovalo.¹⁹¹ Treći dan se odvija pomorska bitka u Pakošanima. Bitka se odvija tako da se bore uz obalu jedrenjaci i brodice na čijim se palubama nalaze borci. Završetkom te bitke službeno završavaju Dani Vitezova vranskih.

2.2.8. Zvonimirovi dani u Kninu

Zbog želje za boljim upoznavanjem slavnog Zvonimirovog grada Knina, 2009. godine prvi put su organizirani Zvonimirovi dani u Kninu. Ovo srednjovjekovno događanje bi nas trebalo vratiti u vrijeme 11. stoljeća: kninska tvrđava postaje „oživljeni objekt” zbog svoga sada živućeg kralja. U lipnju, organizatori žele prikazati zapravo da ta utvrda, odnosno sam grad, nije samo stvar daleke povijesti, već da posjetioци mogu uistinu dobiti osjećaj da je on bio kraljevski grad. Scenarij je zamišljen tako da se članovi udruge Vitezovi kralja Zvonimira kostimiraju u kralja Zvonimira, kraljicu Jelenu te ostale dvorjane i vitezove.

Scenarij se ne razlikuje bitno od ostalih sličnih uprizorenja. Demonstracije starih zanata, mala škola glagoljice, kovanje novca, srednjovjekovna kuhinja te prikaz života u srednjem vijeku.¹⁹² Uz to, posjetitelji mogu sudjelovati u streličarstvu, bacanju koplja u metu, te kao publika gledati demonstracije pravog mačevanja čiji su sudionici vitezovi iz gostujućih udruga, poput Vitezova Zelingradskih i Vitezova vranskih.¹⁹³ Glazba i dvorski ples uvode publiku

---

¹⁹⁰ „Dani Vitezova vranskih”, Vitezovi vranski, pristupljeno 5. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovivranski.hr/dani-vitezova-vranskih#Slide02>.

¹⁹¹ „Dani vitezova vranskih”, Ilirija Biograd, pristupljeno 5. srpnja, 2015, <http://ilirijabiograd.com/kalendar-dogadanja/dani-vitezova-vranskih>.

¹⁹² „Zvonimirovi dani u Kninu”, Putovnica, pristupljeno 6. promidžbeni materijal 2015, <http://www.putovnica.net/dogadanja/zvonimirovi-dani-knin>.

¹⁹³ „Zvonimirovi dani na kninskoj tvrđavi”, Knin, pristupljeno 8. promidžbeni materijal 2015, <http://www.knin.hr/detalj.asp?dID=749>.

u atmosferu, nakon koje dolazi na scenu kralj Zvonimir s kraljicom Jelenom u pratnji dvorjana, a zatim daje dozvolu čime počinje viteški turnir koji ima samo demonstrativnu ulogu. Pobjednik dobiva pohvalu i nagradu kralja Zvonimira. U kasnijim satima, odvija se predstava u kojoj se određeni vitez koji glumi Voniku, zaručnika otete kraljevine Klaudije, bori za njenu slobodu. Nakon predstave slijedi borba za utvrdu u kojoj se koriste drvenim katapultima kojim ispaljuju vatrene projekte kako bi izgledalo što vjernije. Sam kraj se očituje kraljevim blagoslovom vitezova i gledatelja, svadbenom svečanosti, gozdom i plesom.

Ovdje se radi, dakle, o uprizorenju srednjovjekovlja iz 11. stoljeća. Tek od četvrtog puta, otkad se održava ova manifestacija, naziva se „oživljena povijest”.¹⁹⁴ No, organizatori i ostale udruge nemaju namjeru naglasiti mogućnost anakronizma između predstavljanja generičkog srednjovjekovlja s vitezovima opremljenim kasno srednjovjekovnim oklopima, odjećom, katapultima i ostalim primjesama. Radionice s glagoljicom nisu istaknute kao važne, iako ih bi se trebalo povezati s upoznavanjem dotičnog pisma te dovesti u vezu s Kraljem Zvonimirom i Bašćanskom pločom koja zbog svog sadržaja ima neopisivu vrijednost. Očito se ne smatra dovoljno potrebnim naglasiti tu činjenicu jer publiku to ne zanima, odnosno ipak je samo naglasak na kralja Zvonimira i samu tvrđavu ono što je bitno, a to je sjećanje na neke djeliće nacionalne povijesti, ne sve.

2.2.9. Dani Frankopana u Crikvenici

Grad Crikvenica je 2012. godine započeo s godišnjom komemoracijom od 600. godine postojanja. Naime, spomenute godine slavila se 600. obljetnica od kad je knez Nikola IV. Frankopan osnovao crkvu svete Marije te iste godine (1412.) samostan za Pavline uz crkvu svete Marije, koju naziva svojom, da bi se navedeni redovnici brinuli za tu crkvu.¹⁹⁵ Tako se u njihovu čast, sad već četiri godine zaredom, obilježavaju Dani Frankopana u Crikvenici.

Tih dana, cijela Crikvenica je posvećena razdoblju srednjega vijeka gdje se može vidjeti kao se rade stari zanat, kovanje novca, radionice streličarstva, mimohodi vitezova gostujućih udruga, mačevanje, pucanje katapultom, radionice glagoljice, kulinarstvo i sl.¹⁹⁶ Uz vitezove, publiku zabavljaju i gostujući plesni i glazbeni sastavi. Glavni organizator je Turistička zajednica Crikvenica. Manifestacija započinje na Trgu Stjepana Radića gdje je svečano otvorenje, nakon kojega slijedi viteški turnir, zatim kazališne predstave, a navečer

---

¹⁹⁴ Knin, „Zvonimirovi dani na kninskoj tvrđavi.”

¹⁹⁵ Nikola Maslač, „Hrvatski knezovi Frankopani prema Katoličkoj Crkvi”, *Obnovljeni život* 11, br. 4, (1930), 180.

¹⁹⁶ „Dani Frankopana u Crikvenici”, Putovnica, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/dani-frankopana-crikvenica>.

noćna opsada Frankopanskoga grada.¹⁹⁷ Uglavnom, standardna postava sastavnica srednjovjekovnog festivala kao u ostalim srodnim manifestacijama, koja bi trebala na edukativan i zabavan način spojiti tradiciju srednjovjekovlja s modernom Crikvenicom.¹⁹⁸

2.2.10. Srednjovjekovni sajam u Trogiru

Trogir sa svojom starom poviješću danas privlači ljude prikazujući bogatu srednjovjekovnu povijest: ne obrazloživši, no vrlo vjerojatno jer se očekuje podsvjesno da se podrazumijeva srednjovjekovlje kao početak „hrvatskog” Trogira. Ovdje glavnu ulogu ima prepoznatljiva utvrda Kamerlengo koja svoj konačni (današnji) izgled duguje mletačkim graditeljima. Naime, nakon što su Mlečani osvojili Trogir 1420. godine, a nakon osvojenja su započeli s renovacijom porušenih zidina, obodnih kula, samostana svetoga Nikole, katedrale sa zvonicom, vijećnicom, gradskom ložom i ostalo što su osvajanjem porušili.¹⁹⁹ Samo ime kaštela, na starim austrijskim snimcima, je do kraja 18. stoljeća bio naziv Veliki Kaštel (*Castell maggiore*), no tek početkom 19. stoljeća se nadopunjuje Kamerlengo (*Castel Maggiore oder Camerlengo*), a ono je isto takvo i dan danas.²⁰⁰

Od 2012. godine pa do danas, četvrti put se održava srednjovjekovni sajam u Trogiru čiji je zadatak vratiti se u 600 godina davnu prošlost kad je Trogir („grad biser”) bio jedan od najvećih kulturnih centara toga doba.²⁰¹ Grad sa svojom, više nego dovoljnom starom jezgrom, pozornica je na kojoj se sve ovo odvija, kako unutar same utvrde Kamerlengo, tako i na ulicama grada. Ova manifestacija je zapravo želja da se rekonstruiraju osnovni društveni čimbenici: srednjovjekovni obrti i trgovine, jela i pića, ples i glazba, narodni običaji, lakrdijaštvo i zabava. Ovo je dakle, jedina manifestacija koja ne ugošćuje srednjovjekovne udruge koje se bave oživljavanjem povijesti, čime su sami građani nositelji događanja. Organizatori su grad Trogir i Turistička zajednica Trogira.

---

¹⁹⁷ „4. dani Frankopana”, Čuvari, 9. kolovoza, 2015, <http://www.cuvari.hr/najava-4-dani-frankopana-crikvenica-19-20-vi-2015/>.

¹⁹⁸ „4. dani Frankopana”, Croatia, pristupljeno 9. kolovoza, 2015, <http://croatia.hr/hr-HR/Aktivnosti-i-atrakcije/Dogadanja/Mjesto/Crikvenica/Dogadanje/Kultura/Zabava/4-Dani-Frankopana?ZXZcMTA3NixwXDMz>.

¹⁹⁹ Vanja Kovačić, „Gradski kaštel u Trogiru”, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42, br. 1 (2011), 97.

²⁰⁰ Kovačić, „Gradski kaštel”, 96.

²⁰¹ „IV. srednjovjekovni sajam u Trogiru”, *Historiografija*, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=1802>.

2.2.11. Uskoci – Klis

Stara utvrda hrvatskih kraljeva Klis, od 2010. godine ponovno dobiva svoj povijesno-kulturni značaj. Ova utvrda, koja ima i previše povijesti iza sebe da se zasebno opisuje, pruža mogućnost odličnog uprizorenja bitaka upravo zbog toga što je očuvana te stoga prohodna od svog podnožja sve do ulaznih vrata na vrhu. Naime, ovo uprizorenje ima cilj prikazati, odnosno oživiti borbu Kliških Uskoka kako se bore za očuvanje utvrde od najezde osmanlijske pješake vojske, popraćene topovima, sve u svrhu promocije Hrvatske, ali i europske povijesne baštine.

Ovaj je „povijesno-scenski spektakl” inspiriran zabilježenim borbama s Osmanlijama na tom području (tridesetih godina 16. stoljeća) koje su kulminirale osvajanjem Klisa 1537. godine kad se „osmanlijski polumjesec duboko zario u hrvatski prostor”.²⁰²

Gostujuće udruge imaju zadatak okupiti svoje članove, od kojih polovica glumi usko-ke, a druga polovica osmanske pješake: kako janjičare, tako obične lako naoružane pješake. Bitka započinje prodorom Osmanlija od podnožja utvrde putem prema glavnim vratima. U samoj utvrdi se nalazi većina kršćanske vojske koja ima zadatak obraniti se od napadača. Osmanska vojska je poprilično uvjerljivo obučena i svojim deranjem i naglim nasrtajima, gledateljima pruža lako pamtljiv prizor uništavanja portala te nemilosrdnu bitku na samim vratima, dok se uskoci pokušavaju oduprijeti koristeći se kopljima i ostalim autentičnim replikama oružja koja su se mogla koristiti upravo u ovakvim situacijama. Uz koplja, koriste se i kubure i topovi kojima se tuče po zidovima, pješadiji i vratima.²⁰³

Tabori su postavljeni na sjevernom podnožju tvrđave, a oko njih se tih dana odvijaju demonstracije mačevanja, streličarstvo, štandovi s lokanim obrtničkim proizvodima, navodno autentičnim jelima i autohtonim suvenirima te različitim radionicama. Sveukupan broj sudionika je oko 200 (čak i više), uključujući preko dvadeset pet gostujućih udruga kako iz Hrvatske, tako iz Slovačke, Slovenije, Češke i BiH.²⁰⁴ Ova je manifestacija dakako međunarodna i povijesno komemorativna.

---

²⁰² Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 105.

²⁰³ „Uskočki boj za Klis 2015.”, Solin, pristupljeno, 7. kolovoza, 2015, <http://solin.hr/index.php/novosti-aktualno-solin/item/2020-uskocki-boj-za-klis-2015>.

²⁰⁴ „Uskočki boj za Klis 2015.”, Historiografija, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://historiografija.hr/news.php?id=2132>.

2.2.12. Uskoci – Senj

Nakon pada Klisa (1537.), uskočko „gnijezdo se seli u Senj”.²⁰⁵ Na isti se način tako i povijesna manifestacija srednjovjekovnih borbi odvija i u Senju. Prvu se put zbila 2008. godine u organizaciji TZ Senjske i grada Senja. Već dakle osam godina, na tri dana, Senj se vraća u srednji vijek kad je izgrađena utvrda Nehaj koja je vezana upravo za Uskoke. Naime, od visokog srednjeg vijeka, točnije od 13. stoljeća dok je bio pod patronatom Frankopana, Senj je imao po nekoliko utvrda, zidova i kula.²⁰⁶ O novima saznajemo tek nakon pada Klisa, jer je tadašnji kapetan Uskoka Ivan Lenković, uvidio je kako je Senju potrebna nova fortifikacija koja će biti u skladu sa suvremenim načinom ratovanja, i koja bi svojim položajem dominirala širom okolicom. Izgradnja je započela 1551. godine, a završena je 1558. godine. Taj se podatak može vidjeti na lijevom grbu zida unutrašnjeg dvorišta Nehaja gdje piše: „HL (Hans Lenković) 1558.”²⁰⁷

Ova manifestacija OP-i pokušava oživjeti duh onoga vremena: borbe s Osmanlijama i Mlečanima. Podno Nehaja se podiže viteški tabor, a oko njega se održavaju radionica streličarstva i mačevanja, sajam tradicionalnih obrta uz kulinarske specijalitete.²⁰⁸ Glavni sudionici su *Senjski uskoci*, odnosno članovi udruge *Kliški uskoci*, s gostujućim udrugama poput *Reda čuvara grada Zagreba*, *Red vitezova Ružice grada Orahovica* i ostalim domaćim sudionicima koji svojim odorama i zabavnim programom doprinose atmosferi. Gostujuće viteške skupine uprizoruju mimohode, održavaju dvoboje i turnire i noćnu opsadu utvrde.²⁰⁹ Primjerice, vitezovi *Reda čuvara grada Zagreba* su predstavili svoju interaktivnu povijesno-edukativnu predstavu *Gloria hospitalis*.²¹⁰

Ove se godine po prvi put odigrala i tzv. pomorska bitka. Naime, prikazana je borba s Osmanlijama i Mlečanima u senjskoj luci i ulicama grada, na način da su mletački vojnici iskakali s broda na obalu, gdje su se sukobili s Uskocima, a među svima njima su bili i Osmanlije koji su isto tako stigli s „mletačkim” brodovima. Sam se program možda ne bi trebao smatrati povijesno egzaktnim, ali ipak ova manifestacija nema svrhu autentičnosti profesionalne razine, uzevši samo u obzir prisustvo tipičnih visoko srednjovjekovnih vitezova zajedno s Uskocima iz 16. stoljeća. No, veliki rast turista na samo ovoj promociji, pokazuje kako se

²⁰⁵ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 167.

²⁰⁶ Melita Viličić, „Utvrde grada Senja u doba senjskih Uskoka”, *Senjski zbornik* 8, br. 1 (1981), 336.

²⁰⁷ Viličić, „Utvrde grada Senja”, 340.

²⁰⁸ „Uskočki dani”, TZ Senj, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.tz-senj.hr/uskocki-dani/>.

²⁰⁹ „Uskočki dani u Senju 2015.”, Putovnica, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.putovnica.net/dogadjanja/uskocki-dani-senj>.

²¹⁰ „VIII. Uskočki dani”, Čuvari, pristupljeno 7. kolovoza, 2015, <http://www.cuvari.hr/viii-uskocki-dani-senj-2015/>.

već osam godina zaredom ova bitka sve više promovira, te povijesna kultura grada Senja očito ne kaska sa svojom promocijom za drugim većim povijesnim jezgrama Dalmacije.

2.2.13. Gusarska bitka u Omišu

Neretvanska kneževina, ta mala i neovisna kneževina koja je do 13. stoljeća egzistirala „između dviju Dalmacija”, uvijek je bila trn u oku Mlečanima, a u kasnijim stoljećima čak i Turcima. Od sredine 12. stoljeća, na čelu su joj bili Kačići, a njezino je sjedište bilo u Omišu.²¹¹ Uloga Omišana kao gusara, bila je velika sve do kraja 12. stoljeća, a početkom 13. stoljeća, raspadanje postaje neizbježno. Omiš potkraj 13. stoljeća dobivaju Bribirci, a kneževina okružena jačim susjedima, Hvarom, Bračom i Korčulom kao mletačkim posjedima, postepeno slabi i prestaje biti samostalnim područjem između dviju Dalmacija.²¹² Grad Omiš dandanas obilježava povijesnu manifestaciju sredinom kolovoza od 2007. godine inspiriranu događajima iz navedenog 13. stoljeća kad su Omiški gusari prijetili mletačkim brodovima uz obalu istočnog Jadrana. Tijekom ljetnih dana, mnoga dalmatinska mjesta imaju uprizorenja mnogih gusarskih bitaka. Među poznatijima je upravo ova Omiška bitka najposjećenija. Ovaj ambiciozni projekt Turističke zajednice grada Omiša i Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije razvio se tijekom godina u pravi turistički spektakl, a on uspije u Gradskoj luci okupiti približno 10,000 posjetitelja, te se time oživi taj mali „gusarski grad” na Cetini. Kroz ovu manifestaciju, grad se predstavlja kao drevni gusarski grad višestoljetne bogate povijesti pa je stoga, navodno, atraktivniji od sličnih gradova diljem Dalmacije.²¹³

Ova manifestacija je jedinstvena jer se rekonstruira izvorna gusarska bitka koja se događala u 13. stoljeću, a navodno je temeljena na autentičnim povijesnim izvorima.²¹⁴ Ne možemo sa sigurnošću tvrditi o kojoj se točno bitci radi, ali uzevši u obzir činjenicu omiške gusarske prošlosti, to zasigurno nije ni toliko bitno naglasiti gostujućim udrugama i brojnim posjetiteljima.

---

²¹¹ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 71.

²¹² Ibid.

²¹³ „Omiš: U ponedjeljak još jedna spektakularna bitka”, Dalmacija News, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.dalmacijanews.hr/clanak/t09p-omis-u-ponedjeljak-jos-jedna-spektakularna-gusarska-bitka#/clanak/t09p-omis-u-ponedjeljak-jos-jedna-spektakularna-gusarska-bitka>.

²¹⁴ „Gusarska bitka – Omiš 2011.”, Omiš, pristupljeno 12. kolovoza, 2015, <http://www.omis.hr/Dru%C5%A1tveniposlovi/Kultura/Manifestacijeukulturi/Gusarskabitka/tabid/215/Default.aspx>.

Rekonstrukcija bitke prikazuje borbu Mlečana s omiškim gusarima, a sudionici su članovi *Kumpanije s Korčule*, *Dubrovački trombonjeri* i *Omiški gusari*, a kao posebni gosti mogu sudjelovati i *Kliški uskoci*.²¹⁵

Dakako, nakon teške borbe, Omiški gusari pobjeđuju, i zapovijedaju Mlečanima plaćanje naknade u zlatnicima za prolaz Bračkim kanalom: jer je to područje pod vlašću Omišana (*mare nostrum*).²¹⁶ Autentičnost događaja posjetiteljima mnogo ne znači jer ovo ipak nije edukativna manifestacija već populističko prikazivanje povijesti jednoga grada i tradicije da su Omišani „do sredine 13. stoljeća čuvali upravnu baštinu slavenske/neretvanske seoske općine, protokomunalne epohe”.²¹⁷

2.2.14. Battle of the Nations - Trogir

Ovaj najveći svjetski srednjovjekovni događaj odvija se od 2009. godine, kad je prvi put u Kharkivu (Ukrajina) održano prvenstvo.²¹⁸ Od tada se BON održava svake godine u drugim gradovima Europe, pod uvjetom da je zemlja domaćin članica HMB saveza.²¹⁹ Ovaj događaj sačinjavaju trodnevni turniri u *buhurt* natjecanjima u kojima sudjeluju predstavnici oko tridesetak zemalja iz cijeloga svijeta. Najbrojnije su skupine iz istočne Europe koje su ujedno i same začetnice ovoga sporta: Rusija, Ukrajina i Bjelorusija. Uz njih sudjeluju još i predstavnici iz Kanade, SAD-a, Argentine, Novog Zelanda, Ujedinjenog kraljevstva, Italije, Njemačke, Francuske, Quebeca, Farskih otoka, Finske, Češke, Poljske, Estonije, Austrije, Luksemburga, Izraela, Japana, Španjolske, Nizozemske, Latvije, Litve, Portugala, Slovačke, Argentine, Čilea i Hrvatske. Članovi reprezentacija svih navedenih zemalja imaju ulogu predstavljanja isključivo zapadno-europskih srednjovjekovnih vitezova.

Ova srednjovjekovna manifestacija se održala u Trogiru, 12.-15. lipnja, 2014. godine, i to je ujedno bila jubilarna peta obljetnica od osnivanja BON-a.²²⁰ Trogirska utvrda Kamerlengo je poslužila kao tabor u kojem su se bitke odvijale. U neposrednoj okolini tvrđave bili su postavljeni tabori i šatori svih gostujućih reprezentativaca, te ostalih članova festivala poput trgovaca i obrtnika. Ti isti obrtnici su imali izložene štandove na kojima su pokazivali svoje zanate te prodavali proizvode od nakita do jela i pića iz kućne radinosti po srednjovje-

²¹⁵ Omiš, „Gusarska bitka – Omiš 2011.”

²¹⁶ „Gusarska bitka u Omišu”, Dalmatia, pristupljeno 10. kolovoza, 2015, <http://www.dalmatia.hr/hr/kalendar-dogadanja/gusarska-bitka-u-omisu>.

²¹⁷ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 71.

²¹⁸ „History of the Championship ,Battle of the Nations””, Battle of the Nations, pristupljeno 7. srpnja, 2015, <http://battleofthenations.ua/index.php/about-us/history-of-the-festival-and-project-battle-of-the-nations.html>.

²¹⁹ O HMB savezu vidi više na str. 18.

²²⁰ „Battle of the Nations –2014: Welcome to Croatia!”, Battle of the Nations, pristupljeno 7. srpnja, 2015, <http://battleofthenations.ua/index.php/participants/battle-of-the-nations-2014-welcome-to-croatia.html>

kovnim receptima. Sva četiri dana bila su popraćena glazbenicima, te uređenjem u kojem su se nisu koristili moderni uređaji, ali se koristilo osvjetljenje bakljama i lomačama kako bi atmosfera bila što vjernija.

Preko dana, održavala su se natjecanja po *Buhurt* pravilima. Postojale su tri discipline: timska borba 5:5, u kojoj tim od pet igrača mora srušiti suparnički tim na pod dva puta od tri, kako bi zaradili bodove. Druga masovna bitka je kategorija 21:21 u kojoj se potpuno predstavlja neka država ili „savez” igrača protiv isto brojnih suparnika nekog drugog tima. Zatim, pojedinačni turniri 1:1, gdje su se pojedinci borili za bodove te se time po bodovnoj ljestvici plasirali za finale, ili 1:1 triatlon gdje se pojedinci bore u tri kategorije: 1) dugi mač, 2) mač i mali štit, 3) mač i standardni štit. Uz muško natjecanje, postojalo je i žensko natjecanje u pojedinačnim borbama, 1:1. Iz ovoga se može zaključiti kao nije bitna nikakva autentičnost osim načina odijevanja i borbe. Ravnopravnost spolova u natjecanjima je sportski čimbenik, nikako srednjovjekovni. Borbe su se odvijale svaki dan, a posljednji su bili proglašeni pobjednici u svim kategorijama. Što se tiče timskih borbi, Hrvatska se nije uspjela plasirati u daljnje natjecanje zbog manjka iskustva te tek novo osnovanom reprezentacijom koja još stasa u ovom novom sportu.

BON natjecanje je borba u punom kontaktu s pravim bojnim oklopima i oružjem, autentičnim za visoki i kasni srednji vijek.²²¹ U opremi uglavnom nema puno odstupanja od autentičnosti. Glavni zadatak je u timskim borbama oboriti suparničke igrače na pod te time poraziti neprijateljski tim. Ovako se svakom dobivenom borbom osvajaju bodovi i plasira prema finalu. Potrebno je naglasiti da ovaj sport nikako nema svrhu uprizoriti određeni povijesni događaj, niti naglasiti išta vezano za povijest neke zemlje, osim svojih boja tunika koje nose preko oklopa radi raspoznavanja. Mora se strogo poštivati svačiju želju za srednjovjekovljem, bez obzira ima li određeni tim, tj. ta zemlja uopće svoju (nacionalnu) srednjovjekovnu povijest. Kao primjer se odmah ističu SAD, Kanada, Argentina, Izraela i ostale ne europske zemlje. BON je specifičan upravo po tome što je on u temelju osmišljen kao turnir u srednjovjekovnoj vrsti masovne i individualne borbe, no ne veže se za pravu historiju, historiografiju ili neku nacionalnu povijest. Nema za zadaću obrazovati gledatelje, no ukoliko su gosti zainteresirani, mogu obilaziti pojedinačne tabore te tamo dobiti određene informacije koje ih zanimaju ukoliko žele nešto naučiti. No, hrvatski tim je smješten na samom ulazu te tako domaće goste dočeka kao ohrabrujući čimbenik ovog natjecanja gdje gosti mogu biti informirani o svemu, kao o samom natjecanju tako i o povijesnim detaljima.

---

²²¹ „HMB Rules for Buhurt Categories”, Battle of the Nations, pristupljeno, 7. srpnja, 2015, <http://battleofthenations.ua/index.php/unified-international-rules/hmb-rules-for-buhurt-categories.html>

Borbe su puni kontakt s pravim oružjem te specifične po tome što uvijek ima ozlijeđenih. Naime, ovaj sport se može doimati jako opasnim zbog činjenice da je svake godine velik broj ozlijeđenih sudionika. Tako je i u Trogiru broj ozlijeđenih bio preko stotinjak, te nisu sve ozljede bile samo površne, već i ozbiljne.

Ova četiri dana su obilježila Trogir kao pravi srednjovjekovni grad u kojem su domaći, a i stranci turisti mogli vidjeti uživo prave hodajuće srednjovjekovne vitezove kako se šecu gradom, te ukoliko bi bili blizu tvrđave Kamerlengo uživati u atmosferi srednjovjekovnih bitaka u kojima se pravi oklopljeni vitezovi bore svom snagom, doslovce do krvi. Broj posjetitelja broji preko 10 000, što ovaj događaj svrstava među najveće srednjovjekovne događaje u Hrvatskoj. No, treba imati na umu da je to događaj koji se odvija samo jednom u određenoj zemlji članici saveza, ukoliko se pravila ne promjene.

Tablica 2. Pregled uprizorenja u Istri, Primorju i Dalmaciji

	Naziv događaja	Godina osnutka	Festival (predstave za goste)	Turnir (buhurt; streli- čarstvo)	Uprizorenje pov. događaja (komemoracija)	Prikazano raz- doblje	Međunarodna suradnja
1.	Rapska fjera	2002.	•		•	VSV	•
2.	Srednjovjekovni festival - Svetvinčenat	2010.	•	•	•	KSV	•
3.	Trka na prstenac – Barban	1976.	•		•	RNV	
4.	Pag – srednjovjekovni grad	2011.	•		•	VSV	
5.	Krčki sajam – Lovrečeva	kontinuitet od 1524.	•			KSV	
6.	Sajam u srednjovjekovnom Šibeniku	2005.	•			VSV	
7.	Dani vitezova vranskih	2013.	•	•	•	VSV i KSV	
8.	Zvonimirovi dani u Kninu	2009.	•	•	•	RSV i VSV	
9.	Dani Frankopana u Crikvenici	2012.	•		•	VSV	
10.	Srednjovjekovni sajam u Trogiru	2012.	•		•	KSV	
11.	Uskoci – Klis	2010.	•		•	KSV i RNV	•
12.	Uskoci – Senj	2008.	•		•	KSV i RNV	
13.	Gusarska bitka u Omišu	2007.	•		•	VSV	
14.	Battle of the Nations - Trogir	2010. (u Hrvatskoj samo 2014.)		•		čitav srednji vijek	•

2.3. Udruge

Ovdje je navedeno nekoliko reprezentativnih primjera srednjovjekovnih udruga iz kontinentalne i primorske Hrvatske, od za sada ukupnih petnaestak udruga (s time da nisu sve isključivo srednjovjekovne uzmemo li u obzir prelijevanje srednjovjekovlja u rani novi vijek). Uglavnom, imaju zajedničke čimbenike koji ih spajaju: sve su osnovane tek poslije 2001. godine; zatim, sve imaju ulogu uprizorenja određenog povijesnog razdoblja čiji je raspon od 12. do 16. stoljeća, osim „Vitezova kralja Zvonimira” (nisu još punopravno osnovana udruga)²²² koji su jedini iz razdoblja hrvatskih vladara (11. stoljeća). Zatim *Mušketiri i haramije* iz Koprivnice, *Rapski samostreličari*, *Kliški uskoci* i *Šibenska gradska straža* su jedine ovdje navedene udruge koje su vezane za povijesno utemeljene udruge, tj. vojničke skupine. Ovim pregledom možemo zaključiti da je u većini slučajeva srednjovjekovna udruga u Hrvatskoj bazirana na uprizorenju srednjovjekovlja općenito, a u manjoj mjeri vjernom prikazu određenog lokaliteta ili povijesne postrojbe temeljene na povijesnim izvorima. Još treba naglasiti kako neke od njih imaju i svrhu edukativnog prikaza hrvatskog srednjovjekovlja čime mogu samo doprinijeti kulturnom razvoju i povijesnom osviještenošću šire, mlađe i starije populacije dotičnih mjesta iz kojih su te udruge.

2.3.1. Red srebrnog zmaja

Red srebrnog zmaja je prva srednjovjekovna udruga koja se bavi oživljavanjem povijesti. Osnovana je 2002. godine u Zagrebu. Osnivači su bili uglavnom mladi (srednjoškolci, studenti) te odrasli akademski obrazovani ljudi, uglavnom srednjovjekovni entuzijasti svih dobnih skupina. Cilj udruge je bio promoviranje viteštva, očuvanje starih običaja i vjerovanja, te oživljavanje srednjovjekovne povijesti i kulture. Članovi su mahom studenti s raznih zagrebačkih fakulteta, te mladi profesionalci i stručnjaci: povjesničari, filolozi, etnolozi, akademski slikari, restauratori, fotografi, informatičari, te razni obrtnici (kožari, kovači, stolari, zlatari, itd.). Dakle, profesije članova prekrivaju široki spektar zanimanja čime obogaćuju samu strukturu Reda kojemu je srednjovjekovna OP na razini prvenstveno hobija, ali i poluprofesionalna aktivnost.

Glavna aktivnost udruge je sudjelovanje na većini povijesnih uprizorenja u Hrvatskoj. Udruga je opremljena vlastitim logorom, mnoštvom vojne opreme, bojnim napravama, srednjovjekovnim namještajem, itd. Članstvo udruge se dijeli na aktivno i neaktivno članstvo.

---

²²² „Grad Knin”, Knin, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.knin.hr/detalj.asp?dID=791>.

Aktivni članovi se uvijek bavaju u srednjovjekovnim vještinama borbe mačevima, te općenito načinom ratovanja. Organiziraju često *teambuilding* i radionice za mlade u školama i u prirodi. Česti su gosti na kulturološkim svečanostima i demonstracijama viteških dvoboja u kazališnim predstavama, dokumentarnim filmovima i reklamama. Unutar udruge postoje aktivnosti poput škole mačevanja, radionice pancirnih oklopa i nakita, radionice srednjovjekovnih i rekreativno-edukacijskih igara.

Kao što svaki srednjovjekovni plemić mora imati svoja heraldička obilježja, tako isto i svaki viteški red ima svoja obilježja. Na temelju toga, današnji viteški redovi imaju svoja heraldička obilježja kako bi bili bliži autentičnom i uvjerljivom prikazu srednjovjekovlja. Red je nekoliko puta mijenjao svoj službeni grb, no trenutni službeni grb udruge napravio je zagrebački akademski slikar, ilustrator i restaurator:

Štit grba sastoji se od crnih i crvenih polja na kojima stoji srebrni zmaj. Crvena boja (gules) stoji za snagu i ratničku čast, a crna (sable) za stalnost. Zmaj označava čuvara blaga, u našem slučaju, hrvatske povijesne i kulturne baštine. Srebrna boja (argent) označava iskrenost. U gornjem lijevom uglu nalazi se pero koje predstavlja pismenost, književnu i kulturnu ulogu Reda Srebrnog Zmaja (prvenstveno časopis „Grifon”), a u donjem desnom uglu nalazi se mač koji predstavlja borbeni aspekt Udruge u oživljavanju srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih ratnih vještina. Iznad grba nalazi se viteška kaciga s krunom na kojoj stoji zlatni grifon. Grifon je također mitski zaštitnik blaga s jednakim značenjem kao i zmaj, a predstavlja i naš časopis i našu misiju očuvanja kulture i povijesti. Zlatna boja (or) označava velikodušnost. Grb je opleten crnim i crvenim lentama.²²³

Na srednjovjekovnim događajima, udruga nudi: 1) prezentaciju svog viteškog logora *Ludus draconicum* u kojem su izložena oružja, bojna oprema, odjeća grbovi i zastave; 2) pojedinačne viteške dvoboje u kojima se članovi sa statusom viteza bore u *buhurt* natjecanju za bodove čime se rangiraju na državnoj razini; 3) škola mačevanja s drvenim mačevima koncipirana izvođenjem polusatnim instrukcijama; 4) iznajmljivanje oklopa i ostale opreme. Udruga je sve u svemu najstarija srednjovjekovna udruga koja se bavi OP-i u Hrvatskoj. Uz navedeno, udruga je od 2004. godine počela izdavati časopis na temu oživljene srednjovjekovne povijesti, „Grifon”.²²⁴ To je ujedno i prvi časopis te vrste u Hrvatskoj.

2.3.2. Red čuvara grada Zagreba

Red čuvara grada Zagreba (Ordo custodum Zagrebiae) osnovan je u Zagrebu (2012.) godine. Udruga je koncipirana oživljavanjem povijesnog Reda svetog Ivana jeruzalemskog iz

²²³ „About”, Srebrni zmaj, pristupljeno 8. lipnja, 2015, <http://srebrnizmaj.com/about/>.

²²⁴ „Grifon”, Srebrni zmaj, pristupljeno 8. lipnja, 2015, <http://srebrnizmaj.com/grifon/>; „Grifon magazine,” The Grifon, pristupljeno 09. lipnja, 2015, <http://thegrifon.com/>.

12. i 13. stoljeća, i kasnije izdanje iz 14. i 15. stoljeća kao Malteški vitezovi iz razloga što je red bio izuzetno prisutan u Hrvatskoj povijesti. Članovi reda bave se proučavanjem i prikazivanjem srednjovjekovne viteške borbe, srednjovjekovne medicine, kaligrafije, heraldike, kulinarstva i plesa. Red se ponosi svojim vjernim prikazom slavnog viteškog reda i, kako članovi tvrde, teži biti najbolji po autentičnosti.

Udruga se prema najsuvremenijim i najaktualnijim svjetskim principima, dosezima i pravilima OP-i (ili kako članovi reda kažu *historia revicta*) bavi oživljavanjem pravih povijesnih likova (*persona revicta*) unutar jednog ili nekoliko koncepata neke priče u određenom povijesnom razdoblju.²²⁵ Isto tako precizno se unutar odabranih koncepata oživljavanja usmjerava na određeni stil, vremensko razdoblje, tehnologiju i modu, stalnim radom, proučavanjem i korekcijama povećavajući razinu povijesne točnosti likova koji se oživljavaju.

Članovi udruge se sastoje od studenata raznih fakulteta u Zagrebu, te starijih stručnih osoba: povjesničara, arheologa, biologa, menadžera, umjetnika, itd., a dobra raznolikost je od punoljetnosti do pedesetak godina starosti. Znači imaju širok raspon starosti članova, slično kao i još neke viteške udruge u Hrvatskoj.

Čuvari u suorganizatori uprizorenja „Viteškog turnira Franje Tahyja”, te sudjeluje u skoro svim većim srednjovjekovnim manifestacijama u Hrvatskoj i u inozemstvu. Osim na događanjima OP-i, Red surađuje s brojnim školama i muzejima kako bi razvio bolji odnos sa širom javnosti i tako utjecao na približavanje srednjeg vijeka široj publici. Red dobiva izuzetno pozitivne povratne informacije zahvaljujući svojem revnom radu i mnogostrukim radionicama unutar udruge a i u ostalim javnim institucijama.²²⁶ Od 2013. godine, zamišljen je, a realiziran u jesen 2014. godine, pilot projekt „Viteška povijest i kultura” kojim bi udruga didaktičko-metodičkim radionicama ponavljanja za sat povijesti (za šesti razred osnovne škole) pomogla učenicima oko povijesnog gradiva kojeg moraju učiti.²²⁷ Ovime možemo zaključiti da je Red čuvara grada Zagreba jedina za sada udruga koja uistinu djeluje i na razini školske nastave što pokazuje izuzetnu mogućnost daljnjeg napretka i razvitka srednjovjekovne udruge OP-i, a vjerojatno s utjecajem i na ostale udruge.

---

²²⁵ „O nama”, Čuvari, pristupljeno 12. lipnja, 2015, <http://www.cuvari.hr/primjer-stranice/>.

²²⁶ „Radionice”, Čuvari, pristupljeno 12. lipnja, 2015, <http://www.cuvari.hr/category/radionice/>.

²²⁷ „Završen izvedbeni dio pilot-projekta „Viteška povijest i kultura”, Čuvari, pristupljeno 14. lipnja, 2015, <http://www.cuvari.hr/završen-izvedbeni-dio-pilot-projekta-viteska-povijest-i-kultura/>.

2.3.3. Vitezovi zelingradski

Vitezovi zelingradski su udruga osnovana 2007. godine s ciljem proučavanja i prezentiranja hrvatske srednjovjekovne povijesti. Osnovana je u Sv. Ivan Zelina, a glava zadaća je prezentacija Zelingrada kao srednjovjekovne utvrde iz 13. stoljeća i srednjovjekovnog života u njemu.²²⁸

Udruga je specijalizirana za razdoblje od 15. do 16. stoljeća jer je Zelingrad tada doživio svoj vrhunac.²²⁹ Za sad udruga broji oko 35 članova. Članovi su podijeljeni na mačevaoce, streličare te one koji rukuju vatrenim oružjima. Uz njih postoje i konjanici, kuhari, kostimografi i numizmatičari. Udruga raspolaže s bogatim taborom koji se sastoji od desetak velikih šatora i mnoštvom viteške opreme. Često su prepoznatljivi po toj opremi i kad sudjeluju u Hrvatskoj i inozemstvu. Posjeduju drvenu maketu utvrde koja se često koristi u raznim uprizorenjima gdje se prikazuje opsada utvrde (na većini viteških festivala u Hrvatskoj), a u njejoj izradi sudjelovali su članovi udruge. Dakle, udruga se bavi i ručnim izradama rekvizita čime želi biti bliža autentičnosti. Od ostale bojne opreme imaju 3 katapulta, balistu, trebaše, nekoliko opsadnih ovnova, oklopljena bojna kola nekoliko topova.²³⁰ Sve u svemu logistički i tehnički su među najopremljenijim udrugama u Hrvatskoj.

Vitezovi zelingradski su među najrasprostranjenijim udrugama u kontekstu ostalih manifestacija u Hrvatskoj. No, uz sudjelovanja na drugim manifestacijama, od 2007. godine organiziraju viteški turnir nekad zvan sv. Helena, a danas pod nazivom „Međunarodni viteški turnir Vitezova zelingradskih.” Organiziran je u čast pobjede nad Turcima godine 1557.²³¹ ostali izazovi udruge su rekonstrukcije povijesnih događaja te organizacija srednjovjekovnih bitaka na povijesnim lokacijama, kako u Hrvatskoj tako i u inozemstvu. Međunarodno su dobro umreženi jer udruga surađuje s mnogo inozemnih srodnih udruga iz Slovenije, Slovačke, Mađarske, Italije, Francuske i Poljske.²³²

2.3.4. Red vitezova zlatnog kaleža i Tahyjevi puškari

Grad Donja Stubica, osim Zagreba, jedini je koji ima dvije srednjovjekovne udruge koje se bave oživljavanjem lokalne povijesti i svaka promiče određeni segment povijesti.

---

²²⁸ „O Zelingradu”, Vitezovi zelingradski, pristupljeno 8. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-zelingradski.hr/hr/info/pregled/89/>.

²²⁹ „O nama”, Vitezovi zelingradski, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-zelingradski.hr/hr/info/o-nama>

²³⁰ Vitezovi zelingradski, „O nama.”

²³¹ Vidi više na str. 28.

²³² „Prijatelji”, Vitezovi zelingradski, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.vitezovi-zelingradski.hr/hr/info/prijatelji>.

Red vitezova zlatnog kaleža osnovan je 03. prosinca, 2004. godine. Zadatak ove udruge je prikaz srednjovjekovnih hrvatski vitezova i kmetova, seljaka i obrtnika u kasnom srednjem vijeku. Jedna je od najaktivnijih udruga te su glavni sudionici i nosioci jedne od najpoznatijih hrvatskih povijesnih manifestacija, Seljačka buna. Red broji oko tridesetak članova, što aktivnih, što neaktivnih, te se bavi promocijom srednjovjekovnog zanata poput kaligrafije, pletenja i šivanja odjeće te uz sve to su prisutni na mnogim drugim srednjovjekovnim manifestacijama u Hrvatskoj.²³³

Tahyjevi puškari su osnovani u listopadu 2006. godine, te uz Vitezove zlatnog kaleža čine glavne sudionike u Seljačkoj buni, te ostalim kontinentalnim povijesnim manifestacijama.²³⁴ Kao cilj imaju promicanje, pomaganje i razvijanje tradicije pucanja iz povijesnog vatrenog oružja, tj. vjernim kopijama pušaka i topova iz 14., 15. i 16. stoljeća. Koriste kubure, pješачko vatreno oružje za blisku borbu, puške na kukama što se koriste pri opsadi utvrda, bedemski topovi, opsadni topovi i arkebuze. Ova udruga je nezaobilazni pomagač pri mnogim manifestacijama gdje se uprizoruje opsada neke utvrde te svojim znanje podiže razinu uvjerljivosti nekog povijesnog događaja na višu razinu. Nezamjenjiv čimbenik pri svakoj borbi na otvorenom na čestim festivalima u kontinentalnoj Hrvatskoj.

2.3.5. Red vitezova Ružice grada

Red vitezova Ružice grada je osnovan u Orahovici u veljači 2009. godine.²³⁵ Osnovan je kao udruga koja proučava i prezentira srednjovjekovnu baštinu grada Orahovice, odnosno Ružice grada kao kulturnog i povijesnog spomenika, srednjovjekovnog lokaliteta. Po uzoru na simbol ruže su napravili svoj službeni grb:

Glavni dio grba predstavlja štit, koji je okomito razdijeljen na dva dijela. Lijeva polovica štita nosi crnu boju, dok je desna polovica zlatne boje. U središtu štita nalazi se ruža, također okomito razdijeljena na crnu i zlatnu polovicu. Na štitu je postavljena kaciga tipa „Stechhelm”, a kao nakit ili krijesta kacige odabran je grifon, kakav se pojavljuje na pećnjacima pronađenim na Ružica gradu. Puni grb sastoji se od kacige, „krijeste”, plašta te gesla Reda vitezova Ružice grada, koje glasi: Fortitudo, Venia, Prudentia.²³⁶

²³³ „Udruge za oživiljenje povijesti”, Donja Stubica, pristupljeno 8. lipnja, 2015,

<http://www.donjastubica.hr/donja-stubica/ivot-u-stubici/udruge/22-udruge-za-oziviljenje-povijesti.html>

²³⁴ Donja Stubica, „Udruge za oživiljenje povijesti”

²³⁵ „Red vitezova Ružice grada”, Vitezovi Ružice grada, pristupljeno 7. lipnja, 2015, <http://www.vitezovi-ruzicegrada.hr/>.

²³⁶ Vitezovi Ružice grada, „Red vitezova Ružice grada.”

Udruga se bavi raznim aktivnostima: prikaz srednjovjekovne povijesti, zanata i obrta, zabavnih igara temeljenih na srednjovjekovnoj kulturi. Uz to sve, članovi prakticiraju srednjovjekovno mačevanje u turnirima, vođeni viteškim kodeksom.²³⁷

Pravila o ciljevima i djelatnostima udruge navedeni su u njihovom statutu, a ona su: proučavanje i širenje spoznaja o Ružica gradu i ostalim srednjovjekovnim spomenicima, briga o povijesnom baštini grada, proučavanje i promicanje srednjovjekovne povijesti, poštivanje i prakticiranje viteškog kodeksa, organizacija turnira, suzbijanje asocijalnog ponašanja (dakle i moralni odgoj), upoznavanje šire javnosti sa srednjovjekovljem, razvijanje programa međunarodne suradnje, organizacija seminara, predavanja, simpozija i kongresa vezanih za promoviranje srednjovjekovlja, i još mnogo toga.²³⁸ Iz priloženog se može zaključiti da udruga ima ozbiljan stav prema kulturnoj i povijesnoj hrvatskoj baštini, a i specifično svojeg matičnog grada Orahovice/Ružice grada.

2.3.6. Vitezovi vranski

Vitezovi iz Vrane, svoju bogatu prošlost, od 11. stoljeća, žele očuvati kao jedan od slavni sastavnica hrvatske srednjovjekovne povijesti. Udruga je nastala 2007. godine, ali je tek pravno registrirana 2010. godine u Pakoštanima gdje im je privremeno sjedište, no vjerojatno nakon obnove lokaliteta Vrana, sjedište prenose tamo.²³⁹

Kao svrhu postojanja, udruga navodi razloge: upoznavanje lokalnog stanovništva s vlastitom povijesnom baštinom, očuvanje i obnova povijesnih građevina, predočavanje (uprizorenje) povijesnih događaja, oživljavanje moralnih vrednota te podučavanje i vježbanje tradicionalnih viteških vještina (mačevanje, streličarstvo i sl.).²⁴⁰ Osnovna karakteristika je da se udruga oslanja na prošlost Vrane kao priorata vitezova Templara, a kasnije Ivanovaca. Upravo iz tog razloga su simboli Vitezova vranskih kombinacija boja templarske odore (bijeles crvenim križem, a i crvene s bijelim križem).²⁴¹ Glavni grb predstavlja glavnim značaj vranskog kraja i samih vitezova:

U vrhu se nalazi starohrvatska kruna s tri križa koju nalazimo na brojnim ranosrednjovjekovnim umjetničkim djelima, a nalazi se na ovom grbu budući da se u Vrani čuvala takva kruna kojom su se krunili drevni hrvatski kraljevi i simbolizira kraljevsku ulogu samog mjesta. Ispod krune nalazi se utvrda koja simbolizira mjesto

²³⁷ Na već gore navedenoj mrežnoj stranici, može se pogledati statut udruge u kojem je opisano njihovo viđenje viteškog kodeksa navedenog u tekstu.

²³⁸ „Statut Reda vitezova Ružice grada”, Vitezovi zelingradski, pristupljeno 7. lipnja, 2015, <http://www.vitezovirusicegrada.hr/statut.pdf>.

²³⁹ „Vitezovi”, Vitezovi vranski, pristupljeno 8. srpnja, 2015, <http://www.vitezovivranski.hr/vitezovi#Slide02>.

²⁴⁰ Vitezovi vranski, „Vitezovi.”

²⁴¹ „Simboli”, Vitezovi vranski, pristupljeno 8. srpnja, 2015, <http://www.vitezovivranski.hr/simboli#Slide01>.

Vranu i njegovu viteško-templarsku prošlost i tradiciju pa u kombinaciji s krunom na jednostavan način svjedoči važnoj prošlosti Vrane.²⁴²

Udruga smatra kako se uvijek isplatilo braniti Vranu, oni ju ni danas ne žele prepustiti zaboravu te stoga s puno volje Vitezovi vranski prezentiraju svoju slavnu prošlost na svim ostalim srednjovjekovnim manifestacijama i turnirima diljem Hrvatske: Klis, Orahovica, Karlovac, sv. Helena (Međunarodni viteški turnir...), Stubica, Šibenik, itd. Kao svoj vlastiti doprinos, Vitezovi vranski organiziraju uprizorenje „Dani Vitezova vranskih” gdje se naglašava slavna povijest lokaliteta i održava viteški turnir kako bi gledateljima što bolje prikazali kako se vitezovi (očito slavni „hrvatski” templari i hospitalci) bore u očuvanje časti.

2.3.7. Viteški red Sv. Nikola

Udruga *Viteški red Sv. Nikole* je osnovana u prosincu 2011. godine u Varaždinu. Osnivači su bili uglavnom sportski streličari, entuzijasti za bavljenje drevnim tradicionalnim lukovima, radi promoviranja kulture i povijesti Varaždina i Hrvatske. Udruga se opredijelila za prikaz srednjovjekovlja između 12. i 15. stoljeća, zapravo od pojave Varaždina u prvim pisanim dokumentima (darovnice²⁴³ Arpadovića iz 13. stoljeća).²⁴⁴

Udruga je koncipirana zapravo na osnovi streličarstva kao borbene i kulturne vještine, te mačevanje u manjoj mjeri. Glavna atrakcija je turnir koji udruga organizira od 2013. godine: „Streličarski turnir: Anđeoska strijela” koji je ujedno i srednjovjekovni sajam. Uprizorenja se sastoje od prikaza spomenutih vojnih vještina, kulturno zabavnog programa gdje se mogu vidjeti kako članovi i gosti sudionici prikazuju svoje obrte i zanate (kovači, kuhari, lončari, i dr.). Red održava radionice na kojima članovi sami proizvode vojne i civilne predmete: replike oružja, odjeće (žičane oklopne košulje, rukavice, običnu odjeću, itd.), svjetiljke uljanice, posuđe i još mnogo toga.

U osnovi, udruga je neprofitabilna, broji oko tridesetak članova i otvorena za pristup novim članovima koji samo moraju njegovati viteški kodeks i uzorno ponašanje.²⁴⁵

---

²⁴² „Simboli”, Vitezovi vranski, pristupljeno 8. srpnja, 2015, <http://www.vitezovivranski.hr/simboli#Slide02>.

²⁴³ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 190.

²⁴⁴ „O nama”, Viteški red svetog Nikole, pristupljeno 20. lipnja, 2015, <http://www.viteski-redsvnikole.hr/onama.html>.

²⁴⁵ „Članovi”, Viteški red svetog Nikole, pristupljeno 20. lipnja, 2015, http://www.viteski-redsvnikole.hr/clan_gal.html. Pod viteškim kodeksom se ne misli na neki određen povijesni dokument, već više na zamišljena pravila u skladu s dosadašnjim poimanjem vitezova.

2.3.8. Kliški uskoci

Iz razloga revitalizacije povijesne kulturne baštine Klisa, osnovala se udruga *Kliški uskoci*. Ovime se podupire i razvitak Klisa kao povijesno-turističku destinaciju, što bi doprinijelo samom razvitku grada. Jedan od povoda, osim turizma, bila je ideja da se učlane veterani iz Domovinskog rata radi rehabilitacije, ili resocijalizacije zbog trauma proživljenih u ratu.²⁴⁶ Inspiracija za osnivanje Kliških uskoka je razdoblje turbulentne povijest, tridesetogodišnjeg ratovanja, od turskog osvajanja Klisa 1537. g. do ponovnog kratkog oslobođenja 1596. godine. Tim osvajačima je „jedina” prepreka za daljnji prodor u Europu bila postrojba Uskoka s legendarnim kliškim kapetanom i knezom Petrom Kružićem na čelu.²⁴⁷ Povijesna postrojba „Kliški uskoci” pokretni je spomenik nacionalne kulturno-povijesne baštine, koja u zajednici s tvrđavom Klis tvore cjelinu vrijednu hrvatske povijest. Odore „Kliških uskoka” nose dragovoljci domovinskog rata iz 4. gardijske brigade HV-a.²⁴⁸ Glavna aktivnost je jednogodišnje uprizorenje „Borbe za Klis” gdje ova udruga dolazi do punog sjaja i ispunjenja svoje svrhe.

2.3.9. Koprivnički mušketiri i haramije

Povijesna postrojba *Mušketira i haramija* osnovana je 2006. godine, ali u sklopu udruge za OP, *Anno domini* iz Koprivnice, te kao sastavni dio Renesansnog festivala.²⁴⁹ Koprivnički mušketiri iz 16. stoljeća bili su profesionalni plaćenici podrijetlom iz Austrije, Češke, Švicarske, Italije, Francuske i Španjolske. Za razliku od Mušketira, haramije su bili obični domaći žitelji Koprivnice i njene okolice, uglavnom kao ruralno stanovništvo koje se borilo bez novčane naknade. U načinu odijevanja se razlikuju po tome što su mušketiri bili lijepo obučeni: šljem, kaciga, rapir, mušketa, bedemska puška, topovi, helebarde, verižnjače i ostala oprema vrijedna plaćeničke vojske. A njima kao kontrast su bili haramije obučeni u neugledni kostim sastavljen od lanene halje koja bi bila prekrivena najčešće vunanim bijelim plaštom (kabanicom), a opremljeni sabljom, mušketom, sjekirom i nosili bi prepoznatljive kape s perima.

Članstvo je određeno strogim uvjetima, što niti jedna druga povijesna udruga nema. Svaki član mora biti visok skoro 2 metra, biti plave kose i nositi bradu, kako bi bili (ne pro-

---

²⁴⁶ „Povijesna postrojba Kliški uskoci”, Kliški uskoci, pristupljeno 5. kolovoza 2015, http://www.kliskiuskoci.hr/o_nama.htm.

²⁴⁷ „Povijest Klisa”, Klis, pristupljeno 5. kolovoza 2015, <http://klis.com.hr/povijest-klisa/>.

²⁴⁸ Kliški uskoci, „Povijesna postrojba.”

²⁴⁹ „Mušketiri i haramije”, Renesansni festival, pristupljeno 6. kolovoza, 2015, <http://www.renesansnifestival.hr/musketiri-haramije.php>.

vjereno) što autentičniji.²⁵⁰ Udruga je sastavni dio najvećeg srednjovjekovnog festivala, Renesansi festival, ali često sudjeluju i u uprizorenjima poput Bitke za Samobor, Seljačka buna, te u inozemstvu, a ono što ih čini posebnima je upravo njihov izgled koji se bitno razlikuje od ostalih povijesnih udruga.

2.3.10. Šibenska gradska straža

Povodom odvijanja prvog srednjovjekovnog sajma u Šibeniku 2006. godine, Turistička zajednica Grada Šibenika dala je ideju da se rekonstruira izgled srednjovjekovne postrojbe šibenske tvrđave.²⁵¹ Ona je u svoje vrijeme bila jamac sigurnosti, održavala je red i mir srednjovjekovnog Šibenika. Kreiranje i izrada replika odora srednjovjekovnih šibenskih gradskih stražara povjerena je dizajnerici Karmen Herceg, djelatnici Remontnog brodogradilišta Šibenik predvođeni Markom Koštanom izradili su vjerne kopije autentičnog srednjovjekovnog oružja pa je *Šibenska gradska straža* u punom sjaju zablistala već na spomenutom prvom Sajmu 2006. godine. Zatim, zahvaljujući dobrim rezultatima i uspjehom rekonstrukcije, 24. listopada iste godine službeno je osnovana Udruga šibenska gradska straža. Viteški alkarsko društvo iz Sinja im je pomoglo sastaviti Statut.²⁵²

U udugu je stupio i šibenski biskup Ante Ivas koji je stražare blagoslovio u katedrali sv. Jakova, a Udruga je svečano utemeljena na Osnivačkoj skupštini u Velikoj gradskoj vijećnici. Zanimljiv je podatak da su službenu zastavu Šibenske gradske straže posvetili polaganjem na Kristov grob u Jeruzalemu 2007. godine kako bi dobila pravi kršćanski povijesni kredibilitet.²⁵³

Tijekom godina, *Šibenska gradska straža* jedan od najboljih turističkih proizvoda, ali zahvaljujući ozbiljnom radu, postali su prava „moderna inkarnacija” šibenske srednjovjekovne straže ravnopravna ostalim povijesnim udrugama u Hrvatskoj.

---

²⁵⁰ Renesansni festival, „Mušketiri i haramije.”

²⁵¹ „O nama”, Šibenska gradska straža, pristupljeno 25. srpnja, 2015, <http://www.sibenska-gradskastraza.hr/primjer-stranice/>.

²⁵² Šibenska gradska straža, „O nama.”

²⁵³ Ibid.

Zaključak

Rezultati istraživanja ukazuju na činjenicu da se u hrvatskoj od 2001. godine do danas održava preko tridesetak manifestacija oživljavanja srednjovjekovne povijesti. Uz to, nastaje i oko petnaestak udruga za uprizorenje i oživljavanje srednjovjekovlja. Prvotna podjela na kontinentalne (sedamnaest) i primorske (četnaest) događaje daje nam uvid u to da se na području kontinentalne hrvatske odvija tek nešto više manifestacija sa svrhom komemoracije nekog određenog događaja iz povijesti. Tako se često prikazuju borbe na točno određenim lokacijama gdje su se nalazile povijesne utvrde, kao što su Čanjevo, Samoborska utvrda, Medvedgrad, Ružica grad u Orahovici, Veliki Tabor, itd. Dok, s druge strane u obalnoj Hrvatskoj, borbe se odvijaju na lokalitetima, poput Knina, utvrde Nehaj, Vrana, Kamerlengo u Trogiru i utvrda u Svetvinčentu, samo radi promocije mjesta, a u manjoj mjeri nekog točnog događaja. Sve manifestacije su popraćene sličnim sadržajem, a samo se neke bitno razlikuju po sadržaju.

One koje se posebno ističu su: Renesansni festival u Koprivnici kao najveći hrvatski srednjovjekovni festival s najvećim sadržajem za posjetitelje; Rapska fjera kao specifičan fenomen oživljavanja isključivo lokalnog identiteta; Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih čija je svrha isključivo viteški turnir s najviše sudionika iz viteških udruga, te konačno Seljačka buna. Ona se treba posebno naglasiti da u svojoj ideji nosi najjasniju poruku kako se današnji identitet može svjesno povezati s povijesnim događajima koji se neprestano preispituju.

Od svega trideset i jedne manifestacije obrađene u ovom radu, njih devet imaju međunarodnu suradnju. Za sada su u manjini, no uzevši u obzir da je ovaj fenomen u rastu u Europi, moguće je očekivati daljnju veću u bogatiju suradnju hrvatskih srednjovjekovnih udruga s inozemnim. Time potpomognuti i daljnjem osvješćivanju povijesne vrijednosti na ovim prostorima. Rasprostranjenost manifestacija se očituje uglavnom po središnjoj Hrvatskoj, Istri, Primorju i Dalmaciji. No, što se tiče sjeverne Hrvatske i istočne Slavonije, nema nikakvih događanja ovog tipa. Moguće je da se u tim prostorima sporije razvija ovaj pokret „oživljavanja” zbog manjka zainteresiranosti ili ekonomskih razloga. Sve u svemu, uzevši u obzir sve manifestacije oživljavanja, nameće se zaključak kako se sav ovaj fenomen rasta „oživljavanja” događa svugdje u malim koracima i da se možda u bližoj budućnosti one formiraju u homogenu skupinu koja će imati nacionalni predznak, a ne samo lokalni, kao što je to do sada.

Nešto što valja naglasiti je činjenica da se pojam srednjovjekovlja, u otp. šest manifestacija, često preklapa s kronološkim razdobljem ranog novog vijeka, a najistaknutije su Selja-

čka buna, Kliški i Senjski uskoci. Vrlo vjerojatno, kao što je navedeno u prvom poglavlju, taj prijelaz iz srednjeg vijeka u rani novi, ne nosi toliku promjenu u odijevanju, ili načinu borbe da se tome onda mora posvetiti puno više pažnje oko detalja. Uglavnom, udruge se žele poistovjetiti s pojmom srednjovjekovnog viteštva u kontekstu segmenata nacionalne, ili lokalne, povijesti, izvući iz svega ono što se preklapa u oba vijeka i onda to prezentirati onako kako se to čini najboljim. Nigdje se ne navodi razlika srednjovjekovlja i ranonovovjekovlja bilo u političkom bilo u historiografskom kontekstu. Ali, ukoliko se do sada nije pojavila potreba za time, onda se nameće zaključak da šira publika ili toga nije svjesna, ili je indiferentna. Štoga bilo točnije, svrha manifestacija bi trebala biti onda upravo to, da osvijesti svakoga uključenog u njeno izvođenje da osvješčuje i ukazuje na takve detalje radi edukacije koja bi svakako trebala biti važan čimbenik.

Uglavnom, nesumnjivo je da prikazivanje nacionalne povijesti ima veliki značaj jer se time može utjecati na kreiranje i preispitivanje javnog mnijenja i percepciju vlastitog identiteta utemeljenog na povijesnim činjenicama. Povijesna uprizorenja, festivali i turniri fenomeni su koji se sve više pojavljuju u Hrvatskoj. Od značaja su za unapređenje kulture i pružaju edukativni sadržaj pored formalnog obrazovanja. Također, primjerena su dopuna formalnom obrazovanju: veliki se broj manifestacija temelji na izvornim povijesnim događajima koje na jednostavan i razumljiv način približavaju hrvatsku srednjovjekovnu povijest široj javnosti. *Oživljena povijest* i sve njezine sastavnice, odnosno turniri, sajmovi, festivali i udruge, ne mogu u potpunosti prezentirati autentičnost prošlih događaja, već su samo preslika života iz prošlosti. Stoga što nisu u potpunosti autentični, uzrokom su mnogih novih pitanja o tim istim prošlim događajima i njihovim okolnostima.

Zbog toga što dosada ne postoji određeno sveobuhvatno istraživanje srednjovjekovnih uprizorenja, ovaj je rad pokušaj sažetog pregleda trenutačnog stanja u Hrvatskoj. Neprijeporno je da se broj srednjovjekovnih povijesnih uprizorenja iz dana u dan sve više povećava. Upravo se time pokazuje iznimno velika zainteresiranost za srednjovjekovnu povijest. Stoga je uputno da se tim predmetom u skorijoj budućnosti pozabavi šira akademska zajednica. Ovim se dakle radom postavlja određeni temelj za daljnje cjelovitije istraživanje, a time i suradnju svih stručnjaka čija je ekspertiza prijeko potrebna za valjano istraživanje ovog predmeta. S obzirom na navedeno, ovaj je rad poziv i poticaj svim daljnjim proučavateljima povijesnih uprizorenja, na dodatno i moguće iscrpnije istraživanje jer srednji je vijek temelj kako europskog tako i hrvatskog kulturnog identiteta čime je utkan i u dio kolektivne svijesti.

Literatura

- Agnew, Vanessa. „Introduction: What is Reenactment?” *Criticism* 46, br. 3 (2004): 327-339.
- Anderson, Jay. „Living History: Simulating Everyday Life in Living Museums.” U *Public History Readings*, 456-470. Malabar (Florida): Krieger Publishing Company, 1992.
- Bertoša, Miroslav. *Izazovi povijesnog zanata: Lokalna povijest i sveopći modeli*. Zagreb: Izdanja antibarbarus, 2002.
- Biti, Ozren i Marina Blagaić. „Vitezi na usluzi: Preispisivanje tradicije u kulturnom turizmu Raba i Postojne.” U *Jedna granica - dvije etnologije?: Zbornik radova 10. hrvatsko-slovenskih paralela, kultura, identiteti, ideologije granica*, uredio Željka Jelavić, Sanja Potkonjak, & Helena Rožman, 93-102. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, 2009.
- Biti, Ozren i Nenad Ivić. *Prošla sadašnjost: Znakovi povijesti u Hrvatskoj*. Zagreb: Naklada MD, 2003.
- Brown, G. Callum. *Postmodernism for Historians*. Harlow: Pearson Education Limited, 2005.
- Budak, Neven. „Etničnost i povijest.” U *Etničnost i povijest*, uredio Emil Heršak, 11-24. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 1999.
- . „Hrvatski identitet i povijest.” U *Identitet kao odgojno-obrazovna vrijednost*, uredili Valentina Blaženka Mandarić i Ružica Razum, 105-112. Zagreb: Glas koncila, 2011.
- . „Hrvatski identitet između prošlosti i moderniteta.” U *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, uredio Neven Budak i Vjeran Katunarić, 3-12. Zagreb: Centar za demokraciju Miko Tripalo: Pravni Fakultet sveučilišta u Zagrebu, 2010.
- . „Using the Middle Ages in Modern-day Croatia.” U *Uses and Abuses of the Middle Ages: 19th-21st Century*, uredio Nicola Karthaus, & Susanne Rohl, 241-262. München: Wilhelm Fink, 2009.
- Bull, Marcus. *Thinking Medieval: An Introduction to the Study of the Middle Ages*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.
- Cantor, F. Norman. *Inventing the Middle Ages: The lives, works, and ideas of the great medievalists of the twentieth century*. New York: Quill, 1991.
- Carr, Edward Hallet. *Što je povijest?* Zagreb: Srednja Europa, 2004.
- Cook, Alexander. „The Use and Abuse of Historical Reenactment: Thoughts on Recent Trends in Public History.” *Criticism* 46 (2004): 487-496.
- Čučković, Zoran i Lazo Čučković. „Arheološko istraživanje na starom gradu Dubovcu 2001. godine.” *Opuscula Archeologica* 35, br. 1 (2011): 65-132.
- Ćuk, Juraj. *Povijest grada Zagreba do godine 1350*. Zagreb: Fortuna, 2010.

- Dobronić, Lelja. *Templari i Ivanovci u Hrvatskoj*. Zagreb: Dom i svijet, 2002.
- Eco, Umberto. *Travels in Hiperreality*. New York: First Harvest, 1990.
- Fjell, Lennart. „Contemporary Festival: Polyphony Of Voices And Some New Agents.” *Studia ethnologica Croatica* 19 (2007): 129-149.
- Freedman, Paul i Gabrielle M. Spiegel. „Medievalisms Old and New: The rediscovery of alterity in North American Medieval Studies.” *The American Historical Review* 103, br. 3 (1988): 677-704.
- Zrinka Nikolić Jakus. „Počeci srednjovjekovnog grada.” U *Povijest grada Zagreba: Knjiga 1. Od prethistorije do 1918*. Ur. Ivo Goldstein i Slavko Goldstein. Zagreb: Novi Liber, 2012.
- Grgin, Borislav. „Primjer selektivnog pamćenja: Hrvatski srednjovjekovni vladari u nazivlju ulica i trgova najvažnijih hrvatskih gradova.” *Povijesni prilozi* 32, br. 32 (2007): 283-295.
- Houška, Mladen i Romana Mačković. „Srednjovjekovni Zelingrad.” *KAJ: Časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 42, br. 6 (2010), 47-60.
- Janeković-Römer, Zdenka. „Povijesna spoznaja i metodologija povijesti u postmoderni.” *Radovi* 32-33 (2000): 203-221.
- . „Taj svijetli srednji vijek.” *Gordogan* 15-18 (2009): 55-59.
- Jenkins, Keith. *Promišljanje historije*. Preveo Snježana Koren. Zagreb: Srednja Europa, 2008.
- Kajoa, Rože. *Igre i ljudi*. Beograd: Nolit, 1979.
- Kelemen, Petra i Nevena Škrbić-Alempijević. *Grad kakav bi trebao biti: Etnološki i kulturnoantropološki osvrti na festivale*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2012.
- Klaić, Nada. *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1976.
- Klaić, Vjekoslav. *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća: Knjiga peta*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982.
- Kovačić, Vanja. „Gradski kaštel u Trogiru: Prilog proučavanju fortifikacija ranog XV. stoljeća.” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42, br. 1 (2011): 95-120.
- Maslač, Nikola. „Hrvatski knezovi Frankopani prema Katoličkoj Crkvi.” *Obnovljeni život* 11, br. 4 (1930): 177-189.
- Matković, Hrvoje. *Na vrelima hrvatske povijesti*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2006.
- Mirković, Marko. *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo: Njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2003.
- Mišetić, Anka. *Gradski rituali: Retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2004.

- Muraj, Aleksandra. „The Longevity of Zagreb Annual Fairs.” *Narodna umjetnost: Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 45, br.1 (2008):89-107.
- Mustaček, Mladen. „Konzerviranje i restauriranje željeznih arheoloških nalaza s nalazišta utvrde Čanjevo.” U *Portal: Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda* br. 3 (2012), 171-180.
- Nikolić Jakus, Zrinka. „Počeci srednjovjekovnog grada.” U *Povijest grada Zagreba: Knjiga 1. Od prethistorije do 1918.* Ur. Ivo Goldstein i Slavko Goldstein. Zagreb: Novi Liber, 2012.
- Pavleš, Ranko. „Pokušaji prikaza koprivničkih srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih utvrda.” *Podravina* 9, br. 17 (2010): 53-85.
- Pejović, Katarina. „Urban Art Festivals: A mark on regions.” U *The Europe of Festivals: From Zagreb to Edinburgh, intersecting viewpoints...*, uredio Anne-Marie Autissier, 63-73. Toulouse: éditions de l'attribut, 2009.
- Raukar, Tomislav. *Hrvatsko srednjovjekovlje*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.
- Regan, Krešimir. „Srednjovjekovne obrambene građevine porječja Krapine (II).” *KAJ: Časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 46, br. 1-2 (2013): 77-107.
- Sirk, Željko. „Povijest i rodoslovlje plemenitih Krajača.” *Povijesni prilozi* 46, br. 46 (2014): 359-398.
- Škrbić-Alempijević, Nevena i Rebeka Mesarić-Žabčić. „Croatian Coastal Festivals and the Construction of the Mediterranean.” *Studia ethnologica Croatica* 22 (2010): 317-337.
- Štefanec, Nataša. „Grad na prvoj crti obrane.” U *Povijest grada Zagreba: Knjiga 1. Od prethistorije do 1918.* Ur. Ivo Goldstein i Slavko Goldstein. Zagreb: Novi Liber, 2012.
- Tkalčec, Tatjana. „Stari grad Čanjevo.” *Cris* 4, br. 1 (2002): 18-25.
- Vedriš, Trpimir. „Reviving the past in public: Historical reenactment and commemoration in contemporary Croatia.” *Re-inventions of Early-European Performing Arts and the Creative City, Civic Regeneration and Cultural Tourism*. Izlaganje, Budimpešta: Central European University, 9.-12. rujna, 2012.
- Viličić, Melita. „Utvrde grada Senja u doba senjskih Uskoka.” *Senjski zbornik* 8, br. 1 (1981): 335-342.
- Vukonić, Boris. *Povijest hrvatskog turizma*. Zagreb: Prometej, 2005.
- Wirth, Laurent. „Facing Misuses of History.” U *Facing the misuses of history*, 23-56. Oslo: Council of Europe Publishing, 1999.